קליק
מרכז הכרויות למנויים
ראה מודעה עמ' 15

הדף הירוק

מוסף ל... מס' 102 3 ביוני 1986 כ"ה באייר תשמ"ו

"צקלון"
הנדסת מיזוג אויר
מכירה ושרות לכל סוגי המזגנים
תשלום בהמחאות
פ"ת 03-9221292 9224276

החבלבלים — משני מינים, אוהבים לחכוך סביב גבעולי הכותנה. המשוך הולבל — הכותנה מצטרפות. מלטעלת. קשה לנתש איפוא. השורש של הצמח המטפס... עשר פעמים עם המעודר — השורש תמיד במקום אחר.

ירוקת החמור — מזל ביש. אם יש — אז במאות. רובם בשלם נמצא. את המטורים האלה יוקח זמן לעקור. בעלי עלים גדולים, משולשים ומחוספסים, עוקר בקלות.

הצמח אותו הכי קל לעקור — כותנה. צמחים אלה חשוב במעדר במרווק 20 ס"מ וקוטפים מאליהם מהקרקע. פשוט ונוח — אבל אסור. רצוי בסיטואציות כאלה שלא יהיה אף אחד באיזור.

מגדיר לעשבי הכותנה

יבלית וכוסאב — המטעה. הקטן לא צריך לדאוג — מותר להשאיר. בעיקר אם יש הרבה.

"...ומשירת העשבים נעשה ניגון של הלב"

(נעמי שמר ע"פ ר' נחמן מברסלב)

פינה חדשה, פתוחה גם לקוראים, שרוצים להחמיא או להצליף ויכולים לעשות זאת בבהירות ובתמציתיות

בקבה"ד יעסקו דברים לא רק על־פי מזכיר הקיבוץ, אלא גם על־פי רב. הקיבוץ מול ההלכה. עמ' 8—9

הגיור אינו מה שהיה פעם (בימי רות). לחג השבועות — מלוא הטנא פרשיות גיור. עמ' 3—2

קנה עכשיו ריהוט עמינח בהמחאות הקניה של ארגוני הקניות

חדש בקיבוצים

את עמינח אתה מכיר כיצרנית ותיקה ואמינה של מזרוני איכות עם המרכז הבריאותי.
אבל חשוב לך לדעת כי עמינח מייצרת מגוון שלם של רהיטי איכות: חדרי שינה, מיטות, מערכות ישיבה (סלונים), חדרי נוער וספות נוער – כולם מתוכננים ומיוצרים בקפידה כדי לשמור על בריאותך ובריאות הגב שלך.
עכשיו תוכל לרכוש את מגוון רהיטי עמינח ואת מזרני עמינח **ישירות ברשת החנויות שלנו,** באמצעות המחאות הקניה של ארגוני הקניות שברשותך, ולהנות מההנחה המיוחדת לבעלי המחאות אלה.

לפניך דוגמא לאחת מאפשרויות הרכישה:
"פלזה אסטרופדי"
מיטת בסיס + מזרון עם המרכז הבריאותי. לבחירתך במגוון מידות. אורך: 1.90 מ', 2.00 מ' רוחב: 0.80 מ', 0.90 מ', 1.40 מ', 1.50 מ', 1.60 מ'

המפעל: מושב ניר צבי טל. 08-220777 ■ **תל-אביב:** דיזנגוף סנטר (קינג ג'ורג') ■ **רמת-גן:** ז'בוטינסקי 55 (בית בכור) ■ **פתח-תקוה:** בר כוכבא 38 ■ **הרצליה:** בחנות המשביר לצרכן ■ **נתניה:** רח' הרצל 45 ■ **ירושלים:** שלומציון המלכה 18 (בית האחים ישראל), בית כלל (חנות 226) ■ **חיפה:** נורדאו 31 ■ **מפרץ חיפה:** ההסתדרות 159 בית קרסו ■ **נהריה:** לוחמי הגיטאות 9 ■ **עפולה:** שפרינצק פינת המגן ■ **באר שבע:** קק"ל 101 ■ ובכל סניפי המשביר המרכזי.

אם חשוב לך הגב

עמינח עם המרכז הבריאותי

האחים גרים

עמך עמי ואלהיך אלהי – אמרה רות המואביה לנעמי בימי שפוט השופטים, בתחילת קציר שעורים, והסתפחה לעמנו. קריסטל, ג'ין, גבי, הנינג ולא־יהודים אחרים, נתבעים ליותר בבקשם להסתפח לקיבוצים. התנועה ותקנון הקיבוץ מקלים. הקיבוצים הם המחמירים

קריסטל

קריסטל היתה מתנדבת, שעזבה את האוניברסיטה בגרמניה למען השמש הישראלית ומיקשת־המלונים. היא שוטטה יחפה בשבילי אילות, הקיבוץ הדרומי, שאפה לתוכה את ריחות התמרים ולא שבעה את מראות מפרץ עקבה. היא גם התאהבה בשמוליק הגיננ', שהיה, תוכלו לנחש, מדריך המתנדבים.

בשובה לגרמניה הודיעה להוריה — אם פרוטסטאנטית ואב קאתולי — שמקומה בישראל, לצידו של שמוליק. ההורים לא היו מאושרים, אבל גם לא ניסו לעצור בעדה. עוד סידורים אחרים, והיא שוב באילות. כאן גילתה, להפתעתה, שהיא הרה ועומדת להיות אם לילד. הוריו של שמוליק נבהלו מהאפשרות שנצר לא־יהודי יתוסף למשפחתם. קריסטל לא היתה מוכנה לשמוע על הפסקת הריון. ימים של התלבטות. לראשונה שמעה אז על הצורך בגיור ובהחלפת זהות כדי להתקבל לחברה הישראלית.

רב העיר אילת נחלץ לעזור, נתן שיעורים פרטיים (קריסטל לא דיברה אז עברית), והכין אותה לפגישה עם הרבנות. בית־הדין הרבני בבאר־שבע סירב לדון בבקשתה. „אתם גרים בקיבוץ לא דתי" — אמרו לבני הזוג.

הילד, שנולד במזל טוב, נימול כדת, אך לא הוכר כיהודי. קריסטל המשיכה במאמציה להשיג אישור לגיור. שלא בטובתה סיים באותם הימים הרב שלמה גורן את תפקידו ברבנות הראשית ואת מקומו תפש הרב שפירא, מן המחמירים עם המבקשים להתגייר. השיעורים הפרטיים שקיבלה קריסטל באילות לא הוכרו עוד. היה צורך לפתוח לה מסלול גיור חדש, אך לא נמצא אולפן שיסכים לקבל אותה עם תינוק. לבסוף סודר לה קורס גיור במכון ליהדות של הסוכנות בתל־אביב.

בכל יום ראשון היתה קריסטל עושה דרכה מאילות לתל־אביב, ובכל יום חמישי, את הדרך הארוכה חזרה לקיבוץ עם התינוק. בתקופה זו נכנסה בשנית להריון. הלידה היתה צפויה כחודש לפני סיום הלימודים.

כשהיא בהריון מתקדם, התינוק אצל חברים בעיר ושמוליק בקורס מיוחד לבני־זוג של מתגיירים, עמדה קריסטל בלימודים ובבחינות, וציפתה שיקדימו לה את הפגישה עם בית־הדין הרבני. לחץ עצום, ימים של חרדה שמא לא תספיק גם הפעם, דחיות בלך־ושוב מצד הרבנים... סופו של דבר — האישור ניתן.

כשהתינוק בידיה טבלה קריסטל במקווה — ומיהרה לטוס לאילות.

שבועיים לאחר מכן ילדה בן שני — ילד יהודי על־פי כל קנה־מידה.

שלוש השנים שעברו מאז — היום היא מחסנאית־ילדים בקיבוצה — מסייעות לה לראות את הדברים בצורה רגשנית פחות:

„היה לי קשה לקבל, שבלי הגיור אני כאילו שווה פחות. באתי לישראל כי נמשכתי ליהדות ולקיבוץ, ופגע בי שהופעל עלי לחץ. הבנתי שזה נוגע יותר לאווירה הכללית בארץ, מאשר לקיבוץ אילות. ראיתי בטלוויזיה סרט על חייל צה"ל שנהרג במלחמה ולא מצאו איפה לקבור אותו, כי הוא לא היה יהודי. זה קומם אותי, אבל גם גרם לי לחשוב על ילדי.

צריך להבין שגיור כשלעצמו לא מספיק. יש תהליך של הסתגלות למנטאליות. אחותי, שבאה הנה לביקור, לא הבינה איך זה הילד משחק בחיילים. אני כבר עברתי את זה, יש לי היכרות עם הצד הישראלי. לדעתי, כל אחד שבא הנה חייב ללמוד יהדות ומנהגי מסורת. בלי זה הוא לא יבין אפילו את לוח השנה. זה כמו להימצא באמצע הים בלי מצפן.

מאז הגיור מביטים עלי אחרת. מוכנים אפילו לשכוח שאני גרמניה (יותר בתל־אביב מאשר באילות). הגיור לא משנה את הבן־אדם, אבל לאחריו כבר לא יכולים לבוא בטענות. חשוב לי שיידעו שקיבלתי הרבה עזרה, שהלכו לקראתי במצבי המיוחד וברבנות רצו את טובתי".

טום

למעלה מחמש שנים שהה טום אופיר בקיבוץ אלונים, עד שהבין כי השתלבותו בקהילה הקיבוצית לא תהא שלמה בלא הגיור הפורמאלי. הוא כבר היה אז, מתוקף היותו נשוי לישראלית, אזרח ישראלי, דיבר עברית שוטפת וגם עמד להתקבל לחברות בקיבוץ.

טום הגיע לארץ מהולנד בהשפעת הוריו, ידידי ישראל. הוא עבר אולפן לעברית באלונים, הכיר את ברכה ויחד נסעו להולנד, שם נישאו בטקס אזרחי. חודשים אחרים בהולנד הספיקו להם כדי להחליט לחזור לקיבוץ ולבנות בו את ביתם. טום עבד תחילה בגידול, אחר־כך בחממות ובמפעל וכעת הוא מקים שם את משק הילדים ("זה הפרוייקט שלי"), ועליו גאוותו. יש לו, לטום, עניין רב בפוליטיקה הישראלית, בקיבוץ וביהדות. חוץ מזה הוא, מה שקוראים „קיבוצניק שרוף", משוגע לקיבוץ שלו.

מאז בואו לארץ, ביקש טום ללמוד ולהכיר מנהגים ומסורת יהודית. אלא שהצורך לעבור הליך דתי־פורמאלי כדי להתקבל לחברה הקיבוצית, שאינה דתית, לא התקבל על דעתו. עם זאת, חש שמצפים ממנו לצעד הזה. גם אם אין תובעים זאת כתנאי לחברות. רק מאוחר יותר נתקבלה החלטה שאין מקבלים לא־יהודים לקיבוץ.

„החלטתי ללכת לאולפן גיור, ולו רק למען אותו מספר קטן של חברים, שמסתכלים אחרת על בן־אדם אחרי שקיבל את הכשר הרבנות. אני יכול להבין את החלטת הקיבוץ לקבל לתוכו רק יהודים, אבל לדעתי, להיות יהודי, אין פירושו לעבור קורס מטעם הרבנות האורתודוקסית. במקום זה היה צריך להיות מסלול לימודים מיוחד, שיאפשר גיור מתאים לחברה שלנו. משהו במתכונת המכינה ליהדות באורנים.

הלכתי לאולפן בכפר עציון. שם הם, יחסית, ליבראלים, אבל עבורי היה תהליך הגיור טראומטי, כי במשך חצי שנה נאלצתי לחיות על־פי עקרונות זרים ודוגמות דתיות, שלא אומרות לי כלום. אחר־כך באה הפגישה עם הרבנים שעושים ממך אפס, דוחים אותך כמה פעמים. ולך אסור להתרגז. אילו לפחות חייבו אותנו לדבר עברית, אבל במה? הגיור לומדים בשפות זרות. אני, למשל, לא דיברתי עברית, צורפתי לכיתה באנגלית. היום אני לא מצטער שעברתי את הקורס. הייתי סקרן לגבי הדת היהודית ובאמת רכשתי בקורס ידע. נדמה לי, שאף קיבוצניק לא יודע על הדת ומנהגים את מה שיודעים אלה שעברו בקורס".

גבי

גבי מדר לא רצתה להשתייך לעם העם. „עניין של בריחה מזהות ואולי גם ניסיון לכפר על משהו, בכך שאעבור לצד הקורבן". בגיל צעיר באה לארץ, לקיבוץ ניר־אליהו, ולאחר תקופה קצרה החליטה להישאר שם ולבנות בקיבוץ את עתידה. היה מוסכם עימה שהיא מקבלת עליה כל הליך גיור פורמאלי ואם מעשי, של החלפת זהות. נקי הוגשה לה עזרה, היא נשלחה לאולפן גיור בתל־אביב, סיימה אותו בהצלחה, ומקץ חצי שנה הפכה ליהודיה כשרה. בינתיים כבר הכירה בניר־אליהו את מי שעתיד היה להיות בעלה, ולאחר הגיור נישאו בחתונה יהודית כדת וכדין.

„טעות לחשוב שאפשר להחליף זהות דרך גיור דתי פורמאלי. זה כמו ללמוד נושא בעל־פה. דרך האולפן הופך אדם להיות ישראלי או קיבוץ. טפשי ומרגיז שאנשים פה וקוקים להרגשה הזאת. כדי לדעת שאני חלק מהם, צריך לעשות זה, לפחות הקיבוצים היו צריכים להתנער מזה".

גבי היתה נערה צעירה כאשר הגיעה להחלטה הדרמאטית להצטרף לעם אחר. בשתים־עשרה השנים שעברו היא לא רק בגרה אלא גם קיבלה משבר משפחתי. היום, כאשה יחידה ואם לשלושה, יש לה מבט רחב יותר על המהלך שעשתה.

„הזמן לא נטע בי ספקות, אבל היום אני יודעת שאין דבר כזה, מעבר טוטאלי לעם אחר. חלק ממני שבי בא משם, ואת זה אינני רוצה למחוק. הילדים גדלים ואני רוצה להעביר להם קשרי משפחה ותרבות. הגיור נתן לי קודם כל תו של תקן לגיטימאציה של זהות חדשה. אך כמו עם בשורשים, בהמשכיות. אני מרגישה חסרה. החברים שלי אומרים לי שהם יודעים על דת ומצוות פחות ממני. שאין להם מגע עם העולם של הדתיים. קשה להבין, שלמי שנולד יהודי באמת אין צורך בלימודים האלה, ואילו אני צריכה עדיין להשלים את החוסר בדרך של לימודים.

לפעמים אני רואה דברים שאחרים לא רואים. מין רגישות לנושאים שהם כאילו מובנים מאליהם לישראלים. מפריעים לי גילויי ההתנשאות ורגש הבעלות על ארץ־ישראל. היה לי קשה לקבל את הקו הישראלי במלחמת לבנון, הייתי בקונפליקט, אבל החלטתי שאני חלק מהעם היהודי, לטוב ולרע".

חוק מֵקל, מציאות מחמירה

בנוהלי הקבלה לחברות, שהוציאה ועדת הקליטה בשיתוף עם ועדת החברה של התק"ם, נאמר כי לחברות יתקבל רק מי שנתקיימו בו התנאים הבאים: אזרח המדינה, חבר־הסתדרות וחבר בהסתדרות הציונית.

בתקנון הקיבוץ, שהוא מסמך משפטי האמור לחייב את הקיבוצים כחברים באגודה, אין האזרחות הישראלית מוזכרת כתנאי לקבלה לחברות, הגם שנדרשת חברות בהסתדרות הציונית העולמית. נקודה: הארצי אין דרישה לגיור של המבקש להתקבל לחברות בקיבוץ. לעומת זאת נדרש המבקש להיות אזרח המדינה. מי שאינו יהודי יכול להיות לאזרח ישראלי בשתי דרכים:

א) בדרך של נישואין עם יהודי. בתוקף חוק השבות („הזכות של יהודי מוקנית גם לילד ולנכד של יהודי, לבן־זוגו של יהודי ולבן־זוגו של ילד ונכד של יהודי". חוק השבות, סעיף 4א');

ב) בתהליך התאזרחות, אם עמד בתנאי החוק:

1. נמצא בישראל.
2. היה בישראל 3 שנים מתוך תקופת 5 שנים שקדמה ליום הגשת בקשתו.
3. זכאי לשבת בישראל ישיבת קבע.
4. השתקע בישראל או שיש בדעתו להשתקע בה.
5. יודע ידיעת מה את השפה העברית.
6. ויתר על אזרחותו הקודמת או הוכיח שיחדל מהיות אזרח־חוץ לכשיהיה אזרח ישראלי.

מי שנתקיימו בו התנאים הנ"ל, יעניק לו שר הפנים, אם ראה זאת לנכון, את האזרחות הישראלית, על־ידי מתן תעודת האזרחות.

מכל האמור לעיל, עולה שאין בחוק ההתאזרחות כל סעיף המדבר על דתו של אדם. ואולם הנוהג והניסיון מוכיחים כי על מי שאינו יהודי, יקשה לקבל אזרחות ישראלית, ורק מעטים הם העוברים את המכשולים שמעמיד להם משרד־הפנים, וממשיכים בדרך החתחתים, הנמתחת לעתים על פני שנים, עד להתאזרחות הנכספת.

סליחה, טעינו

בגיליון האחרון הגדרנו, על נחום פז כחבר דגניה א' — והוא, כידוע, חבר עין־חרוד מ'.
— הצגנו את יונתן בשיא כחבר ניר־אליהו, ר"ל, והוא חבר שדה־אליהו. עם קבלות.
— העתקנו לגגרו (געש) את שם המשפחה פרידמן, בעוד שם משפחתו מרשים בהירבה — רובינשטיין.
על כל אלה אנחנו בושים ומתנצלים.

המערכת

הדף הירוק

העורכת: מרים עין־דור
עריכה: ארנון לפיד
צוות המערכת: עמירם כהן, בתיה שחף, אסתר נתיב, סימה באר ועודד ליפשיץ
עיצוב גרפי: רחל דביר
מזכירת המערכת: רותי קדוש
עורכת דפוס: תמר רז
צלם המערכת: בועז לניר

מודעות: חיה קוטב
המערכת והמנהלה:
רח' חומה ומגדל 2, 67771, ת"א
טלפון: 03־378833
מען למכתבים: שק דואר נעול 61999
תוכן המודעות על אחריות המפרסם בלבד
וזכויות הגרפיקה שמורות

צדיקים שמלאכתם נעשית בידיהם

דרך התלאות של קריסטל אולי אינה אופיינית לכל המתגיירים, אך כמעט בכל קיבוץ יש חבר או חברה שעברו, אם מרצונם והכרתם ואם מתוך אילוצים, תהליך של גיור. רוב הפונים לגיור הן מתנדבות מחו"ל שנקשרו לצעירים ישראלים, ומכיוון שההלכה אומרת את מה שהיא אומרת, הן נאלצות לטובת עתיד ילדיהן לקבל עליהן את תהליך הגיור גם אם לא בחרו בו מרצונן.

מתוך קרוב למאה פניות לגיור, המונחות היום על שולחן האחראים מטעם התנועה הקיבוצית והמכון ליהדות של הסוכנות, שני שלישים הן נשים. רובן בדרך לחופה בקיבוץ.

עד שהחלו מתנדבים להציף את קיבוצינו, לא ניתנה הדעת על עניין הגיור וממילא לא היו החלטות מחייבות בעניין זה. מאז החלו פניות של מתנדבים להצטרף לקיבוצים עלתה והחריפה שאלת הזהות הדתית.

בכמה מישובי התק"ם כבר נתקבלה החלטה, שאין מקבלים לחברות מי שאינם יהודים, ועל־פי התמונה המצטיירת במכון ליהדות, יילך ויגדל מספרם של קיבוצים אלה. הנה כי כן, לא התנועות הן שקבעו את יהדותו של אדם כתנאי לחברותו בקיבוץ, ואפילו לא תקנון הקיבוץ. הקיבוצים, ביוזמתם הם, נקטו בצעד הזה. צדיקים שמלאכתם נעשית בידיהם הם.

בָּהּ: וַתֹּאמֶר הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ אֶל־עַמָּהּ וְאֶל־אֱלֹהֶיהָ שׁוּבִי 16
אַחֲרֵי יְבִמְתֵּךְ: וַתֹּאמֶר רוּת אַל־תִּפְגְּעִי־בִי לְעָזְבֵךְ לָשׁוּב מֵאַחֲרָיִךְ 16
כִּי אֶל־אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ וּבַאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין עַמֵּךְ עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ
אֱלֹהָי: בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשָׁם אֶקָּבֵר כֹּה יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי 17

ג'ין

ג'ין בר־נוף פגשה את נסים, מדריך המתנדבים (כמובן) בבית־אורן, בביקורה הקצר בארץ ב־1969. שנתיים לאחר מכן, בארה"ב נישאו השניים בחתונה אזרחית. ג'ין, בת לקהילה המורמונית במדינת יוטה, קיבלה אזרחות ישראלית ומעמד של עולה חדשה.

בבואם לארץ ולקיבוץ, הסביר לה נסים את הצורך בגיור. ג'ין לא התלהבה; אמרה לעצמה שבצעד כזה, אם אמנם תנקוט בו, צריך שיהיה מתוך החלטה שלה ולא של אחרים. רק מאוחר יותר, כשהבינה את משמעות הנושא הזה לעתידם של ילדיה, הסכימה לגיור.

משך שנה קיבלה ג'ין שיעורים פרטיים אצל אשה חיפנית, אמריקנית, ואז פנתה לבית־הדין הרבני. פעם אחר פעם דחו אותה, הגם שעברה את הבחינות („זה היה כמו משפט. אפילו לא הזמינו אותי לשבת"). בפעם השביעית שאל הרב את נסים בעלה: אתה מאמין באלוקים? נסים ענה בשלילה והתיק של ג'ין נסגר. מתוסכלת ומושפלת החליטה לוותר. „אם לא רוצים אותי, גם אני לא רוצה אותם".

אחר־כך נכנס הקיבוץ לתמונה, הופעלו קשרים. נעזרו בתקשורת ולבסוף הושג האישור. וג'ין, שכבר דיברה עברית והיתה בקיאה בחומר התיאורתי והמעשי, נקראה למקווה וקיבלה את התעודה. „עד היום לא נעים לי להיזכר בדרך שלי אל הגיור. אני חושבת שתהליך ההסתגלות שלי לקיבוץ ולארץ הוא התהליך האמיתי והקובע של הצטרפותי לעם. ברבנות אמרו לי: המשפחה שלך כבר לא קיימת, העבר מת. אבל אני מספרת לילדים שלי שסבא וסבתא לא יהודים, ומסבירה להם את אמונת המורמונים. לעבודת ה'שורשים' של בני, בעוד שנתיים, מוכנים אצלי דפים של אילן־המשפחה ביוטה, וזה ייכנס לספר הבר־מצווה שלו. יש לי היום הרגשת שייכות, כפי שלא היתה לי מעולם. כשראיתי בטלוויזיה ששורפים דגל ישראלי בהפגנה במצרים, אמרתי: זה כל־כך מכעיס אותי, כאילו ירקו לי בפרצוף".

הנינג

הנינג ניפן הוא דני שהתגייר וחי בקיבוץ אלונים. הסיפור שלו מתחיל לפני יותר מעשרים שנה, כאשר בא כמתנדב לאחד הקיבוצים בצפון הארץ. אחר־כך היה ביקור שני ואחר־כך שלישי. וגם בשנים בהן לא ביקר בארץ נשארה לו פינה חמה בלב לישראל. ב־1972 עבר אולפן לעברית באלונים, ובאותה שנה גם הכיר את שרה'לה והקשר ביניהם הוא שהוביל להחלטה להשתקע בישראל. כשהחליט להתחתן, החליט גם להתגייר. „תמיד האמנתי שלא חשוב איפה אתה חי. העיקר שתשתלב ותאמץ לך מנהגים ושפה" — אומר הנינג.

אולפן הגיור בנתניה לימד אותו לחשוב במונחים דתיים והדבר היה לרוחו. לאחר האולפן נפגש הנינג כמה פעמים עם הרב גורן ואת הפרק הזה הוא מעדיף לשכוח.

הגיור, הוא מודה, העניק לו הרגשת שייכות, פתח לו עולם של חגים ומועדים יהודיים, שלא הכיר. הנינג מבין ומקבל את הדרישה לגיור ואינו מתלונן שהתהליך נכפה עליו. בדנמרק הוא לא שירת בצבא, מסיבות מצפוניות. בישראל הוא הולך למילואים מתוך הזדהות והשלמה, את מלחמת לבנון התקשה לעכל.

באלונים התעורר לפני כחמש שנים ויכוח בשאלת הקבלה לחברות של לא־יהודים. הנושא עלה באסיפת הקיבוץ כאשר התברר, שמספר אנשים בקיבוץ מקיימים חגים נוצריים ומסרבים להתגייס לצה"ל. לאחר דיון סוער הוחלט שאין מקבלים את מי שאינם יהודים כחברים בקיבוץ. „אני מבין את ההחלטה", אומר הנינג. „מי שלא מקבל אותה, אין לו מה לעשות כאן".

מורין

מורין מאירלנד שמעה משהו על הקיבוץ וחשבה לבוא לישראל ולעבוד בקיבוצים אחרים כמתנדבת. זה היה ב־1977, והקיבוץ הראשון היה אדמית. כאן היא שם, נשואה ואם לילדה בת שלוש.

„לא היה מפריע לי להתגייר", היא אומרת. „אבל המשפחה של בעלי היא מסורתית וראיתי שזה חשוב להם. צריך גם לחשוב על טובת הילדים. כי אם אני עומדת על עקרונות, דבר שלא מקובל על אנשים בארץ, אז זה יכול לסכן אותם. אצלנו כאן בקיבוץ עטופים הילדים כמו בחממה. אבל בחוץ זה לא כך".

מורין עברה גיור באולפן בכפר־עציון. היא רוחשת הערכה וכבוד לאנשי הקיבוץ הדתי, שעזרו לה בקורס ועודדו אותה בקשיים.

„ראיתי אנשים שרועדות להם הרגליים לפני הפגישה עם הרב גורן. אני הייתי רגועה. הוא הסתכל לי בעיניים ושאל אם אני מאמינה בישו".

באדמית אין שואלים אדם לדתו. והגיור נחשב שם לאקט דתי. הטקס כניעה לחוגים הדתיים. „אני לא יכולה להגיד שהגיור עשה אותי בן־אדם אחר. קליטה זה תהליך ממושך והגיור הוא רק חלק ממנו".

דינה רמג' ■

זמר נוגה

מירה הודיעה למשפחה שתגיע באיחור; שלא יצלצלו ולא יטרידו ויהיו שקטים. רוצה לראות את הסדר המסורתי בטלוויזיה ולקרוא. אך המחשבה נדדה לחדר־האוכל, לבמה המקושטת בעומרים הריחניים שנקצרו אחרי הצהריים, בחרמשים הישנים וב„ניצנים נראו בארץ" שהוציאו ממחסן הפסח.

לראשונה זה עשרים שנה, לא תעמוד מירה על הבמה בחולצה צחורה וחצאית שחורה ותשיר בכיף עם כל המקהלה, שהיום נקראת „חבורת הזמר". לפי השעון, עשתה חשבון, אם התחילו בזמן, הם כבר צריכים להיות אחרי „בכל דור ודור" ואולי אפילו לאחר „הללויה" ו„דיינו". בכל זאת עוד המתינה בחדרה, כדי להיות בטוחה שכבר הכריזו על כוס שנייה ושהמקהלה כבר התפזרה והסבה לארוחה, ואז נכנסה מסביב, דרך המטבח. לא רוצה דרמאטיזציה, אך תוהה אם מישהו מחבריה במקהלה חש בהעדרה.

בהמשך שמעה אותם ב„קרב יום", שיר ששרה המקהלה לפני שנה, ואובייקטיבית, השנה, הם היו גרועים. ממש שמעו שם „לא קול אחר", אלא „כלי־אחר". היא מחייכת בשמץ של שמחה לאיד. היה להם גם איזה שיר משותף עם חברת הילדים, אבל הכל כבר הפסיק להיות איכפת לה. הנכד ישב לידה ויחד קראו בהגדה, והוא התעניין בכל דבר, והיא אפילו נהנתה במידה שאפשר היה לה ליהנות מהסדר השנה.

בצעירותה נשלחה („תמיד נשלחתי... חוייבתי... לא ידעתי לומר לא...") — ללמוד גננות, אחר־כך עבדה במטבח ובשירותים אחרים, אך מרבית שנותיה, וגם היום, היא הנוייניקית של הקיבוץ. קיבוץ מטופח ויפה.

יתכן שאילו ניתן היה לסובב את הגלגל לאחור,

היתה „מממשת את עצמה" — ביטוי שלא היה מוכר בצעירותה — בתחום ההשכלה המוסיקלית. היתה מנסה להגיע למשהו, שהוא קצת יותר מפריטה פה ושם, על מנדולינה, בהופעה המסורתית ביום העצמאות, ונגינה בחלילית הסופרן הישנה שלה, דואט עם נכדתה המתבגרת, הלומדת במוסד החינוכי. מנדולינה וחלילית, אלה הכלים הלגיטימיים בזמנה, בגלל עממיותם היא משערת. אבל בגיל 57, יש דברים שכבר לא יהיו.

מכל מקום, נושאי תרבות תמיד היו קרובים לליבה והיא „לקחה על עצמה", לא פעם ולא פעמיים, את ריכוז ועדת התרבות, ריכוז צוותי החגים ואפילו את האחריות לפסנתר, שלא יכלה לראותו נהרס. פרוץ לכל מתנדב. לפני שלוש שנים עוד „עשתה" לקיבוץ את הפסח.

אך תמיד, לאורך כל השנים, היתה לה המקהלה. שאנשים באו לשיר בה, בלי מבחנים ומיונים על הפסנתר.

„באופן די טבעי באו לשיר חברים", היא „שהיתה להם גישה, שאוהבים לשיר ובדרך שרים נכון. זה בא וזה יוצא, אך תמיד נשאר נאמן, שנים־עשר, ארבעה־עשר חברים שהתמידו בכל התהפוכות, שהמקהלה היתה בילוי חברתי עם עוגה ונס־קפה ליום הולדת.

היא אהבה את השירה בצוותא, עם ההתחלקות לארבעה קולות, וזה, היא מסבירה, אינו דומה ל„חבורת זמר", שכולם בה אותו הקול, לכחש, אהבה את העמידה על הבמה ובמסיבות ובמיוחד בפסח, ואהבה מאוד ימים רבים לאחריו, את השבחים.

מיום שקמה המקהלה, שרה בה מירה שימשה, כלי שבעצם מינו אותה, בין והמאיצים והמזכירים לאנשים לבוא, תרבות, אם תרצו. היא זוכרת, איך לפני שנים רבות, שלחה ביוזמתה, דופן, נערה צעירה ומוכשרת, שזה עתה שירותה הצבאי, לקורס ניצוח. אותה שהיתה לימים, ושנים רבות, המנצחת.

היום היא כבר לא כל־כך צעירה. היא ופרשה לה, ובמקומה באו מנצחים חדשים, איתם זמירות חדשות. מנצחים שכירים מן שיטות חדשניות ובעיקר אמביציות מרחיקות.

„עם האחרון שבהם", היא אומרת, „מהתחלה נוצרה כימיה הכי טובה", ולא מפני ש מתאימה, ולאחר 20 שנות שירה קולה עליה. נכון, יש לה קול חזק ובולט מדי, השנים והשיפשוף, ומתוך מודעות, למה אותו ולשיר בשקט. קרה שבחזרות לא היתה מרוכזת, וקצת בלטה, אבל לא זו הסיבה משוכנעת, שניפו אותה ואת כמה מחברותיה הסיבה?

זמן רב היו במקהלה דיבורים על מה שקורה אחרים. „חבורות הזמר" שצצו מסביבם בבית־השיטה, באפיקים, אך במיוחד של בית־אלפא, הציתו את דמיונם של במקהלה. „מיטיבי שיר" היא מכנה התלבושות הססגוניות, המנויידות, ההופעות הרבות ברדיו ובטלוויזיה כמובן, ואם הם — אולי גם אנחנו. צעיר ואלמוני — מעודד את המגמה ולהתפרסם. וכבר, היא שומעת, הפסטיבל בערד, ותופרים, תרתי־משמע, חדשות והמקהלה, מעתה קוראים לה „ הזמר".

מירה מודה, שהיתה הצדקה לחשוב שהוא שינוי, שכמה שנים היתה לה תחושה של אי־נחת מהעבודה ומן הביקורת שלה לא התביישה לומר בוצע כראוי, תמיד היו איחורים, היו השירים.

על־כן התקיימו ישיבות והועלו האחראים התחילו להישמע דיבורים על מצומצמת" ו„מקהלה מורחבת", והיא, אפילו תמכה ברעיון. רק לאחר־מכן זו דרך אלגנטית לומר לה שלום. לה, חברות, מהוותיקות יותר, שעמדו להתמקצעות ולתהילה.

„כמה אלגנטי. אחרי עשרים שנה שלום דרך פתק בתא הדואר. כלומר הדואר...".

מי שלא תמצא בתא הדואר פתק, האחראיות והמנצח, היא ב„מורחבת". הגדיר מה היא המורחבת ולמה היא.

טוב שיהיה מורחבת... אלא ש מתכנסת ומתכנסת ומתכנסת, והמורחבת פעמיים בלבד ולא יותר. והיא כועסת על שלא היתה מספיק אינטליגנטית להבין, ה„לשיר בכיף" חלפה ללא שוב. גם שחשבה לחזור ולשיר, לאחר כמה שנים היעדרות, ויתרה. היא לא תתחיל היום קול. ועכשיו אין יותר דבר כזה, לשיר מבחנים...

מישהי הציעה: מי שהיה בין המייסדים, בפנים, לא יידרש למבחני קול. אלא נפלה, ומירה מבינה: „כשרוצים להופיע מחייב".

כבר שלושה חודשים שמירה אינה עברה במקרה, ואולי לא, ליד המועדון, מבעד לחלון הגדול וראתה את „קבוצת השיר, המצומצמת" בחזרתה. היו שם מלבד חמש הוותיקות, והיא ביניהן, לחדרה וטעם מר בפיה.

אחר־כך כתבה בעלון המקומי מאמר על העניין. אין זה מן הדברים הפשוטים לחשוף ולהיחשף, מה גם שהיא, כך היא עצמה, איננה מהמשופעות בביטחון עצמי פי כן — כתבה. אנשים רבים ניגשו אליה מכן ולחצו את ידה והביעו אמפטיה זהו, רק זה.

עמירם כהן

סנדלי טבע®... המהלך הטבעי.

כשהמומחים של נאות, חשבו על עיצוב סנדל חדש, עמדו על שלשה עקרונות: בריאות, נוחיות ויופי.
בדקו הליכה טבעית ויצרו תבנית המותאמת לכף הרגל, לדריכה קלה, גמישה ורכה.
רפידה תומכת זו של נאות, העשויה מפקק טבעי, רגיש ועדין, תואמת את המדרך הטבעי של כף הרגל ויוצרת חוויה של הליכה בחוף הים.
הפתרון האנטומי תוך שמירה על סגנון ישראלי מקורי, יצר סנדל אופנתי בדגמים שונים המתאים לכל רגל ולכל גיל.

הצעד הבא בסנדלי טבע...
הוא המהלך הטבעי

נאות NAOTH

נעלי נאות תעשיית נעליים וסנדלים
נאות מרדכי, ד.נ. גליל עליון. טל: 069-48131
משרד בת"א: רח' עקיבא איגר 28 תל־אביב 12120
טל: 382311, 03-378082

רשימת חנויות המוכרות סנדלי טבע:
רשתות: משביר לצרכן, משביר מרכזי, אבנעל, שק"ם, כלבו שלום
חנויות: ת"א: מוסקוביץ, דויד, מכון ג'ובנילה. **חיפה:** דן גבריאלי, אלגנט, פולק, רומא, שוק, לוי־לסטרה. **ירושלים:** נוה, פריימן־ביין, כליפה. **באר־שבע:** נירית. **עכו:** ערן. **אשקלון:** זליג. **רחובות:** באום. **ק. מלאכי:** חן. **פתח תקוה:** כהן. **רמת השרון:** עופר. **רעננה:** עופר. **הוד השרון:** מגרי. **בני ברק:** פינוקיו. **רמת גן:** במבינו. **נוה אביבים:** בינגו. **קריאון:** שטיינגרטן. **הרצליה:** קוימורסקי. **נתניה:** נוית. **חדרה:** אביב. **עכו:** צבי. **נהריה:** פופולר. **ק. ים:** פופולר. **ק. מוצקין:** שרה.

מבצע מיוחד לדגמי 70, 78 — 55 ש' בלבד

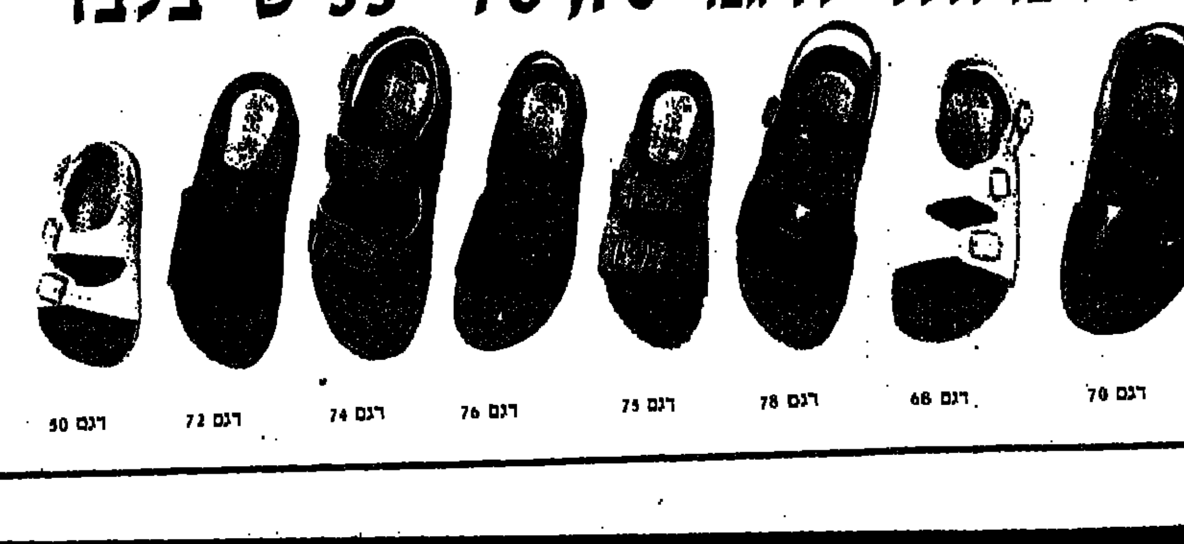

על דמוקרטיה קיבוצית

בזמן האחרון מתחילים להישמע שני קולות בחצרו של קיבוץ: הקול האחד קול עצוב, חרד וטון דיבורו כמי שיודע כי תבוסתו מובטחת, כי אין הוא מתאים ל„רוח הזמן". השני קול בוטח בעצמו, מופתע מתבוסותיו. משום שברור לו כי „סוף טוב — הכל טוב", ואין מי שיעצור את גלגלי ההיסטוריה. הגישה הראשונה פוחדת מסגנונות חדשים: „מכניסים אותנו למצבים שנצטער עליהם. מה זה כל הקלפיות הללו והבחירות האלה, וההתמודדויות. למה נגיע? לאן צריך להגיע? מי שרוצה גיוס למשימות, שליחות, צריך לדעת את המחיר: מטבחים, ועדות, התייעצויות בלתי־פורמאליות".

הגישה האחרת טוענת כי הגיע הזמן להכיר בכך שהיצרים פועלים, שיש לאפשר תחרות הוגנת, העלאת מועמדים והתמודדות ביניהם. בלי ועדות סתרים, בלי החלטות מלמעלה. יש ללכת למה שהולכות המפלגות הפוליטיות בארץ: לביטול חדרים ספוגי עשן, והכרעות מתוך לחצים מאחורי קלעים. יש להימלט מן הבושה. לדעת ליהנות מהכוח, אך להיות נכון לביקורת, לחשיפה, לקריעת מסכות.

גישה אחת מדברת בשם השליחות, חובת העשייה השקטה, השנייה בשם הדמוקרטיה, העיתונות ואמצעי התקשורת.

יש צורך לברר מחדש, מהי הדמוקרטיה בקיבוץ. לומר כי הדמוקרטיה היא עניין אחיד, וכי אם יש לך מוסד מסוים זוהי דמוקרטיה ואם אין לך אתה משהו אחר — זהו סילוף גמור. פעם טענו שמחסן בגדים, שביטל את שיטת ערמות הבגדים לפי סוגיהם והכניס מספר לכל בגד, ושייכות של בגדים מסויימים לאנשים מסויימים, הוא בגידה בשוויון. כך היום מנסים להכניס את הדמוקרטיה לתוך כלים מסויימים, בלי לברר תחילה מהי הדמוקרטיה הזו ומה משמעותה בבית הקיבוץ.

דמוקרטיה הבנויה על התמודדויות, על קלפיות, מתעלמת מכך שההנחה של הקיבוץ איננה שיימצאו לפעילות האנשים המתאימים, על יסוד של הכרה בקונפליקט ההכרחי ביניהם, אלא שכל אדם יוכל למלא תפקידים. שמי שהיום „נותן פקודות", אינו רואה בכך את פסגת חלומותיו אלא את התחייבותו כלפי חבריו. שאין לנו משטר של נציגים, ולא הפרדה בין רשויות, אלא תפישה שכל אחד נקרא להכריע הכרעות. דמוקרטיה מסוג זה טוענת כי לא די לבנות משטר על ההכרה השלילית, צריך להסדיר את יצרי השלטון ושאיפת הכוח על־ידי בקרה, שיפוט ובחירה. דמוקרטיה היא גם הנחה כי האדם רוצה בדמוקרטיה משום שהוא מכיר באחריותו, משום שהוא רוצה בקשר, באפשרות של ביטוי, ולא מחפש דווקא לעמוד בראש הירארכיה ביורוקרטית, לתת פקודות ולקבל טובות הנאה.

קריאה שהיא קריעה

הדמוקרטיה הקיבוצית היא ישירה, אינה רואה בהירארכיות ביורוקרטיות גורל. היא תובעת גילוי של אנשים וטיפוחם. קריאה למילוי תפקיד היא לעתים קריעה מייעודם האמיתי: להשתתף כעובדים בקהילה. הם נקראים „מאחורי המחרשה" ורוצים לחזור אליה.

יש חשיבות בשימוש בכלים סמליים דומים בדמוקרטיה ישירה, קיבוצית ובמשטר של נציגים והפרדת הרשויות במדינה. קודם כל, משום שהקהילה הקיבוצית חיה בחברת הישראלית, בה הדמוקרטיה היא בבחינת תנאי לקיומה ולמימוש יעודה. הקהילה הקיבוצית מוכרחה לחיות בשפה משותפת עם החברה ולהשפיע עליה. אולם חשיבות סמלית זו, ככל שהיא מבטאת את אמונתנו שבמדינה צריך שיהיה משטר דמוקרטי, שאנו רואים עצמנו מוכנים לחיות על־פיו ולהילחם על קיומו, איננה ממצה את תפישתנו הדמוקרטית: בתוך הקהילה הקיבוצית, מעבר לכללים ולחוגים של המדינה מתקיימים קשרים, אתגרים, מערכת הנשענת על מעורבות כוללת יותר. על גילוי מכוון של כוחות חדשים, על היענות לצרכים המשקפים ראייה רחבה יותר של האדם.

זוהי הסיבה שאי־אפשר לקיים מערכת של דמוקרטיה קיבוצית, בה אין לנשים ייצוג מספיק. הקשר בין המערכת הלא־פורמאלית, בה הנשים משתתפות, לבין המערכת הפורמאלית־ייצוגית, בה הייצוג כה מעוות, הוא סתירה בלתי־נסבלת. לא משום שהייצוג הוא כבוד וחלוקת שלל והיתר לשלטון אדם באדם, אלא משום שדמוקרטיה ישירה חייבת לשתף מגוון רחב של אנשים, כוחות, דינאמיקה של חברה מתפתחת.

בעיה דומה לצעירי הקיבוץ. במערכת פורמאלית על בסיס של קונפליקט על עמדות כוח קטן הסיכוי לצעירים. במערכת של דמוקרטיה ישירה כל אי־ייצוג חושף את החברה לניכור, לחוסר השתתפות. קיבוץ אינו יכול להתקיים כחברת ביטוח או חברת סעד — הוא חייב להיות תורה יוצרת, בה בוחרים לחיות. רוב בני הקיבוץ מגלים את הבחירה הזו בהכרעה לקחת חלק. קיבוץ פאסיבי, שאינו מתקן את מערכותיו, לא יוכל לקיים עצמו.

דרכים של בחירה

בשנים האחרונות הלכה ונוצרה קבוצה גדולה של חברים, שעבודתם קשורה בקבלת הכרעות. בצד המערכת הלא־פורמאלית, של ועדות בקיבוץ, המורכבות מאנשים שעבודתם אינה ניהולית אך הם נקראים לקבל הכרעות, גדל מספרם של אנשים הרואים עצמם במנהלים. פיתוח הדמוקרטיה הקיבוצית צריך להתייחס לתופעה זו. מידת הידע המצטבר בקיבוץ על־ידי קבוצות שונות יכולה לשמש כדי לבצר עמדות של איגודים מקצועיים, של התחפרות מאחורי ידע מקצועי ואמנות של קבלת הכרעות. כאן חשוב לחתור לאתיקה שתתאים לדמוקרטיה הקיבוצית. כיצד לשלב שליחות, יוזמות, עם בקרה, בחירה, רוטאציה.

אם העליתי כאן כמה דוגמאות, הרי זה כדי להצביע על העובדה, כי המודלים שהצגתי בראשית דברי אינם מספיקים כדי להתמודד עם האתגר של הדמוקרטיה בקיבוץ. עלינו לקיים דרכים של בחירה, קלפי, כדי ליצור רציפות לחיים הדמוקרטיים במדינה ולבטא סמלית את הזדהותנו עם המשטר הדמוקרטי. מבחינה פנימית, לעומת זאת, עלינו לטפח דווקא את יסוד השליחות. טיפוח מכוון לא על־ידי התמודדות שבקונפליקט אלא על־ידי אחריות של כולנו לפתיחת שורות. במיוחד לאותם מגזרים שלא שותפו מספיק באחריות. עלינו לפתח את הדמוקרטיה הקיבוצית לא כדי לפזר זכויות וכיבודים, אלא כדי לבצע את הנדרש. הקיבוץ חייב לשתף באחריות את הרבים. בגלל הדמוקרטיה הישירה עליה הוא נשענת ובגלל הידיעה שכדי לבצע את הנדרש היום לא מספיק להתחלק ב„שלל" השלטון, אלא יש לפעול בשיתוף מאקסימלי של הכוחות הפועלים בחברה.

הידיעה, שמודלים להם הורגלנו או מודלים שאנו רואים מסביב אינם מספיקים כדי לנווט את המערכת הקיבוצית, היא אולי ידיעה עצובה, אך אין טעם להתאבל על כך. אין להיבהל משינויים שהתחוללו. אך אסור לייחס להם השפעה מאגית. הם ייבחנו לא בקריעת רקמות מתוך הדמוקרטיה הקיבוצית הישירה, אלא בחיזוקן. בתקופות קודרות, עקב זעזועים פוליטיים, קרה כבר שמערכת הגיוס והשליחות נעקרו מאופיים היוצר, המחדש, והיו למערכת הגנה על אינטרסים של קבוצות. קליטת מתודות של דמוקרטיה ייצוגית לא פותרת את הבעיה. גם לא הפרדה סטרילית ביניהם. דווקא מפגש בין ההוויה של חצר הקיבוץ, הצורך שלה בהצמחת כוחות, בשיתוף כוחות רבים בקהילה, לבין המערכת הרחבה יותר, המערכת התנועתית והאזורית, מתוך ניסיון לגלות אנשים, לקבוע אתיקה ונורמות, לתבוע יוזמה ואחריות — הוא תנאי ליכולת של הקיבוץ להתמודד עם בעיותיו האמיתיות.

מוקי צור ■

רבנוע וקלנוע
עושים שינועים לטובה

להובלת מטענים וציוד ולשיפור הניידות
בתעשייה, בחקלאות, בשרותים ובתיירות

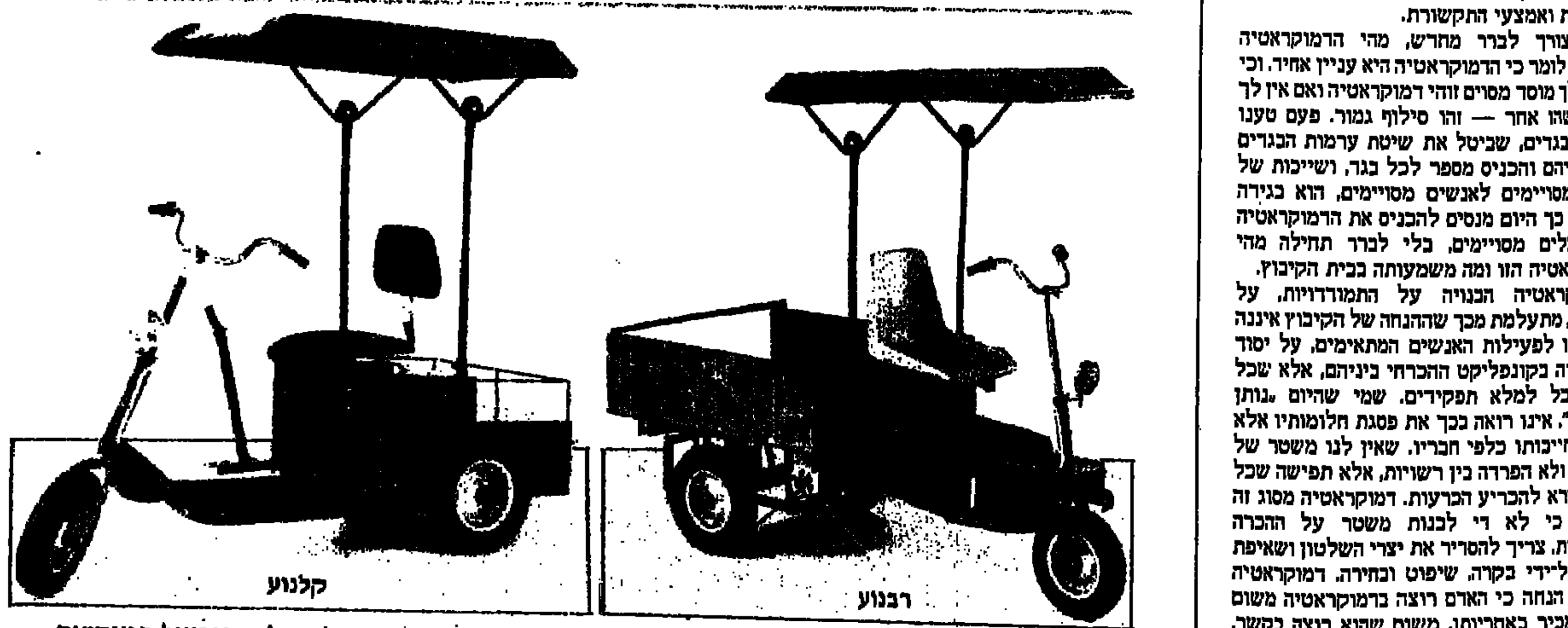

לשינוע מטענים וציוד בתעשיה, בחקלאות, בשרותים ובתיירות.

לשיפור הניידות ולייעול התיפעול במוסדות, מפעלים ומתקנים.

מילת המפתח בעסקים – יעול!   צו השעה – חיסכון!

רבנוע וקלנוע - לייעול, לחסכון, להגדלת הפריון והתפוקה בעלויות נמוכות.
לניידות וגישה מהירים בין מחלקות ומתקנים הפזורים בשטח המפעל, לשינוע מטענים במחסנים, בנמלי אויר וים ובמתקנים צבאיים.
להובלת פרחים מהחממה לבית האריזה, ביצים ותוצרת חקלאית לבית הקרור, תערובת ומזון לבעלי חיים, ציוד טכני וכלי עבודה בהתאם לצרכים הנדרשים.
רבנוע וקלנוע - כלי רכב שקטים, חזקים, אמינים ובעלי כושר תמרון מעולה.
משרתים אנשי אחזקה, טכנאים, אנשי שרות, מחסנאים, חקלאים, גננים וכל בעל תפקיד בכל מוסד או מפעל, לרבות בתי חולים, בתי אבות, בתי הבראה, ומוסדות חינוך.

רבנוע וקלנוע נבדקו ואושרו לנסיעה ע"י משרד התחבורה.

צ.ח.מ. אפיקים   **המשביר המרכזי בע"מ**

לפרטים: צ.ח.מ. אפיקים טל: 54816 54814 54825 ,067-54811
המשביר המרכזי טל. 069-89205 ,069-42671 ,057-67121 ,02-841446 ,03-389410 ,04-662161
וסניפי מ.ת.מ. בארץ.

אהרון לפיד

ירק

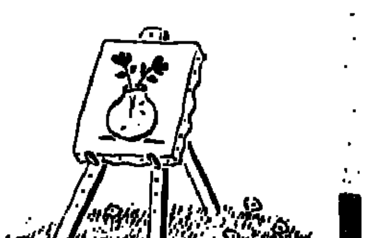

טקס מוזר במעברות

בימים הקרובים יתקיים בקיבוץ מעברות שעל גדות האלכסנדר טקס, כמותו לא התקיים בו מעולם. וזה יהיה מהלך הטקס: על המדשאה המוריקה, בשעת בין־ערביים, יעמדו עוטי חג ונרגשים מאוד, דגנית, שנולדה והתחנכה בקיבוץ אך אינה חברה בו עוד, וצעיר אחד שהיא, כנראה, אוהבת. ארבעה חברים, קרובי משפחה או ידידים, יאחזו בארבעה מוטות ארוכים, שיריעת בד קשורה להם בקצותיהם, ויסוככו על השניים. והמון חברים וחברות יכתרו את זירת־הטקס ויתבוננו בעיניים כלות בזוג הצעיר שבמרכזה, וברב המזוקן שיסלסל וימלמל באזניהם דברי תפילה וקילוסין. בהמשך יילגם יין מן הכוס (דבר שיחייב את דגנית להפשיל את ההינומה מעל פניה), תיאמר שבועת אמונים, נשיקות יוחלפו, טבעות זהב ייענדו, כוס זכוכית תידרס ושמחה ועליצות ישרו על הכל.

הטקס הזה, חופה יהודית, לא התקיים, כאמור, מעולם במעברות, והיה נחסך ממנו גם להבא, אלמלא העז ופנה אחד, החבר מוטקה אורן, שהוא אביה של דגנית, אל המוסדות המוסמכים בבקשה שתיעקף, לו אך הפעם, ההחלטה העקרונית, שאין מקיימים טקסים מעין זה בחצר הקיבוץ. אילו סיבות נמצאו לו, למוטקה, לבקשתו התמוהה? מרווה עלון הקיבוץ: „מוטקה פרש שורת נימוקים הקשורים במשפחת החתן, ולאור עובדה זו (הוא) מבקש לקיים החופה (בקיבוץ). בקשתו זו הינה יוצאת־דופן ומתבססת על מצב נתון". להלן תגובת המוסדות, ע"פ העלון: „המזכירות שמעה נימוקיו של מוטקה, ולאחר שיקול דעת ודיון בנושא, החליטה להמליץ בפני השיחה, במקרה זה, כן לאשר הקמת החופה ביום חתונתה של דגנית". והנה איך הגיבו החברים על הקפריזה של מוטקה: „שיחת הקיבוץ לא אישרה היענות לבקשה".

כך או כך, לא ברורות הנסיבות, העיקרון כופף וההתנגדות הוסרה. הטקס יתקיים! החופה תעמוד!! במעברות!!

— איתן בג, מזכיר מעברות, מאימתי אין מעמידין חופות בחצרו של קיבוץ מעברות?

— זו החלטה עתיקה מאוד של שיחת קיבוץ. כשבאתי לקיבוץ, לפני 15 שנה, ההחלטה כבר היתה קיימת.

— והנימוקים?

— הנימוקים, כפי שעלו בשיחת הקיבוץ בנוגע לבקשה של מוטקה, קשורים בהקצנה בין חילוניים ודתיים, ואי־רצון להכניס פולחנים דתיים לחצר הקיבוץ.

— ומה היו הנימוקים בעבר?

— אין לי מושג מדוייק. אני מניח שהנימוקים היו דומים. נכון שאז היתה פחות קיצוניות דתית ופחות מתחים בין חילוניים לדתיים, אבל צריך לזכור שמייסדי הקיבוץ ברחו מהדת ולא רצו להכניס אותה שוב אליהם.

— טקסים מוזרים אחרים, כמו קיצוץ עורלתו של תינוק בן 8 ימים, כן מקיימים אצלכם?

— כן, משום שזה קשור בחוקי המדינה, ואין אלטרנטיבה אחרת. לחופה בקיבוץ יש אלטרנטיבה — כפר ויתקין. שם, אצל הרב המקומי, בבית הכנסת, אנחנו מקיימים את רוב החופות שלנו ואחר־כך עושים מסיבה בקיבוץ. אני חיתנתי כך שתי בנות. יהיה מגוחך לנסוע עד חולון עם תינוק בן 8 ימים, כדי לעשות לו ברית.

— ומעולם לא עירערו חברים על ההחלטה העקרונית הזאת?

— מוטקה העלה את העניין רק בגלל החתן. בתו עוזבה, והוא רצה להיענות לפניית הזוג לקיים את החופה בקיבוץ. היתה גם בעיה נוספת, איזה רב ינהל את החופה, ספרדי או אשכנזי. בקיצור, הוחלט הפעם לקיים את החופה בקיבוץ, והוחלט שבעתיד נשוב לדון בנושא כולו, בשיחת הקיבוץ.

— קיימת, איפוא, סכנה, שאחד מעקרונות הברזל של מעברות יתמוטט.

—הבעיה מתעוררת כשמדובר בבני זוג מבחוץ. אי־אפשר להתעלם מההשפעה החיצונית. אנחנו לא מוקפים בחומות סין. אילו אפשר היה לקיים חתונה אורחית, והיא היתה תופסת, היינו הולכים על זה. אבל, כידוע, חוק המדינה מחייב תעודת נשואין, וזו בעיה.

— מה דעתך, אתה, בנושא?

— תראה, לא מזמן השתתפתי בקבורת קרוב משפחה שלי בקיבוץ חצרים. אני חייב לומר שהתרשמתי מאוד מטקס הקבורה, שהיו בו גם מוטיבים יהודיים, פרקי תהילים ודברים מהמקורות. זה היה טקס קיבוצי ומרשים.

— ובכן?

— אני חושב שצריך לבחון גם את העניין הזה. הרי באיזשהו מקום אנחנו יהודים, לא? אבל זו דעתי הפרטית.

— ניתן לבנות את החופה הקרובה במעברות כאירוע היסטורי?

— לא. אילו היה מדובר בבן או בת זוג שהם חברי קיבוץ, אפשר היה לראות בזה מפנה. אבל כאן מדובר בזוג שאינם חברי קיבוץ, אז אין כאן סיפור.

טקס מוזר מעין זה יתקיים בקרוב במעברות

ולכולם שמות

מעט עלילה אך הרבה שמות של חברים וחברות, יוכלו למצוא מי שיעיינו ב„קול הקיבוץ" — מדריך הטלפון לתנועה הקיבוצית.

המדריך, שלוש מאות עמודים, ארבעים אלף שמות־מנויים, כבר נמצא בדפוס, ואו־טו־טו יוצא להפצה. את הזהב מן המכרה כורה חברת „השפעה" — חברה לפרסום ותקשורת.

— אלי בן מרדכי „השפעה", זו אהבת הקיבוץ שהריצה אותך?

— הרעיון למדריך כזה התגלגל איזה ארבע שנים במסדרונות התק"ם. בזמנו הציעה התנועה ל„דפי זהב" את הפרוייקט, אך זו לא חשבה שהוא כדאי מבחינה כלכלית, וגנזה אותו. בראשית השנה הצעתי למזכירויות התק"ם והקבה"א שאקח על עצמי את הוצאת המדריך, תמורת תשלום מראש. צריך לזכור שעם כל חיבתי לקיבוצים. אני גם צריך לחיות ממשהו. בתחילה התנגדו התנועות לתשלום, אחר־כך נשאר רק הקבה"א בהתנגדותו, ופנה בשנית ל„דפי זהב", עכשיו גם הם עובדים על מדריך דומה.

— איך מימנת את הוצאת המדריך?

— בעיקר בעזרת מודעות פרסומת של ספקי התנועה הקיבוצית, ומעט של מפעלי הקיבוצים. זה לא היה פשוט, משום שמדובר בדבר חדש. מדריך ראשון. מקור מימון נוסף הוא התשלום שישלם כל מנוי, בסך 1.80 שקל. אני מאמין שהחברים יוכלו לעמוד בו. בשנה הבאה כבר יחולק המדריך חינם, והמימון יבוא מהעלאת מחירי המודעות במדריך.

— איך הגיעו לידיך ארבעים אלף מספרי הטלפון בקיבוצים?

— ישבנו, אני עם ארבעה עוזרים, במשך ארבעה חודשים, ונידנדנו לכל הקיבוצים שישלחו את רשימת מספרי הטלפונים שלהם. מלבד משמר הנגב, שפיים ומורע, שסרבו, בנימוק שמספרי הטלפון הם עניין פרטי שלהם, והם חוששים מהטרדות, שיתפו כל הקיבוצים פעולה. מקיבוץ דתי מסוים קיבלנו שתי רשימות. קודם אחת עם שמות המנויים הגברים בלבד, ואחרי שהבעתי תמיהה על כך, הגיעה רשימה שגם הנשים מופיעות בה. במדריך רשומים כל אלה שיש להם חיוג ישיר ואלה שיש להם שלוחות, ושתוך חצי שנה יעברו לחיוג ישיר.

— בכמה קיבוצים עדיין אין לחברים טלפונים בבתיהם?

— על פי התרשמותי, ב־70 אחוז מן הקיבוצים יש כיום טלפונים בבתים. בקבה"א ובקבה"ד ישנם יותר טלפונים עם חיוג ישיר מאשר בתק"ם.

— באיזה קיבוץ יש הכי הרבה מנויים?

— ביגור יש כאלף מספרי טלפון. שלוש מאות הם של מוסדות וענפים. בגברעם, לעומת זאת, יש רק חמישה־עשר מספרי טלפון, שבעה מהם — של חברים.

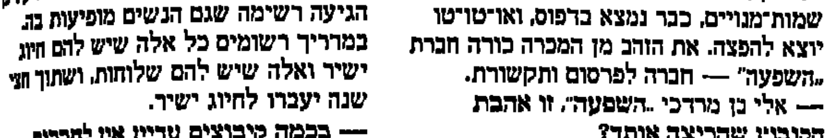

— אתה מבטיח גם לתקן ולעדכן את המדריך במהדורה הבאה?

— בהחלט. אני מניח שיש טעויות במדריך הזה, גם אחרי שהגהנו את החומר ארבע פעמים. רוב הרשימות הגיעו מן הקיבוצים כתובות בכתב יד ומלאות מחיקות. אחרי הגהה שלישית, שלחנו את החומר לקיבוצים לאישור, ומי שאיחרו להחזיר לנו יופיעו במדריך עם שגיאות. במדריך הבא הכל יתוקן ויעודכן.

להזמנת המדריך יש לטלפן אל אלי בן־מרדכי טל' 03־334696.

בצירוף טבלת שוקולד, מתאים כשי לחג.

לוטם: נשארים בעידן הישן

כשעברו רומאן נאכט ואשתו את המשוכה הראשונה בדרכם לחברות מלאה בלוטם והתקבלו בו למועמדות, שרקנו שריקת התפעלות. נאכט, כתבנו אז, („הדף הירוק" 178, דצמבר '85) אינו עשוי מן החומר המועדף על קיבוצים, ואל לוטם הביא עימו לא נכסי חומר אלא נכסי רוח: תפיסות איזוטריות, בשורות חדשות ונוסחאות לשלוות־נפש, כולם ברוח מה שנקרא בפיו „העידן־החדש". „קשה להניח", כתבנו בדצמבר '85, „שבזכות שגעונו אישרו החברים את מועמדותו של נאכט, אבל גם אם עשו כן חרף שגעונו, אין זה מעשה נפרץ במקומותינו".

השבוע, בשיחה טלפונית, אגב הרצאה על עב"מים ועל הילינג, העיר נאכט, שליו ומפויס כדרכו: „אני כבר לא בלוטם. החברים לא רצו. כנראה לא הייתי מתאים".

נאכט עבר לגור בנווה־שרת. לוטם נשאר בעידן הישן.

— מדוע לא רצו בך בלוטם?

— כבר בהצבעה על המועמדות, וגם אחר־כך, נוצר מצב שרוב הצעירים היו בעד שאשאר, אבל המבוגרים, בעלי המשפחות, לא כל־כך. הצעירים באו ואמרו לנו, אמנם אנחנו רוצים שתישארו, אבל יש כאלה שלא נראה להם שאדם המתעסק בפאראפסיכולוגיה, עב"מים והילינג יכול לחיות בקיבוץ. אני למדתי בחיי לשמוע ולקבל כל מיני דעות, אבל ראיתי שמתחיל להתפתח בקיבוץ קונפליקט בגללי, והבנתי שאינני רצוי.

כשקרא לי המזכיר ואמר שנוכחותי גורמת לתסיסה בקיבוץ, ושלא כדאי שהעניין יגיע לאסיפה, אמרתי, בסדר, אני עוזב. חשבתי שאם אני הולך לחיות, ולא רק לגור, במקום שנוכחותי כל־כך מפריעה בו לאנשים, וכנראה בצדק מבחינתם, מוטב שאעזוב ולא אגרום לסיכסוך. חיכינו עד חופשת הפסח, כדי שהבן לא יעזוב באמצע הלימודים, ועזבנו למען השלום בקיבוץ.

— וכל זה מקובל עליך?

— בהחלט. באתי לארץ ולקיבוץ מלא מרץ לעשות למען השלום וההארמוניה. אז למה שאתחיל את חיי כגורם לסיכסוך? כנראה לא היינו, אני ואשתי, מתאימים בעיני החברים. נהניתי שם מאוד במשך תשעת החודשים, ואנחנו שומרים על קשרים עם כמה חברים. אין לי אף מלה רעה על לוטם ועל האנשים. הם נחמדים מאוד.

— הקיבוץ נראה בעיניך אחרת כיום?

— אני מקבל אנשים כמו שהם. גם אנשים שאני מסכים איתם, הם צודקים בעיני. אי־אפשר לדבר בהכללות על קיבוצניקים, כמו שלא נכון שכל הפולנים הם אלכוהוליסטים וכל הרוסים גנבים. היכרתי בקיבוץ כל מיני טיפוסים ונתתי הרצאות בכל מיני קיבוצים. כמו בעיר, גם בקיבוץ לכל אחד דרגת התפתחות שלו. לא חשוב איפה האדם גר, אלא מה הוא מקרין מבחינה רוחנית.

אני לא מצטער על התקופה בקיבוץ. אז פעם חייתי איזה חודש עם אינדיאנים באיווה, ופעם אחרת — תשעה חודשים בקיבוץ.

— מרק מרקוס (לוטם), מזכיר, מדוע נמצא נאכט בלתי מתאים?

— אתה יודע מה זה קיבוץ. היו חברים, בלי לציין סקטור זה או אחר, שחששו כי מה שהוא מנסה למכור, זה בעצם לא רחוק מאיזו דת. היתה הרגשה שהוא עוסק במיסיונריות ושהוא מנסה בשקט, בצורה אלגאנטית ותרבותית, לגייס אנשים לרעיותיו. כמו שמחזירים אדם בתשובה. זו היתה הסיבה העיקרית.

— ואתה, אישית, רואה בזה סיבה טובה?

— אני חושב שמותר לאדם להחזיק בכל אמונה שהיא לעצמו, ואני אפילו מסכים עם הרבה מהשאיפות של רומאן. אבל כשבן־אדם מנסה למכור את הרעיונות שלו באופן פעיל, בחצר הקיבוץ, הוא מעמיד את החברים במצב מסוכן: או שהם צריכים להתעלם ממנו, ולאלץ אותו לפעול בחלל ריק, או־שהם יוצאים נגדו. רומאן היה מעוניין, ומעולם לא הסתיר זאת, לצרף אנשים אל האמונה שלו.

— וזו אמונה שסותרת נורמות או ערכים קיבוציים?

— אם בודקים לעומק, ייתכן שזה לא מתאים לדרך החיים של החברה הקיבוצית, כפי שחברים רוצים לראות אותה. תבין, יש בלוטם חברים עם כל מיני תפיסות, אבל הוא היחיד שניסה בשיטתיות למשוך אליו אנשים, ולשיטות כאלה אינני רואה מקום אצלנו.

גורדוניסטים

חבורת נערים יהודים משועממים בגאליציה, שבקשת א.ד. גורדון בצוואתו, שלא להספידו או להנציחו בטרם תמלא שנה למותו, לא הגיעה לאזניהם, הם־הם ראשוני תנועת „גורדוניה". כמה חודשים לאחר שנפטר האיש, באו הנערים אל מוסדות מפלגת העבודה הציונית — התאחדות (תנועה אחות של הפועל הצעיר בא"י) וביקשו שתפקיד עליהם מדריכים. זה היה ב־1922. עד שמלא עשור שלישי למאה, כבר פרצה התנועה החדשה אל מזרח־אירופה ומערבה, ואפילו צלחה את הים הגדול, ועד ארה"ב הגיעה. במהלך מלחמת העולם השנייה ואחריה הקימה סניפים גם בארצות צפון־אפריקה.

ההתנאות בשם ואימוץ צוואתו הרוחנית של איש העבודה והטבע מארץ־ישראל חייבו, כמובן, ואמנם, האידיאולוגיה של „גורדוניה" נשאבה בשלמותה ממשנתו של גורדון. כמותה הטיפה לפשטות, צניעות, חיוב החיים וחיוב האדם, עבודת כפיים וקירבה לטבע. ברובד הפוליטי נתרגמו העיקרים האלה להזדהות עם דרכו של הפועל־הצעיר בא"י, דבקות ב„ריאליזם הסינתטי", שפירושו דחיית הדטרמיניזם ההיסטורי והמאטריאליסטי של המארקסיזם. התנגדות לדוגמאטיות.

אמרת גורדוניה, אמרת חולדה, והמעטת. חולדה היה, אכן, ראשון הקיבוצים שיסדה, ונכון יותר קוממה מחורבנו, התנועה הגאליצאית, ב־1930. אבל אחרי שהקימה גם את חולדה, הקימה גם את מסדה, מעלה־החמישה, ניר־עם ונווה־ים, ובין השנים 1932־1936 שלחה התנועה פלוגות משלימות לקבוצות ותיקות של חבר־הקבוצות, בהן משמרות, חוליות, קרית־ענבים, קבוצת־שילר ומשמר־השרון. עד שהתאחדו, ב־59', גורדוניה, מכבי־הצעיר ופלג ממחנות העולים עם הנוער העובד, והיו להסתדרות הנוער־העובד־והלומד, היתה לגורדוניה יד בהקמתם של 13 קיבוצים נוספים, מראש־הנקרה בצפון ועד אורים שבנגב.

ואחרי, ועם ולמרות כל זאת, „גורדוניסט", אנחנו זוכרים מילדות, מעולם לא היה כינוי של חיבה, ויש שהיה בפירוש כינוי של גנאי. הדעת נותנת, שגם בכנס שקיימו הגורדוניסטים לפני שבועיים, באוניברסיטת ת"א ולרגל הופעת ספרו של פרופסור אלקנה גלי, „תנועת גורדוניה — רעיון ואורח חיים", בהוצאת מכון גולדה מאיר לחקר עבודה וחברה), עמד באוויר זכרם של המרירות ורגשי הקיפוח־מימים משכבר.

— אריה אבנון (חולדה), מנהל ארכיון התק"ם, מי ומדוע רחשו איבה לגורדוניה?

— ב־1937, כשהוקמה גורדוניה בארץ, היא נתקבלה באיבה גדולה. טענו נגדה, שהנה באה תנועה רפורמיסטית רוויזיוניסטית ואפילו פאשיסטית. כל־כך למה? כי לא רגלנו במארקסיזם, אדרבא, היינו אנטי־מארקסיסטים, מתוך דבקות בתורת חיים של הפועל־הצעיר, ששלל את המארקסיזם, ולא ראה טעם במלחמת המעמדות במציאות הארץ־ישראלית דאז. לא היו כאן עשירים ולא היו מעמדות, אז נגד מה מלחמה? אפילו בוועידת היסוד של מפא"י, ב־1930, שלל לבון, המורה והמדריך שלנו עוד מחו"ל, את התורה החד־צדדית, לפיה רק הגורמים הכלכליים קובעים את גורל העולם. לבון דיבר על חינוך, תרבות, ובעיקר — על מקומו וערכו של הפרט בחברה. כגורדוניסטים טענו: כל הכוח וכל הרשות, לפרט. שינוי סדרים חברתיים בלבד, אין בו פתרון למצוקות האדם, ולא ערובה לקידמה אנושית. האדם יקבע את גורל התנועה. לבון אמר עוד: „הסוציאליזם יכול להתגשם גם בלי היהודים. הציונות — רק על ידיהם". על כן העדפנו והקדמנו את הפרימאט הלאומי־ציוני על כל פרימאט אחר. גורדון נתן לתפיסה זאת את ההגדרה „עם־אדם". סוציאליזם כן, אבל הומאניסטי, בהדגשה כפולה ומכופלת. בכל אלה עוררנו, כמובן, את התנגדות השמאל הקיצוני בארץ והמתחזים השונים שהלכו בתלם, וסגדו לאלים, שבסופו של דבר הכזיבו, כידוע, מאוד. כיום אני שומע משני מנהיגים דגולים, מארקסיסטים שרופים בעבר, שחינכו נוער רב על אוריינטציה לרוסיה הסובייטית, מעין הוראות בטעות. האחד מהם הכריז שהוא סוציאליסט הומאניסטי, ונשמתי לרווחה, והשני — שהוא סוציאליסט דמוקראטי, וגם זו לטובה.

— חזן הוא הראשון או השני?

— אינני רוצה להזכיר שמות. אני מחבב ומוקיר את שניהם, ואני מעריך אנשים שחזרו בהם ועשו סיבוב. אם גם, וחבל, באיחור של 60 שנה. יש בכך רמז שאולי בכל זאת אנחנו צדקנו בהנחותינו ובתפיסותינו, למרות שלא כולם עדיין מוכנים להודות בכך, ועדיין רבים מעוניינים להשכיח את עברנו ותרומתנו.

— עדיין, כיום?

— בהחלט. אני יודע מה אני סח. מכאן מטרת הארכיון של מכבי־הצעיר־גורדוניה, שהוא אגף אוטונומי בארכיון התק"ם. תפקידו לעשות רוח. להוציא חוברות וספרים, כדי שלא תישכח מורשת גורדוניה, והאנשים יחזיקו את הראש על פני המים. דוגמאות? בבקשה: לפני אחת ההתכנסויות של פורום טבנקין, ואני שייך אליו, אני מקבל רשימה ארוכה של מחקרים העומדים לראות אור מטעם יד־טבנקין, ואין בה זכר לחבר הקבוצות, גורדוניה, לבון. אני שואל, איפה אנחנו? משתררת דממה מעיקה. ואז היו"ר אומר, בסדר, נתקן את המעוות. ובאמת תיקנו, והחליטו להוציא את „ערכים ונכסים" מאת פנחס לבון. תמיד, בכל מקום, עלינו לשמור על זכויותינו. עוד דוגמה: בבית לוחמי־הגיטאות אני מוצא בקושי, בפינה נידחת, את תמונתו של אליעזר גלר, מאנשינו. גלר היה גיבור. הוא היה מפקד של 8 יחידות לוחמות, מתוך 22, במרד גיטו וארשה. איפה הוא ואיפה הגיבורים מהתנועות האחרות? או בחידון השואה בטלוויזיה: בכל עיר ועיירה מצאו איזה רוויזיוניסט והציגו אותו כגיבור גיטו. את גלר לא הזכירו במלה. גם המומחים שישבו שם לא מצאו לנחוץ להעיר משהו על גלר. פשוט, רוצים לשכוח. מוכרח להיות איזה משוגע לדבר שיזכיר.

— המשוגע לדבר גורדוניה, זה אתה?

— אני עושה כמיטב יכולתי. ראשית, בתפקידי בארכיון אני פועל, בעזרת תרומות ושנור, להוציא חוברות וספרים. גם כמורה אני מניח שעשיתי משהו לטובת העניין. אני מניח שתלמידי הושפעו משיחות ומשיעורים שנתתי, וגם כשהם אומרים שאינם יודעים ולא למדו, הם בכל זאת ספגו משהו. האמירה הגורדוניסטית, גם אם לא כשמה המפורש, פועלת את פעולתה.

— וזה ניכר גם היום בקיבוצים שהוקימה גורדוניה?

— הכט. על קיבוצינו עברו אותם תהליכים שעברו על כל הקיבוצים. פתיחות, טולראנטיות, פלוראליזם. אבל משהו, בכל זאת, מאפיין את הקיבוצים הגורדוניסטיים — במסגרת הקיבוצית הקטנה יותר, בהסתפקות במועט, בהלך המחשבה הסוציאליסטי־הומאניסטי. זה בולט, למשל, ביחס לערכים, בהתנגדות לישובים יהודיים מעבר לקו הירוק. היה לנו ויכוח קשה עם התנועה, כשדובר על העברת הר־עמשא אל מעבר לקו הירוק.

— כך אתם. והבנים?

— הבנים, הדור השני, קרובים לנו ברעיונותיהם והתנהגותם. זה ניכר ביחס לערכים, לדוגמה: בני בנינו, הדור השלישי, זה כבר משהו אחר. הם עדיין מורדים, מושפעים מהלכי רוח. ועם זאת אני מאמין שהאקולוגיה שמסביבם חייבת להשפיע. אצלנו לא יגדלו קומוניסטים או פאשיסטים. בזה אני בטוח.

— אתה רואה עצמך גורדוניסט נאמן?

— אני חושב שכן, אני מתנהג וחושב כמו גורדוניסט. בסך־הכל, כמה כבר אפשר לסטות?

גורדון וגורדוניסטים: כמה כבר אפשר לסטות?

בן־עזו: כי שקט הוא רפש

ז עושים מרכז תנועה, וממש בימים שמאיימים על כל הבסיס הכלכלי שלנו, ותוקפים כמגמה ברורה את החקלאות, הכותנה, המים, יושבים חברי המרכז הנכבדים וממלאים פיהם מים. על מה הם מדברים? על ארגון, חטיבות, גדודים, פלוגות, אני יודע מה, ומה שבאמת דחוף, על זה אף מלה, בלאס. על זה לכולם יש מה להגיד, בלאס אמר, בלאס לא אמר. זה מה שחשוב".

כשסגן שר החקלאות אברהם בין־עזו (נחל־עוז) כועס, ובשבוע שעבר, במשך כמה דקות תמימות נדמה כבועס מאוד. הוא כמיטבו. או אז יכול המראיין להניח לשאלות שהכין מראש, ולהסתפק בגירוי עצביו של סגן־השר. אין קל מכך. יש רק לזרוק לעברו כמה מלות־גירוי („הממשלה", „פרופסורים", „התק"ם", הן מלים יפות לצורך זה) כדי שיתחיל להסיט ממקומם חפצים שעל שולחנו, יגביר ברדציבל או שניים את קולו, ימחה את חיוך הילד־המרגיזון מפניו, ויענה על כל מה שרצית לשאול, וקצת יותר. הפתיחה תמיד על מי־מנוחות:

— הכותנה בשפל, ואנחנו יוצאים לגיוסים בעישוב במו מינוים ימימה. מה נשתנה הקיץ הזה?

- - במקום לעשב 660 אלף ד'. כמו אשתקד, נעשב השנה רק 460 אלף ד'. בשליש פחות.

— נעשב? מתי עישבת כותנה לאחרונה?

— עישבתי הרבה לפני שאתה יצאת לשדה.

— מה זרעו בשטחים שהתפנו מכותנה?

— חימצה וחמניות. זה מה שמבטא את מדיניות הממשלה הזאת. במקום לייצא, היא עוסקת ברוכלות ביתית של חומוס וגרעינים. ב־5 השנים הקרובות ננגב חומוס ונפצח פיצוחים עד שייצאו לנו מהאוזניים. אני ממליץ לחברים שיוצאים לגיוסים בכותנה, לקחת איתם גרעינים בכיסים.

— אתה טוען שיש להמשיך ולגדל כותנה כאילו לא קרה דבר?

— חשוב שיידעו שמחירי הכותנה בעולם עדיין כשהיו אשתקד, 55־54 סנט לליברה. כאשר 40 אחוז מיבול אשתקד, 30־25 אלף טון, כבר נמכרו. אלא מה, האוצר ופרופסורים קשקשנים גורמים נזק אדיר למדינת ישראל בדיבורים המיותרים שלהם. אחרי שפרופסור זובל הציע במאמר בעיתון, לפצות את המגדלים ולהפסיק לגדל כותנה, באו אלינו הקניינים שלנו בכל העולם ושאלו, מה קורה אתכם. אתם מתכוונים להמשיך עם כותנה, או לא. כאן חושבים שזה משחק ילדים. שנה אחת שלא נהיה בשוק, או אנשים לא אחראים יפרסמו בעולם שאנחנו נסוגים מהעסק, ואנחנו אאוט. ולבנות שוק זה עניין ל־15 שנה. היה כאן חוסר אחריות ציבורית.

— האוצר טוען שהכותנה נהנית הן מסיבסוד ממשלתי, ישיר, הן מסיבסוד על המים. במה אפשר לדרוש?

— אני נוכר בענפים רבים שהממשלה הזאת, וזו שלפניה, טיפלו בהם אחרת. איש לא הציע לחסל את ענף היהלומים כשהיה במשבר. לאלסינט, „אניית הדגל של הטכנולוגיה", נתנו סיוע של 70 מיליון דולר. כשלפרוטאורום היו בעיות, שרון לא הציע לסגור אותו. גם ענף הפרחים. ענף מושבי בעיקר, קיבל 8 מיליון דולר. את ההדרים. אולי משום שזה גם ענף מושבי. ולא רק קיבוצי. גרופר והליכוד לא חיסלו. ההיפך. עוד נתנו לו 12 מיליון דולר.

— אתה דומו למיתקפה אנטי קיבוצית?

— הרגת אותי. בטח, המיתקפה הזאת מכוונת כלפינו. זהי מיתקפה כביכול מקצועית־כלכלית, אבל בעיקרה — פוליטית. אני מצטער שחלק מחברינו, לרבות הבכירים, אינם מבינים את משמעות המיתקפה הזאת.

— מי מוליך אותה?

— שר האוצר הישן, שמתדרך את התרים, ואגף התקציבים. התנועה הקיבוצית לא משיבה מלחמה, ואז מתקבל הרושם שהצדק איתם.

— מה צריכה התנועה לעשות?

— להשיב מלחמה. הגיע הזמן שנפסיק לשתוק. תמיד אנחנו עם רגשי אשמה שגרמנו איזה נזק למדינה. אנשים לא מבינים שמי שלא משמיע קול במאבק הציבורי, מפסיד. אנחנו פשוט לא מציגים את חומרת העניין. על בלאס יש לכל הרוכבים מה להגיד. בלאס פה, בלאס שם.

— אתה בקיא בפרשת בלאס?

— לא, וזה גם לא מעניין אותי. לא זה מה שחשוב.

— מישהו בהנהגת התנועה שמע את דבריך אלה לפניך?

— בטח. אמרתי שאני לא מבין אותם.

— ומה ענו?

— שיהיה בסדר. יהיה בקרוב דיון מסודר. אבל זו שטות. תגובה על מיתקפה צריכה לבוא מיד. כשצוור אמר במרכז, שלא ייתכן שלא נגיב על פינוי ורד־יריחו, אמרו לו, נדון על זה במזכירות. מתי? וזה צור תבע, לא אני. תנועה שאינה עוסקת בנושאים רלוואנטיים ואקטואלים מזיקה לעצמה. פעם היה מחוז האיזור, והוא היה מגיב. אבל היום המרכז צריך להתעסק בכל, אז אין לו זמן.

— נחזור לכותנה. שינויים במחירי המים ישנו גם את דעתך?

— ראשית, הדרים ואבוקדו צורכים יותר מים. ולעניין: אני גורס שעלינו ללכת על אינטנסיפיקציה בחקלאות. כלומר, הגדלת ההכנסה פר דונם, פר קוב מים פר יום עבודה. בתהליך הזה, לדאבוני, איחרה התנועה הקיבוצית באיזה שש שנים.

היא התלבשה על ענפים אקסטנסיביים מבחינת קרקע ומים. עם מעט עבודה, כמו כותנה ואבוקדו, וזנחה את הירקות והפרחים. בכך אמנם נמצאה תשובה לבעיית העבודה השכירה, אבל היתה בכך גם התעלמות משינויים שחלו בעולם בהכנסה מענפים חקלאיים. גורם שלילי נוסף בחקלאות שלנו, היה המעבר של האינטלקט הקיבוצי, הניסיון, חוכמת הזקנים, מהחקלאות לתעשייה. פעם זה לא היה כך. התיעוש משך את הכוחות החכמים אל התעשייה, ואינני בטוח שהדבר הניב את התוצאות המקוות. ברור, מכל ניקום, שצריך להחזיר את החשיבה והמקצועיות אל החקלאות.

— מה אתה מציע לגבי הכותנה?

— להמשיך. אבל בפרופורציות אחרות. להוסיף

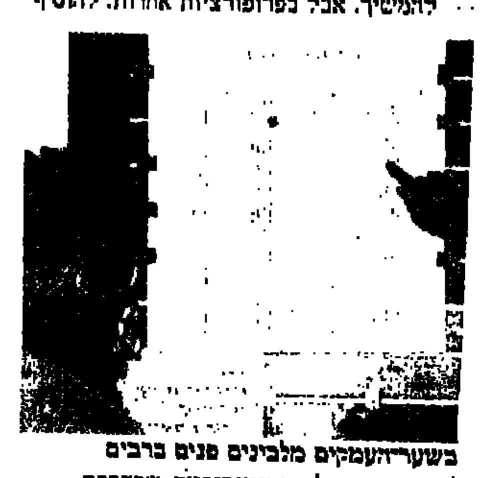

בשער־העמקים מלבינים פנים ברבים

לצידה גם גידולים אינטנסיביים, שבהכרח מיועדים ליצוא. יש לפעול להעלאת יבולי הכותנה עד ל־220־200 ק"ג לדונם. זה אפשרי וכבר קורה. ויש להעביר שטחים ומכסות מים לטובת גידולי ירקות ליצוא.

— מבחינה כלכלית כדאי, איפוא, לצאת השנה לגיוסי עישוב בכותנה?

— כדאי. בחודש הקרוב יועברו לענף 17 מיליון דולר. מעין מענק, מטעם הממשלה, עבור יבול אשתקד. במידה ולא יעלה מחיר הכותנה עד תחילת השיווק, נזדקק לסיוע ממשלתי לשנה נוספת, והתוצאה תהיה, כנראה, ששנה אחריה, 88־87, ימשיכו ויצטמצמו שטחי הכותנה. או הבעיה למגדלים תהיה באיזה סכום של הוצאות קבועות פר דונם הם יוכלו לעמוד. כיום מושקעים בענף הכותנה 800 מיליון דולר. אני מקווה שהממשלה תגלה אחריות, ותיתן לענף את אותה תמיכה שנותנת למגדלים ארה"ב, ספרד ויוון. אם לא תסייע — פירוש הדבר, הפלת ענף הכותנה, אוייב הציבור מספר אחד. וזה יהיה מתוך שיקול פוליטי־ממלכתי. אני מקווה שזה לא יקרה.

— לעישוב בקיץ הבא בן יהיה כדאי לצאת?

— אנחנו מעריכים שהמשבר הוא משבר חולף, כפי שכבר אירע פעמיים ב־25 השנים האחרונות. כשם שיש ירידות, יש גם עליות פתאומיות. אני מעריך שתחילה התעוררות תורגש כבר בחורף הקרוב, וזה על־סמך ניסיון 25 השנים. ידוע לנו שבארה"ב הולכת ויורדת רמת הסיוע הממשלתי למגדלים, דבר שיביא, כנראה, לצימצום שטחי הכותנה. ב־88־87 תתחיל, כנראה, העלייה. עכשיו צריך שלא לפגר במירוץ שבין ההתפתחויות בשוק לבין מחוייבות הממשלה לשמור על הענף, מערבים כאן פוליטיקה ובכלכלה. הפוליטיקה מכוונת נגד התנועה הקיבוצית. מגדלי הענבים בראשל"צ ובזכרון קיבלו מגרופר של טודעי 4 מיליון דולר סיוע!

— קיבלו.

— כי הם לא קיבוצניקים.

— או, תפסת.

*

ביציאה, על הסף, מליץ בין־עזו: „תמיד אחרי שאתה מראיין אותי, יש לי פיצוצים. בחייך, תשנה קצת. תוריד פה ושם". היתכן שנעלם מעיני סגן־השר תהליך הזיכוך והניקוי שעוברים דבריו טרם פירסומם?

חצרו של קיבוץ או חצרו של רב?

הקיבוץ הדתי עשה לו רב (שכיר). הרב פותר בעיות הלכתיות אך לעתים יוצר בעיות קיבוציות. למי הסמכות להכריע במצבים בהם מתנגשים אורחות הקיבוץ בחוקי ההלכה? מהדילמה הזאת, לפחות, פטורים הקיבוצים החילוניים

„מעשה באחר מחברינו", כותב ד"ר ידידיה כהן במאמרו „רבנות בקיבוץ", „שקיבל קריאה טלפונית בשבת קודש: האב חלה מאוד, הובהל לבית-חולים, וייתכן ששעותיו ספורות; הוא ביקש בכל לשון של בקשה כי בנו יבוא אליו ויחזיק בידיו. בהיעדר רב במקום, פנה אותו בן למי שפנה, והלה לא ידע מה להשיב, בחינת ,אוי לי מיצרי ואוי לי מיוצרי': אם יתיר את הנסיעה בשבת, שמא אין ההלכה סבורה כן, והרי אינו רופא ואין בידו להושיע; אם, לעומת זאת, ייעץ לבן שלא לנסוע — שמא הוא מתחייב בנפש האב, ואולי עצם החזקת ידו תאריך שעותיו, ועל כן הנסיעה מותרת..."

ובכן, מה עושים? מה יעשה קיבוץ דתי הנתקל בבעיות הלכתיות, בתנאים קשים המחייבים בקיאות, אומץ אישי וכושר מנהיגות? יעשה לו רב?

בקיום רב או רבנות בקיבוץ יש, לכאורה, סתירה לאופיה הדמוקרטי של החברה היוצאת-דופן הזו, הקיבוץ. האם יכול הקיבוץ, בהווייתו הדמוקרטית, להרשות לעצמו אישיות, שכל מעמדה בחברה גזור מן הסמכותיות? האם לרכז המשק, אפילו יהיה גאון כלכלי, ניתנת סמכות הכרעה סופית בעניינים משקיים? או לגזבר, ולו המחונן ביותר? או למזכיר, בנושאי חברה? והרי הוראתו של רב בשאלות הלכתיות מובהקות, מחייבת את הקהילה. ומעל לכל אלה: האם חצר הקיבוץ תהיה ל„חצר" של הרב? ואולי עוד יקומו בה חסידים ומתנגדים?

אך לעומת אלה: האם אפשר להתיימר להיות קהילה יהודית דתית, כפי שמתיימרים להיות הקיבוצים הדתיים, אם הרב כרב והרבנות כמוסד, לא יתקיימו בתוכם?

כשקם הקיבוץ הדתי, מספר אלי ברמן, חבר בארות-יצחק, לא היו רבנים בקיבוצים. זה היה ניסיון של בניית מודל חדש של קהילה דתית, בה לא יהיו סממנים של מוסד הרבנות בקהילה בחו"ל. אמנם היו בין המייסדים חברים בעלי סמיכה לרבנות, אך הם לא שימשו ולא רצו לשאת בתפקיד הזה בקיבוצם. ההסבר האינטואיטיבי לכך ניתן באותה מרידה, שהובילה את חברי התנועה לייסוד הקיבוץ הדתי: הקמת חברה שונה בתכלית מן הקהילה של הוריהם. התוצאה היתה, שבכל הקשור למוסד הרבנות נאלצו הקיבוצים להיעזר ברבנים מבחוץ. אמנם מקובלים עליהם וקרובים להם בנטיותיהם — אך לא משלהם כי אם מבחוץ.

אורח החיים החדש, החיים המשותפים והעיסוק בענפים החקלאיים, הציבו בעיות הלכתיות, שבמשך אלפי שנים לא עסקו בהן. חייבת היתה להיות סמכות שתהיה מוכנה להתמודד איתן. מישהו חייב היה לפסוק במצוות „התלויות בארץ", כמו שמיטה, ערלה (איסור אכילת הפרי בשלוש השנים הראשונות) וכיוצא באלה שאלות, אך גם צפו ועלו שאלות של חגים ומועדים. הקיבוץ הדתי רצה להקים יצירה חדשה גם בתחום התרבותי הזה, ושיהיה לה ביטוי דתי מובהק. למשל: יום העצמאות. זה כידוע איננו חג דתי על פי המסורת, והחוגים החרדיים לא רואים בו עד היום חג בעל משמעות כלשהי. אך לפי תפיסת הקיבוץ-הדתי — זהו חג דתי לכל דבר. יש לו תפילה מיוחדת משלו, ומחזור תפילות שחובר במיוחד, ולא רק זאת, אלא

אף אומרים בו הלל עם ברכה, מה שמעיד על אמונה וביטחון, שמבחינה דתית יש לזה תוקף, וכן על האוטונומיה הדתית של הקיבוץ-הדתי. בכך יצר יצירה חדשה ומהפכנית, אף כי היה עליו לעגנה בדת.

שלא ייעשה ככלי חרס

יוצא איפוא, שהקיבוץ-הדתי מצוי היסטורית בתהליך של מעין מרידה מכפנים. משהו כמו להיות בזרם ונגדו. לפרוץ אך להישאר במסגרת „שולחן-ערוך", ומאחר שהדמוקרטיה נגמרת בעמוד הראשון של „שולחן-ערוך". חששו הקיבוצים במשך שנים רבות למנות להם רב. לשם מה, אם כן, קמים הקיבוצים בשנים האחרונות וממנים להם רב?

הרב תבורי, בארות-יצחק: „אני יודע שאם אתנגד לרחצה מעורבת, זה לא יעבור כאן"

„ראשית כל", אומר אלי ברמן, „הצורך בסמכות תורנית גדול היום מבעבר, משום שהשאלות בתחום החינוך קשות יותר. ובעיקר חינוך המבוגרים. ההתמודדויות והגירויים חמורים יותר, ומבחינה דתית קשה היום יותר להתייצב בפני העולם מאשר לפני ארבעים שנה. ואצלנו, בחברה הקיבוצית, קשה במיוחד. למשל, גיוסן של הבנות שלנו לצבא (והן חייבות להתגייס, הן אינן יכולות להצהיר על דתיותן) מעמיד בעיות של מפגשים רחבים ובלתי-מבוקרים, חשיפה לאמצעי התקשורת ועוד.

בנוסף לצורך של מתן תשובות למציאות הישראלית העכשווית, החלה להתגבר אצל החברים התחושה שדרושה להם נוכחות של רב בקיבוץ, שתשרה אווירה דתית ורוחנית אחרת. אולי עמוקה יותר. כך החל התהליך של הכנסת המוסד הרבני לקיבוץ. כיום, כפי שעולה מהצבעת האישור למינויו של הרב אצלנו, לאחר תקופת ההיכרות איתו, רוב הציבור תמך בו. כלומר, ההכרה בנחיצותו של הרב בקיבוץ הולכת ומתפשטת בין החברים שלנו".

אלא שהימצאותו של רב בקיבוץ מעמידה גם בפניו, בפני הרב, בעיות סבוכות, שאינן מנת-חלקו של רב בקהילה אחרת. מכיוון שכל מסגרת הקיבוציים היא דבר חדש לגמרי, ונמוה מועתקת, זה נעשה (כך מסתבר) ממי שלא להעתיק ממנו, מאנשים שהתורה אינה נחלתם. לכן, נדמה, שהדרישות הנדרשות מן הרב הן גבוהות במיוחד. ד"ר ידידיה כהן משרט להיות אישיות מוסרית למופת, עליו להיות יכולת ייצוג וכושר דיבור, עליו להיות תלמיד מובהק ומכיר בהוויית העולם ותרבותו ועירני, חברתי וקשוב לזולת, בעל עוז רוח וכנות פנימית, ולא נזלזל גם ביכולת ומידה של כריזמה ויכולת להשפיע על ולשכנעו. מכלול כזה של דרישות הוא אולי הראשונה במעלה: האם יוכל ישוב משלנו לעצמו — או להעמיד מתוכו — דמות בתוכה את כל אלה?"

ונשאלות אף שאלות נוספות: האם רצוי יהא „חבר" הקיבוץ, בעל זכויות וחובות החברים, או עדיפה העסקתו כשכיר ה„דיסטאנץ". האם צריך הרב להשתלב התורנויות בקיבוץ: בתורנויות השבת, בחדר-האוכל, במשלוחי עופות, גיוסים וכו'? אם לא ישמור על הדיסטאנץ, עשוי להת בו הכלל של חז"ל: „אכל ושתה עימו — ככלי חרס", משמע, ככל שהאדם מתקרב יותר להיום-יום, כך פוחתת הרגשת הכבוד וקבלת המרות נחלשת.

ומה צריך להיות מעמדה של אשת הרב? האם גם עליה לעסוק בתפקידים הקלאסיים של „רבנית"?

הרוצה את הרב — יבוא אליו!

על שאלות אלו ואחרות עונה הרב יוסף תבורי, רבה של בארות-יצחק. הרב, בן ה-47, הוא בעל תואר דוקטור, ומשמש גם כמרצה בכיר באוניברסיטת בר-אילן. הוא נולד בארה"ב ועלה בגיל 16 לארץ. במשך חמש שנים היה חבר קיבוץ עין-צורים. בצה"ל שירת בחיל-התותחנים. וממנו עבר לרבנות הצבאית. מטעמה שירת בחטיבה שהסמח"ט שלה היה חבר בארות-יצחק. כך נוצר הקשר עם הקיבוץ.

— מה תחומי העיסוק של הרב בקיבוץ?

„התחום הראשון הוא „הרבצת תורה". אני נותן שיעורי תורה קבועים למבוגרים, מגיל הווייצבא. על פי מסורת עתיקה של לימוד בעם ישראל. הלימוד ממשיך ומתקיים כל החיים.

התחום השני הוא יחסי אנוש. טיפול בבעיות אישיות. עובדת היותך רב מאפשרת שחברים יפנו אליך בבעיות אישיות שלהם, מבלי שתישא עליך סטיגמה של „האדם המקצועי".

פסיקת הלכה — הינה תחום עיסוקי השלישי. יש לתת תשובות לכל מיני שאלות שמתעוררות בתחום חיי הפרט והציבור.

ומישור נוסף: עיסוק בצורכי ציבור. אני משתדל לעודד אנשים לשמור על ערכי תורה ועבודה. לפעמים, בלחץ העשייה, קיימות חריגות מערכי תורה ועבודה כפי שהם נתפסים בעיני. כך גם בענייני חינוך הילדים, המחייבים את התערבותי מתוקף תפקידי. אני מאוד מעורב בנושאי החינוך".

— האם אינך נוטל מסמכויות מזכיר הקיבוץ?

„חבר הרוצה לפנות לרב — פונה לרב. חבר הרוצה לפנות למזכיר — פונה אליו, וכך למרכז ועדת החברים. ההחלטה היא בידי החבר. ואם נראה לבעל התפקיד שהדבר אינו בסמכותו, הוא מפנה אותו לאיש הנכון. עובדת אי היותי חבר קיבוץ כאן — מקנה לי מעמד סמכותי יותר ונייטרלי, שבהחלט מסייע, הן לחברים והן לבעלי התפקידים.

למי שמצוי היטב בעולם הדתי — תחומי הפסיקה הנתונים בידי הרב מוגדרים וברורים. ולכן מובדלים מאלה של המזכיר. הרב הוא הקובע בשאלות כמו „מצוות התלויות בארץ", בעיות כשרות, שאלות הקשורות לבעיות אישיות וקהילתיות בתחום ההלכתי וכיוצא באלה".

— מה קורה אם שיחת הקיבוץ מחליטה אחרת מהפסיקה שלך?

„אם השיחה תחליט דבר שהוא בניגוד להלכה, אני אדרוש דיון חוזר בשיחה. אך מעל ומעבר לכך, על הרב להיות לא רק בקי בהלכה, אלא עליו להיות נבון וטקטי מאוד, אם בחר להיות רב קיבוצי. אבי היה אומר: אמנם כתוב בספר דברים „רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה", אבל זה לא די. צריך שיהיה לו גם קצת שכלו"

„גם אם יש כמה דברים שנראים לי לא נכונים, נדמה לי שלא טוב שאתנגד להם. חלק מתפקידי הוא להשפיע על הציבור בדרך של בירור הבעיות, במהלך איטי ועקבי. עד אשר ייגמר עיכולן הרוחני. אחר הכל, הרב אינו ממונה מלמעלה, אלא הציבור בוחר בו לפי כישוריו ולפי השקפותיו, הקרובות לאלה שלו. מעמדו של הרב בקיבוץ הוא כמעמדו של מומחה לדבר, כמו הרופא, העורך-דין, המהנדס וכו', שבדרך כלל רוב הציבור אינו חולק על קביעותיהם".

יש ציבור של מתנגדים

— איך אדם מאמין כמוך משלים עם שחייה מעורבת, בבריכת השחייה בקיבוץ?

„אינני משלים עם זה. אין היתר בשום מקום במקורות ההלכה, חוץ מלצורכי טיפול רפואי, שאשה תופיע בפני גבר בלבוש כמו בגדי-ים. עם זה, אני יודע שאם אקום ואומר שזה אסור — זה לא יעבור כאן. ידוע לי שעדיין אין רוב בקיבוץ שמתנגד לכך, אך יגיע היום שרוב החברים יקבלו את גישתי. ונדמה לי שנוהגותי כאן ניקרבת את היום הזה".

— ביצד אתה חש במעמדך כרב שאינו חבר בקיבוץ?

„היתרון במעמדי הוא קודם כל טכני: ככל שאינני בתוך הקיבוץ, כך מירת החיכוך פוחתת. וחשוב להגביל את החיכוכים האלה ככל האפשר. אני מכיר את הציבור שאני נמצא בתוכו. וככל שאני נמצא בו יותר, אני מכיר אותו יותר. וכך קל לי יותר לנתב בין מה שאפשר להשיג לבין מה שאי-אפשר להשיג.

אך החסרון במצבי זה הוא בכך שאני מרגיש נחיתות כלפי החברים, המקיימים ערכים של שותפות ועזרה הדדית, כל אותם ערכים קיבוציים, שאני מעריך מאוד, אך אינני שותף להם. מצד אחר — קל לי יותר לחיות בקהילה שיש בה בריכה מעורבת, כשאני לא שותף בה".

— האם אשתך משמשת כרבנית בקיבוץ?

„זו צרה צרורה בקיבוצים הדתיים, שהנשים אינן רוצות להיקרא „רבניות" רק משום שהן נשואות לרבנים. אשתי סטודנטית, לומדת לתואר שני, ובחופשות היא עובדת כמתנדבת בקיבוץ. אבל בכל זאת יש לה מעמד אחר והחברים מסתכלים עליה אחרת, ובסופו של דבר היא עוזרת לי. בעיקר ביחסי אנוש. אני נעזר בה, משום שהיא מקצועית מאוד, אך היא גם פעילה באופן עצמאי, והיא זוכה למעמד בתוקף אישיותה שלה. החברים רואים בה רבנית ויש להם ציפיות כאלה ממנה".

בבארות-יצחק, אומר אלי ברמן, כמעט ולא קמו מתנגדים לרב. אך בקיבוצים אחרים יש ציבור מסוים, המתנגד לרב של קיבוצו. תמצא אותם בעיקר בשכבת הוותיקים. אלה שבנוסף לעמדותיהם, שנעשו נוקשות יותר עם השנים, גם מעלים ספיקות. הן לגבי הקו הפוליטי שאינם מסכימים לו (רוב הרבנים המשמשים בקיבוצים הם יוצאי ישיבת „מרכז-הרב") והן ביחס לשאלות נוספות: החשש שאם לא יתקיים תהליך הרוטאציה, והרב יאריך ימים ושנים בתפקידו בקיבוץ, הרי שעם הניסיון, הוותק והתאוצה הטבעית של כוחו ומעמדו, תגדל „הסכנה" של היווצרות מנהיג רוחני סמכותי. וטענה נוספת של המתנגדים: עם התבססותו של מעמד הרב ילך ויפחת פיתוח כוחם של חברים אחרים בנושאי הלימוד וההוראה, ויש אף החרדים מפני ההקצנה הדתית של הקיבוץ-הדתי.

איום אנטי-מהפכני

לשמעון הקשר — מוכיר הפנים של קבוצת-יבנה (ובעבר, במשך שמונה שנים, מרכז צוות הישיבה של הקיבוץ-הדתי) — עמדה שונה כשאלת מעמדו של הרב בקיבוץ הדתי: „השאלה היא לאיזה פונקציה לוקחים רב. בגזרה וקיבוץ דתי רואה צורך למלא פונקציות של עובד סוציאלי ומייעץ תורה ונתינת שיעורים) ולשם כך מינה לו רב — אני הולך על כך. אך בשעה שמדובר בפסיקת-הלכה — קיימות כמה בעיות:

א. מה נכלל בתחום זה של פסיקת הלכה; ב. הקונפליקט שיכול להיווצר בין סמכות הלכתית לבין המוסדות הדמוקרטיים של הקבוצה.

אם נצמצם את הסמכות ההלכתית לשאלות כשרות ושבת, לדוגמה, הרי שהרב אינו אלא טכנולוג של הלכה. אני קורא לו כספורב (מלשון — כספומט), והוא מקביל או לרופא, עורך-דין וכל בעל ידע רחב יותר בתחום ספציפי מוגדר. אבל אם מעגל הפסיקה מתרחב לשאלות חברתיות-אידיאולוגיות — נוצר בהכרח קונפליקט בין המוסדות לרב. והעיקרון הוא בלתי נמנע. בשלב

מוקדם או מאוחר. כל כך, משום שעל הרב להורות באופן נוחלט. עם עקרונות הקבוצה. דהיינו, להיות חבר בה, ולא להיות מוצנח מבחוץ.

עבור הקיבוץ אידיאלית מציאות, שבה ישנם מספר חברים בעלי סמיכה לרבנות, שישמשו בתפקיד, תוך רוטאציה-אופקית. הם יוכלו להיות גורם דומיננטי במוסדות המשק, בתור בעלי תפקידים, או חברים בהם.

המציאות הנוכחית, איננה מאפשרת לרב, ואנו רואים זאת מתוך הניסיון שהצטבר בינתיים, להמשיך בתפקידו מעבר למספר שנים. אותו מספר שנים, פחות או יותר, שבהן משמש כל שכיר אחר (מורה, רופא) בקיבוץ. לאחר 4-3 שנים, מקסימום, הוא חייב לתת תשובה לעצמו אם הוא נשאר ונקלט בקיבוץ, או סיים את הקדנציה שלו.

עד כה, בדרך כלל, לא ראינו שרבנים, ששימשו בפועל בקיבוץ, המשיכו לחיות בתוך המערכת הקיבוצית."

— האם יש הבדל בגישה לנושא בין מייסדי הקיבוץ לבין צעיריו?

„חלק ממייסדי הקיבוץ-הדתי, כאלה שהתנגשו עם המימסד הרבני עוד בגלות, על רקע הציונות והעלייה לארץ, רואים ברבנות ובכוהה בקהילה, איום אנטי-מהפכני.

ברור שהדור השני של החברים שנקלטו בקיבוץ-הדתי, חלקם הגדול בוגרי „בני-עקיבא" וישיבות „בני-עקיבא" בארץ, משוחרר מעכבות מסוג זה, והוא מוכן לקבל עליו, ביתר קלות, סמכות של רב בקהילה".

אהוד דור ■

סאסא כימיה בשרות ההגיינה והתברואה

מוצרים חדשים

סאסאבון
משחה לניקוי ידים ללא מים
מיועד לשימוש עובדי תעשיה, בתי-מלאכה, מוסכים ונהגים.
★ אינו מזיק לעור פצוע ורגיש.
★ מכיל חומרים להגנת העור.
★ מדיף ריח נעים.
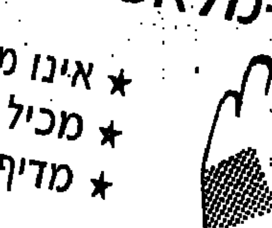
להשיג בכל סניפי המשביר המרכזי

מגשון
מלכודת דבק לעכברים ומקקים

★ אמין
★ הגייני
★ נטול ריחות רעים
★ בלתי רעיל
★ זול יחסית לשיטות אחרות
המגשון נבדק בשיתוף רכז מח' התברואה של ברית התנועה הקיבוצית וע"י תברואן מ.א. גליל עליון ונמצא יעיל מסוגו.

סאסא כימיה קיבוץ סאסא
ד.נ. מרום הגליל 13870, טל' 069-88613/4

לחברינו בהתיישבות
בית-ספר שדה כפר עציון
מקיים גם השנה מחנה נופש לימודי מיוחד לחברי משקים
הנושא:
תקופת המשנה והתלמוד בארץ יהודה
תאריך י"ט עד כ"ג באב 24–28.8.86
במהלך המחנה ישולבו סיורים באזור באתרים הקשורים במלך הורדוס, ילמדו מקורות היסטוריים הקשורים לתקופה, וישמעו הרצאות מפי מרצים בכירים העוסקים בתקופה.
הרשמה: בי"ס שדה כפר עציון
טל' 02-935133, 02-935233
בשעות הערב: 02-935114

הגבירו את הווליום
יש מבצע בסטריאו פלוס
באולם התצוגה הגדול בארץ תוכלו למצוא מבחר של כ-100 פריטים ממיטב החברות המובילות בסטריאו:
Sansui, Kenwood, Pioneer, JVC, Bose, Lamo, Dual, Luxman, Marantz, Philips, Fanmoy, Akai, Onkyo, CEC, ADC, Teac, Hitachi
★ רק למי שיש מבחר כזה, יכול להציע לך שילוב שיתאים לתקציבך וטעמך האישי
★ השרות הטוב ביותר ★ המחירים הזולים ביותר
★ הנחות גדולות למזומן ★ על כל קניה מזומנה
סטריאו פלוס
ת"א, אידלסון 7 פינת בן יהודה 9 ק"ב טל' 656027 (פתוח במוצ"ש)

מוריה — יותר משטיח
יותר איכות
יותר מחשבה
יותר עיצוב
יותר שרות
MORIA מוריה
יצרני שטיחים בעבודת יד
חנות המפעל: דיזנגוף סנטר תל-אביב
טל' 03-285391 — פתוח: 10.00-19.00
פתוח במוצ"ש

אהוד דור

הקיבוץ כבית־מדיצ'י

הקיבוץ הוא הדבר המוצלח ביותר שיכול לקרות לצייר, ולא רק כסדנה התחלתית, אלא גם בשלב ההצלחה ולאחריה. אין לאמן בעיר כל יתרון שהוא על פני אמן חבר קיבוץ.

לי אישית, תאמין לי, מתאימה דרך החיים הקיבוצית. אינני בין אלה שיכולים לבוא בטענות על קיפוח כלשהו מצד הקיבוץ. כל מה שרציתי, קיבלתי. אמנם תוך מאבק, אבל בכל זאת קיבלתי.

אילו היו מאפשרים לי להמשיך ולקיים אורח חיים של צייר, כמו אורח חיי עתה, הייתי חוזר היום לקיבוץ. תבין, אני הייתי בקיבוץ שנחשב לקיבוץ „רע", וקיבוץ רע נחשב בעיני לקיבוץ טוב. בקיבוץ „טוב" — שומרים על מערכות השוויון, השיתוף, מניעת הרכוש הפרטי וכדומה, ואילו הקיבוץ „הרע" אינו מגביל כל־כך: חברים יוצאי־דופן בתוכו רבים ומתפתחים. קיבוץ „רע" נותן אפשרויות לחריג, לכן בעיני הוא קיבוץ טוב.

לדעתי, על הקיבוץ היום לראות עצמו כמי שמתייחס לכל פרט שבו כאל חריג פוטנציאלי. אפילו אינו כזה. הצרה היא, שהיפה, הנכון והחיובי בקיבוץ מתגלה לרוב רק בזמן מחלה של חבר. כלומר: המחלה כסימן לתרבות החיובית בקיבוץ. כך, בעיקרון, אני רואה את הדברים.

אשר לאמנות — לצערי, הקיבוץ היום אינו עוסק בה. באופן מוחלט. חוץ מכמה מוזיאונים קטנים פה ושם, לא מתרחש דבר רציני. צריך היה להפעיל יותר את המקומות הקיימים, ולהגיע להיזון חוזר.

הלוואי שהקיבוץ היה מגיע לכך שהיה אומר: התרבות, זה אני. אין סיבה שכל התרבות תהיה רק נחלת היוזמות העירוניות. יותר מכך: הייתי שמח אילו הפך הקיבוץ למרכז התרבות החילונית. הבעיה אינה כספית. מדובר בהוצאה אפסית, ומהלך כזה היה מכניס דבר חדש ונכון לתנועה הקיבוצית.

אילו אפשר היה להחדיר את דרך החשיבה הזו לקיבוץ, הוא היה יכול למלא חלל אדיר, הקיים בארץ בכל הנוגע לתרבות המערבית. מישהו חייב לפרוש אחריות על התרבות היהודית־מערבית כמשקל נגד לתרבות הדתית, הקיצונית, המשתלטת כאן. לצאת נגד מצב, בו כל התרבות כולה מכוסה על־ידי התנ"ך והמסורת.

יש היום הרגשה בציבור, ואפילו בציבור של תנועת העבודה, שהמסורת, הדת, ארץ־ישראל השלמה, מנהגים המקויימים על־ידי יהודים — הם התחליף לתרבות המערבית. ואין תחליף לתרבות המערבית. מפלגת העבודה אינה עוסקת כלל בנושאי תרבות, לכן על הקיבוץ לקחת אותה תחת חסותו. הוא צריך להזמין את האמנות העירונית אליו, ולבסס את נושא האמנות על בסיס משקי איתן, ולא על בסיס פילאנתרופי. כי אז נכנסת ההוראה הגרועה והאמנות הגרועה.

האמנות בכל הזמנים היתה מסובסדת (על־ידי מצנאטים), ומדוע לא יקח הקיבוץ את הפטרונות על האמנות, כמו הפטרונות הפלורנטינית, בית־מדיצ'י של פעם? הרי הוא יכול להזין פרוייקטים אמנותיים, שאדם פרטי אינו מסוגל לעמוד בהם. מובן שחייבת להיות סלקציה. ועדה שתקבע מה נכון ומה לא נכון. ברור שקיימת הבעיה מהו ציור טוב. ויש הרבה ציור לא טוב, גם בעיר וגם בקיבוץ, כמעט באותו יחס. המאסה האנושית נוטה לממוצע, והתנועה הקיבוצית מהווה מאסה. אבל כמו שבתי־חרושת בקיבוץ נמדדים על־פי הצלחתם הכלכלית ולא על־פי הצלחתם לספק מקומות עבודה לחברים, או לזקנים ומוגבלים, ואם לא יעמדו ברמה כלכלית מתקבלת על הדעת ידרשו מוסדות הקיבוץ להחליף את המנהלים — כך צריכה להיות ההתייחסות, עניינית ומקצועית, לנושא התרבות. יש להעמיד אותה בפני ביקורת, ולא להפוך אותה לעיסוק של כל מיני שלימזליות ובינוניות, שאנחנו מכירים בחברתנו.

אורי ליפשיץ, צייר, יליד 1934, חי בתל־אביב בן גבעת־השלושה. בגיל 30 עזב את הקיבוץ.

הקיבוץ יכול להקים את המוזיאונים היפים ביותר בארץ; לבנות מרכז או מרכזים של סטודיות לאמנים; לקיים סימפוזיונים לאמנות; אפשר להקים בתי־ספר דוגמת תל־חי ונהלל, אבל בתנאי שלא יעסקו רק בהכשרת מורות וגננות.

הרגש חייב להיות על כך שהקיבוץ, כגוף, יקבע במצע שלו, שהוא לוקח על עצמו את התרבות החילונית־המערבית בארץ, כמשקל נגד לתרבות הדתית, המשתלטת עלינו בצורה איטית ומתוחכמת. כנגד ההתפרצות הפאנאטית־היסטרית שאנו עדים לה.

על הדור השלישי החי היום בקיבוץ/לתת לחייו תכנים הולמים, וזה אמור הן לגבי הצד המשקי והן לגבי הצד התרבותי. אז מדוע לחכות לתרבות מתל־אביב ומחיפה? ביוון קבעו אנשי אתונה [illegible] מקיימים את התרבות לעצמם.

אני אישית מוכן ללכת ולפרט את הדברים [illegible] באופן מעשי, בפני הגוף המתאים לכך [illegible] הקיבוצית. אינני יודע אם יש מין ועדת־תרבות כזאת, או אדם מסוים שזה תפקידו. אני גם יודע [illegible] בדיוק, יתקבלו הדברים האלה בתנועה. זו התנגדות אוטומטית עלולה להתעורר מייד. [illegible] אני מוכן, אפילו שאנשים כמו חומה ומגדל [illegible] אין היום.

בקיצור: מיליון דולר לשנה — יספיק.

אוניברסיטת חיפה
אורנים
בית־הספר לחינוך של התנועה הקיבוצית, דאר טבעון, טל: 04-930811
מחשבים בגן הילדים
יום עיון בנושא מחשבים בגן הילדים
יתקיים ב„אורנים" במרכז לפעילות הילד ביום שלישי
10.6.86, בשעה 13.00
פרטים ניתן לקבל בטל' 04-930776 — רינה פרידמן

מירב מורן — לא אנארכיסטית

לפני כ־4 חודשים — על רקע ביקורם של תלמידים ערבים מהעיירה שפרעם, בבית־הספר המקיף „אורט" בקריית־ביאליק — הוכה הנער טל רביד בידי חבריו, תלמידי כיתות י"ב.

באותו אירוע, שהידהד בתקשורת, לקחה חלק פעיל מירב מורן, מקיבוץ געש, יוד־גימלית מטעם „נוער מפ"ם". הנערה, כתבו בעיתונים, „עלתה על גג בית־הספר, המריצה משם את התלמידים וקראה לנוער 'להשתלט' על בית־הספר". במפ"ם לא אהבו את הסיפור הזה, קיבוצה של מירב נתבקש להחזיר את הנערה הביתה.

מירב, 18 וחצי — שלא יטעו אתכם לבושה הזרוק וחולצתה החתוכה במקומות הנכונים — היא בהחלט ציפור מוזרה בנוף החי במקומותינו. משוחחת על שפינוזה והרמב"ם, מעריצה את טרוצקי, ואת החיסון שלה נגד הסמים והחזרה בתשובה היא שואבת מלימודי היהדות דווקא.

לנוער, באשר הוא שם, היא מציעה, בהרבה בילבול, להצטייד בשקי שינה, מבערי גז וסנדוויצ'ים ולעלות לשביתת שבת על הדשא, לפתחו של משרד החינוך בירושלים.

מירב מורן, מאמינה במהפכה, בקיבוץ יש לה תדמית של „קוקו", מציעה את גירסתה שלה על מה שקרה ועל מה שהיא חושבת שצריך לקרות. מונולוג שוטף:

עם טל רביד נפגשתי ב„מזכירות התנועה נגד גזענות" והוא הזמין אותי לבוא לבית־הספר שלו ולדבר עם תלמידים על דמוקראטיה וחינוך. באנו בבוקר, בערך בשמונה, והתחלנו לשוחח עם התלמידים. דיברנו בהפסקות עם החבר'ה ובזמן השיעורים עם כאלה שלא נכנסו לכיתות. טל, שסיפר להם עלי קודם לכן, הציג אותי לפני התלמידים כאחת שרוצה לשנות את החינוך בבית־הספר ולדבר על דמוקראטיה.

במקרה, בלי שידענו על זה, הגיעה באותו יום לבית־הספר קבוצה של תלמידים משפרעם, על־פי הזמנה של הנהלת בית־הספר. היו שם חבר'ה שמאוד התחממו מזה שהגיעו ערבים, והאווירה התלהטה. אילו ידענו שבאותו יום יבואו לשם ערבים, לא היינו באים. בנוסף לזה, יומיים קודם, התפרסמה במקומון „הד הקריות" כתבה על טל רביד והכתב כינה אותו שם „אש"פיסט", „מניף דגל אש"ף" וכו'... כך שהיתה שם כבר „אווירה".

חשוב לציין ש„אורט" הוא בית־ספר ענק, שמקיף כמעט את כל הנוער בקריות, ואין זה „נוער שוליים".

בשעה עשר בערך הסתלקתי משם, כי היתה לי איזו פגישה בחיפה. כל הסיפור הזה, שעליתי על הגג והסתתי משם תלמידים ואחר־כך ברחתי כל עוד נפשי בי — הכל בולשיט. את המנהל בכלל לא ראיתי, אפילו שמאוד הייתי רוצה להיפגש איתו.

נכון שהשמיצו אותי כשהסתובבתי שם עם טל. צעקו לי „מזדיינת עם ערבים" ודברים כאלה, ולטל צעקו: „מה אתה מביא את החברים שלך ואת הער־בים שלך לכאן... יא אש"פיסט... יא דמוקראט..." חשבו שהוא שהביא את הערבים משפרעם. לאחר שנסעתי, ובכלל לא ידעתי מזה, הם היכו את טל. זה הסיפור. כל היתר זה בולשיט של העיתונות.

אגב. יש לי חבר כהניסט

טוב. שאלה: מה לי ולבית־ספר עירוני ולחינוך שם. מה אני בכלל מחפשת שם. מהיכרות שלי את הנושא, החינוך העירוני והקיבוצי כאחד מחנכים אנשים לחשוב בקטן ולאבד את האמונה בעצמם וביכולתם. אז אני, כפעילה בנוער מפ"ם, באה ואומרת לנוער: „יש לכם, לנו, כוח להזיז דברים בבית־הספר". הנוער מקשיב לי, מהנהן בראשו ואומר: „מה אני, מי אני, למה דווקא אנחנו?..." היו חבר'ה שאמרו לי שם, באורט, „נכון, כן, אבל מי אנחנו שנלך לדבר עם מנהל ומה נצליח בכלל לעשות?" והיו שם יודי־ביתניקים שאמרו: „בחייך, יש לנו עוד שלושה חודשים. דווקא עכשיו להתחיל לעשות בלגאן?!".

לא אנרכיסטית, רק מס־מניקות – מירב מורן

כדי לשנות את הנוער, להפוך את הראש שלו מקטן לגדול צריך, לדעתי — ואת זה אני הולכת ואומרת בבתי־הספר — לשנות את המערכת. אני קוראת לזה דמוקראטיזציה של החינוך, שהנוער יהיה שותף להכנת תוכנית הלימודים. לא רק למורים ולהורים — גם לתלמידים תהיה זכות לקבוע מה ואיך ללמוד וללמד. אגב, את הזכות של ההורים להחליט על 25 אחוז מתוכנית הלימודים, אין כמעט בית־ספר שמבצע. גם להורים נוח מאוד במצב הקיים.

אני באה ומציעה לנוער לצאת בצעקה גדולה — כי אם ניגשים בשקט אף אחד לא מקשיב לך. אני מנסה ליצור תחושה של לחץ ומתח במערכת. כמובן, לא רק לומר מה רע לנו, אלא גם להציע מה כן.

תלמיד בעיר הולך ללמוד דברים שכופים עליו מלמעלה. לשם כך דרושה משמעת ברזל, וכשיש משמעת ברזל אין דמוקראטיה. אני חושבת, בהקשר הזה, שהתגובה האלימה של התלמידים באורט נגד טל ונגדי, קשורה לעובדה שהם נמצאים שם בסיר לחץ נורא ומנצלים כל פתח לקללות והתפרצויות: צורך ברור לפרוק את המתח של הבחינות והציונים. אני לא חושבת שזה היה עניין של גזענות וכהניזם. אפילו שזה כאילו באופנה היום בבתי־הספר להיות כהניסטים. אגב, יש לי חבר טוב שהוא כהניסט. אני מנסה לשכנע אותו.

בגעש יש לי תדמית של קוקו

לא הלכתי לשם להציע להם לזרוק את כל המערכת מעל הכתפיים. אני מאמינה במערכת מחנכת ובזה שאדם מבוגר בסך־הכל יודע טוב ממני ויכול ללמד אותי מנסיונו; אבל לא בצורה של „באים להעביר חומר".

דווקא רציתי מאוד להיפגש עם מנהל בית־הספר הזה. רציתי שיראה שאני לא נוראית כל־כך והשם אנארכיסטית, שמישהו הדביק לי, הוא בולשיט. אבל בבית־הספר הזה נשרפתי. לא אחזור לשם יותר. יצאתי מהתקרית הזו מאוכזבת, אבל לא מיואשת. אם יתנו לי אני אמשיך. אני לא מדברת רק על העירוניים. בכיתה י'־י"א במוסד רמות־חפר הייתי בין מארגני חוג שנקרא „שיש" (שינוי שיטה). זה היה כשהתחילו להחדיר את הבגרות למוסדות. ניסינו להביא לביטול הבגרות ולהציע שיטה אחרת. הפסדנו במערכה הזאת, והחוג התפרק. כשמוסד רמות־חפר נכנע לבגרות אמרתי להם: לא! אני לא במשחק הזה. היה לי ניסיון מר למדי עם הבגרות הזאת. עוד בי"א, כשהתחלנו ללמוד לשון לבגרות, המורה בא אלינו עם נאום פתיחה בנוסח זה: „מטרתכם פה להוציא ציון x בסוף השנה ובשביל זה אתם צריכים להתייצב בזמן, להכין שיעורים ואין זמן לענות על שאלות שאינן קשורות לחומר ולתוכנית". אז אני דווקא הייתי שואלת...

טוב. כשראיתי שאני הולכת לבזבז את שנתי האחרונה בלימודים שכל מטרתם להשיג ציון, חיפשתי לי משהו. אני שמעה מבן־אהרון על החוג למקורות ישראל ב„אורנים" וסידרו לי ללכת לשם. פתאום היכרתי נושא שאף פעם לא נגעו בו אצלנו בבית־הספר ובמוסד. תנ"ך, ספרות יהודית, תלמוד, משנה, אגדה. זו היתה שנה אינטלקטואלית נהדרת.

(המשך בעמוד 17)

עמירם כהן

ד"ש חמה מחברינו בקומונות ברודרהוף בארה"ב: מרגישים בטוב. עולים להתיישבות חדשה. תקפצו פעם.

מאז ימי דגניה לא שמענו על תופעה כזאת, של קיבוץ המתחלק לשניים, — ולא בשל מתחים פנימיים או פילוג פוליטי, אלא מתוך רצון לשמור על מסגרתו החברתית מפני התרחבות־יתר. כך נולדה דגניה ב', וכך נולד עתה, כעבור 70 שנה, קיבוץ יפה־נוף (Pleasant View), על־פי החלטתם האמיצה של „הוריו" — ארבע „קומונות האחים" הנוצריות, שהרגישו כי הגיעה העת להגדיל את תנועתם בקהילה שיתופית נוספת.

קהילות ה„ברודרהוף" (חצר האחים) — בניגוד לרוב הקומונות בעולם — גדלו ותפחו והן מחפשות יעד ל„עודף האוכלוסיה" שלהן, פן תעלה זו על 200־250 חברים בכל ישוב מעבר למידות הרצויות להן. משפחותיהם הן מרובות ילדים וכמעט כולם — עם סיום לימודיהם והגיעם לבגרות — מחליטים להצטרף לקיבוץ הוריהם. שנים של בית־ספר כללי, תיכון ואף השכלה אוניברסיטאית, שנים של השפעות העולם האמריקני הנוצץ — אינם מכבים בצעירים אלה את האמונה והאהבה שהקנו להם בצעירותם, ב„בית הילדים" וכחברת בוגריהם. עתה הם מבקשים אותנו, קיבוצאי ישראל, לסייע להם. הם היו שמחים לו באו חברי־קיבוצים לחיות ולעבוד איתם שם זמן־מה ולהיות להם שותפים פעילים בפרוייקט „ההתיישבות הצעירה".

לאחרונה חזרה מביקור בקומונות הברודרהוף נגסי פרחי, מקיבוץ רביבים, הנמנית על חבורת משוגעים־לדבר ב„מדור הקומונות" הבין־תנועתי. היא לא הראשונה שביקרה שם, ולהלן דיווחה:

„ראיתי אנשים מאושרים, שלמים עם עצמם ועם דרכם. הם אמנם מאמינים בישו הנוצרי, אך מתרגמים אמונה זו לאהבה אל האדם באשר הוא וקודם כל אל ,האחים והאחיות', חברי קיבוציהם. הם אינם מיסיונרים, אך אורח חייהם נראה להם טוב לאנושות כולה. על כן הם שמחים לדבר, לספר, להסביר. הם מאמינים שחייהם יכולים לשמש דוגמה, כעין ,אור לגויים'. „כשקיבוצניק נכנס להוף (חצר) שלהם, הוא מייד מרגיש בבית. במרכז חדר־אוכל גדול אך צנוע, בתי ילדים כמו שלנו, לוח מודעות ועליו סידור העבודה המשותף, בית־חרושת שבו עובדים רק חברים, דירות המשפחות והרווקים. אולם, בניגוד לקבלת פני זר בקיבוץ שלנו, שם מייד מקיפים אותך, מסבירים לך פנים, מכניסים אותך לשלום, מלווים אותך — וזה מרשים מאוד. לארוחות (צהריים וערב) כולם מגיעים יחד לחדר האוכל, לרבות כל הילדים מגיל בית־ספר ומעלה, ומתיישבים משפחות משפחות. לפני שמתחילים לאכול — יושבים שעה קלה בדומיה („על מנת לחוש את היחד", הסבירו לנו). שרים מעט (לפעמים שירי עם ישראליים), ורק אז פותחים באכילה. אולם — קשה לתאר, נ כ ו ן ? — שם באמת „אין משיחין בשעת סעודה", אלא מקשיבים לסיפור או ריווח של אחד החברים או לנגינה יפה. הם מנסים (ודי מצליחים) להפוך כ ל ארוחה לחוויה של שייכות וקירוב לבבות".

— מה טיב הקשרים בין קומונות הברודרהוף?

„הקשר ביניהן מאוד הדוק: כולם מכירים זה את זה. יש גם ניידות, של יחידים ושל משפחות, העוברים מישוב אחד למשנהו על־פי דרישות העבודה או דרישות אחרות. סימן מובהק של השיתוף הבין־קיבוצי שהם מקיימים — בית־החרושת שלהם (לצעצועי עץ וכן ציוד לנכים) חילק את הייצור והשיווק בין כולם, כך שגם תוכנית העבודה, גם כל חשבון הרווח וההפסד, משותפים לכולם, וזה כולל גם את קהילתם הרביעית, 'Darwell', הנמצאת מעבר לים, באנגליה.

היתה לי הזדמנות פז לחוש את הזיקה ההדדית הזאת. בימי ביקורי שם התקיים טקס קבלת הבנים למועמדות. כולם ישבו בחדר ההתכנסות וכל התוכנית התנהלה בקשר. טלפון בו־זמני בין כל הברודרהופים, כולל זו שבדרום אנגליה! במעמד זה נתבע כל אחד מן הבנים והבנות להצהיר ק„בל עם ועדה: הנני מוכן ומזומן לקבל עלי את דרך החיים של קהילתי, אף לוותר על כל קניין פרטי, למשך כל ימי חיי. ,אמן', השיבו כולם, פה אחד, גם מעבר לאלפי הקילומטרים שביניהם".

— איך אפשר להסביר את ההזדהות העמוקה הזאת של הבנים עם דרך ההורים?

„לא עשיתי מחקרים, אפילו לא ראיונות רציניים, אבל זה מה שענו לי החברים שם על השאלה: בנים מסוגלים, אמרו, להזדהות עם דור אבותיהם רק כשאלה משמשים להם דוגמה חיה. לא בדיבורים נבחנים ההורים, לא בהטפות מוסר, לא בניסוחים יפים של עיקרי אמונה. רק בדרך הישר, דרך השלמות. צעירים לא יסבלו שום זיוף. רק יושר וכנות ומופת אישי יעוררו בהם את הרצון להשתייך".

— איך נראה הקיבוץ הצעיר?

„הם התיישבו בתוך בניינים קיימים (של בית־נופש יהודי לשעבר), ואלה משמשים להם עכשיו חדר־אוכל ושאר בתי ציבור. את הישוב מקימים ומקיימים אנשים מכל הגילים, ותיקים וצעירים, וכרגע כמעט כולם עוסקים בהכשרת המקום, בשיפוצים ובבניית בתי דירות. חלקם כבר עבר לשם למגורי קבע, חלקם חוזרים כל ערב ,הביתה', לקומונה שלהם, וחלק שוהים שם — כעין ש.ש.ש. — במשך כמה שבועות או חודשים. בכל פעם שנשלמת דירה חדשה, מביאים משפחה לפי התור, וילדיה (כמובן) נכנסים מייד לבית התינוקות, לגן המעורב או לבית־הספר בן כיתה־אחת (לעת עתה).

אין כאן תהיות ולבטים של קיבוץ צעיר: חיי היישוב החדש נבנים מלכתחילה כהעתק מדוייק של שאר קומונות הברודרהוף, על מסגרתם הרוחנית, הארגונית והפיזית".

— אז איך הם רואים אותנו?

„אנשי הברודרהוף מדברים על כך שתנועותינו — שלהם ושלנו — צמחו מאותם שורשים. אנחנו לדידם עין ,אחים רחוקים' — מבלי לטשטש את ההבדלים המהותיים בינינו. הם מעוניינים בקשר חי איתנו. כעת הם מזמינים חברים שלנו לחיות איתם תקופת־מה, להשתתף איתם יחד בתנופת הבנייה של „יפה־נוף" (בכל עבודה נחוצה, בלי פינוקים!)

ולהעמיק את ההיכרות ההדדית. נראה לי שכל קיבוצניק צעיר או לא־כל־כך־צעיר יכול שם לא רק לתת אלא גם לקבל.

מובן שכל מי שמתארח אצלם, חייב לנהוג על־פי נוהגי היום־יום שלהם: בלי עישון, ועם לבוש והתנהגות צנועים. אימוץ מיידי במשפחה. אין שם טלוויזיה, אך בוודאי לא תהיה התנגדות לנגינת רדיו־טרנזיסטור בתוך החדר (ולא בהיי־וולים, כמובן). כדאי לנסות!".

(הכתובת לפניות: נגסי פרחי, מדור־הקומונות, ת.ד. 1777 ת"א, או בטלפון: 03־712221).

המלבה"ד: יואל דרום

ההכרעה הנכונה

ב.ג., חברה שנולדה, התחנכה וחיה בקומונת הברודרהוף, בתשובה על השאלה מה מחזיק אותה ואת חברייה בקומונה.

„... לא אוכל לתת תשובה כוללנית, אספר על עצמי בלבד.

... לפני כשנה גם אני הגעתי אל פרשת דרכים: עמדתי על סף עזיבת הקהילה שלי. שנת הלימודים האחרונה באוניברסיטה זה עתה החלה, וכל שאיפתי היתה לעסוק במחקר בהרווארד או בייל, אשר שתיהן הציעו לי מילגות נדיבות. בארצות־הברית קיים לחץ חזק מאוד להגיע להישגים, ויהיה מה, ומה אני נכבשתי לחלום האמריקני של אינדיבידואליזם הישגי.

אף על פי כן — לא עזבתי.

לא עזבתי, כי לאט לאט גמלה בי ההכנה, שאני עומדת להיכנס למחוייבות עמוקה לעצמי, לעצמי בלבד ולא לאחרים, לאיריאל. החלטותי נבעו מתוך אנוכיות, אולי גם מתוך יצר המרי של אדם צעיר, ועולמי התגמד לכדי מעגלים אגוצנטריים גרידא...

שישה חודשים נמשך התהליך של „החלפת הילוכים" והתכוונות חזרה אל הקומונה. תקופת המעבר היתה קשה, אך היא הוסיפה לי כוח פנימי. בארבע שנות לימודיי הגבוהים, טעמתי טעמו של „חוץ", והייתי בשלה להשוואה בין שתי צורות החיים. הגעתי אל התשובה החיובית, אל האמת. בחרתי לשוב הביתה, אל חיים של תוכן, של משמעות, של תכלית ואני בטוחה שהיתה זו ההכרעה הנכונה..."

ב.ג.

לחברי קיבוצים טיולים מרתקים במחירים מיוחדים!

28 יום — ארה"ב $2380 (לא כולל מסים)
ניו יורק * פילדלפיה * וושינגטון * מפלי ניאגרה * אורלנדו * דיסנילנד / שיקגו * סיאטל * לוס אנג'לס * מצודת הרסט * מונטריי * סן פרנציסקו * הקניון הגדול * לאס וגאס *
תאריכי יציאה: 20.6 ● 4.7 ● 18.7 ● 1.8 ●

29 יום — ארה"ב + הוואי $2525
(לא כולל מסים)
ניו יורק * פילדלפיה * וושינגטון * מפלי ניאגרה * שיקגו * ילוסטון פארק * סיאטל * לוס אנג'לס * מצודת הרסט * סן פרנציסקו * לאס וגאס * ציון פארק * ברייס קניון * הונולולו * הוואי *
תאריכי יציאה: 29.6 ● 13.7 ● 20.7 ● 27.7 ● 3.8 ● 10.8 ● 7.9 ● 28.9 ●

טיולים לאירופה במחירים מיוחדים
* אירופה הקלאסית — 17 יום
* אירופה הקלאסית — 22 יום
* ספרד ופורטוגל — 15 יום
* סקנדינביה — 16 יום
* פריז ולונדון — 10 ימים
* אנגליה, סקוטלנד, וולש — 15 יום
* שווייצריה, אוסטריה, גרמניה, הונגריה — 15 יום
* איטליה, יוגוסלביה, אוסטריה, גרמניה — 18 יום

בתק"מ, לפנות לאריה פישבק ● בקיבוצי השומר הצעיר, לפנות למיכל

אחים אברהמוף (אברתורס) בע"מ
תל־אביב, בוגרשוב 7, טל. 03־247187

תפוס שלווה ב... נירוונה
מסעדה ופאב
לשפת הכנרת

כל המביא מודעה זו
מקבל10% הנחה על ארוחה

צפונית לטבריה (2 ק"מ דרומית לקיבוץ גינוסר)
טל' 067־90057

חינם! במבצע השבוע
3 ימי נופש זוגי במלון 5 כוכבים
לקונה מערכת סטריאו עם אקולייזר ומביא מודעה זו
סטריאו בסיטונות
החלף ישן בחדש וגם 12 תשלומים דולריים
* סטריאו בחלקים: רסיבר ואקולייזר + רמקולים + טייפדק שארפ ..... רק 799.-
* סניו 86 בחלקים: מגבר + טיונר + טייפדק + רמקולים ..... רק 859.-
* J.V.C במבצע מיוחד: מגבר + רדיו דיגיטלי + טייפ עם זכרון + רמקולים ..... רק 849.-
* מערכות משולבות במבצע: גרייט, עולבניה, סניו, מנטון ..... רק 480.-
* המרכז לרמקולים בחצי מחיר עם שריטות קלות * לא כולל מע"מ
חדש בעולם הסאונד:
* פטיפון לייזר (C.D) – צליל נקי יותר, איכות השמעה מעולה וללא רחשים באמצעות קרן לייזר. במחירים מוזלים מאוד!
סטריאו ויזיה העליה 62 תל־אביב פתוח מ־10.00–13.00, 16.00–19.00

במבו האום 1986
הנחות מיוחדות לחברי הקיבוצים תנאי תשלום נוחים
רהיטי במבוק מעץ ראטן
בעיצובים מיוחדים ובדי ריפוד יפהפיים
מרפדים רהיטים מכל הסוגים
רח' עלית הנוער 3 גבעתיים
טל: 324104

ספורטאי מצטיין גבעת־ברנר?

קיבוצניק, מנהל עסק רהיטים מצליח בקיבוצו, נשלח לארה"ב בשליחות „איגוד התעשייה הקיבוצית", לנהל שם שלוחת שיווק אמריקנית של מועדון הריהוט הקיבוצי, המאגד חמישה קיבוצים. העסק נכשל, פחות או יותר, ולקיבוצים נגרמו הפסדים.

כפוסט מורטום ובחקירה שנוהלה בוועדת בריקה של התק"ם, נמצאו אי־סדרים בעבודתו וחשד

זאב רייס

שהאיש השתמש בכספים, שהועמדו לרשותו לשכירת בית, לקניית בית לעצמו. קיבוץ מסוים בעל נגרייה גדולה, שנפגע קשות מהכישלון, אפילו עמד להגיש כנגד המנהל תביעה משפטית, בגין הפרת חוזה ומעילה באמון.

הפרשה כולה הושתקה בתוך המשפחה הקיבוצית הדואגת.

גם אם הכל שמועות, השמצות וחשדות בלבד, כנגד המנהל המצליח, הרי עובדה היא כי בשלב מאוחר יותר נטש את העסק המשותף ובמקום לחזור לקיבוצו, לפחות לשנת צינון, נשאר בגולה ובעזרת הקשרים הענפים שיצר, הפך לסוחר רהיטים ויבואן מצליח, הרואה כנראה ברכה בעמלו. „בכל ישראלי טמון סוחר נשק קטן", וגם גיבורנו לא הסתפק בהישגיו עד כאן. בל נהיה תמימים ומיתממים: זאביק רייס אינו ילד, שאינו יכול להבחין בין טילים לאיראן לבין כסאות נוח. זה שהוא נפל בפח — קורה. הוא עוד ירכוש ניסיון. המוזר הוא, כי בכל העיתונים והשבועונים שעטו על הסיפור הפיקנטי לא פסקו חברי קיבוצו וחברי קיבוצים אחרים שהכירוהו לשפוך דמעות על גורל הספורטאי המצטיין, המג"ד האמיץ, החבר הנאמן. תוך פרישת כל הרקורד הספורטיבי והביטחוני שלו ושל משפחתו המורחבת. עם כל הכבוד, מאיזה שהוא חבר בקיבוצו, או לפחות מהמזכיר, היינו מצפים למלה אחת של הסתייגות, אפילו אם את השיא הלאומי בקפיצה משולשת השיג בלי אימונים ועם ספייקס קרועים.

עמירם כהן

כלים למכירה

יש אצלנו רוקמות תחרה ואורגות מקרמה ומדפיסות משי, וכולן מוכשרות מאוד, כמובן. יש גם קדרים שמייצרים אמנות שימושית. ויש זוג אחד, אריי ונורית מיחיעם, שאכנם עוסקים באמנות שימושית, אבל גם מקורית: כלים

מעוגלים, נקיים מתוספות מיותרות, והחשוב מכל — רואים שמעפר באו, ואל עפר ישובו. וזה מה שיפה כל־כך בחרס.

אינפורמציה נוספת: עבודת אבניים. גלוורה בטמפרטורה של 125 מעלות.

מחיר קומקום, כרוגבה, 18־25 ש"ח.

מה שלא יחטפו חברי הקיבוץ והסביבה, תוכלו לקנות — במשתלת יחיעם, בשעות 7.00־15.00, ובשבת בי 10.00־14.00.

יהל דביר

בתעשיה, בעסקים ובהתיישבות:
היום מתחילים עם מחשב עסקי יבמ/36

● מגוון פתרונות - תוכניות רבות לענפים שונים (הנה"ח, ניהול פיננסי, ייצור, שיווק ועוד).
● רב משתמשים - אפשרות חיבור של מספר מצגים ומדפסות בחיבור מקומי באתר אחד ובאתרים מרוחקים.
● אפשרות גידול - תואם לדגמים גדולים יותר במשפחת יבמ/36: קומפקטי או גדול.
● פשטות - פשוט וקל להפעלה ולשימוש.
● מחיר - מחירים ותנאי מימון נוחים.
● אספקה - אספקה מהירה.
● תקשורת - אפשרות חיבור יבמ/36 למחשבים אחרים כמערכת מחלקתית בארגון.

* כולל מיסים, ללא מע"מ. התשלום בדולרים.

התקשר עוד היום ל- יבמ:
03־618925 ,618891

יבמ/36: מחשב קטן העושה עבודה גדולה
יבמ IBM

סימה באר

אספקה קטנה

לגברים בלבד!

הפעם מוקדש העמוד כולו לך — הזכר הפנוי, והכמה כולה — לך, החברה. אני לא מאמינה שכדאי להחמיץ, או שאפשר להתעלם ממיגוון כה עשיר של נשים טובות, יפות, חכמות. אז קח עצמך, החבר הפנוי, בידיים, והצטייד בעט ונייר וצא לדרך.

הערה נוספת ומכתב בצידה: מדי פעם אני מקבלת מכתבים נפלאים של חברים שהכירו וחברו יחד בעזרת „הדף הירוק". רציתי רק שתדעו, שמכתבים כאלה עושים לי ת'יום, את החודש, את השנה. אז למה שלא תכתבו לי ותדרוחו לי ותעשו לי קצת כיף? הנה מכתב כזה:

לסימה שלום רב,

זה זמן רב שאנו מתכוונים לכתוב לך מכתב וליידע אותך באשר קורה אצלנו וגם — להודות לך.

נוצר בינינו קשר יפה, המיטיב עם שנינו ועושה לנו ימים טובים ויפים ביותר.

בתחילת הדרך הייתי קטנת אמונה עד מאוד, אך ככל שהקשר בינינו הלך ונמשך ומשהתחלנו להיפגש, התברר לי שזכיתי להכיר איש ואדם נפלא, והיום גם יקר לי מאוד. כשמו הנפלא אני כל הזמן חושבת שלולא סימה באה... לא היה כל היופי הזה. אחרי הכל אמנון גר בחרום ואני בצפון, וללא „ידידך" — לא היינו נפגשים מעולם. אבל, לפני שאני מסיימת בהמון מלות תודה, אני רוצה להתייחס לצד הקשור במודע או בעקיפין בעבודת הקישור שלך. אני רוצה שתדעי שאני מאוד מאוד מעריכה את מפעלך בעריכת המדור, ובלי הרבה פראזות — בפרק הזמן הקצר מאז הוקם המדור, עשית הרבה. אך אליה וקוץ בה. מהיכרותי את אמנון וסיפוריו התברר לי, ש„לחין" המכותבות והמטלפנות שנחת עליו במעט ושיבש סדרי עולמו. אישית ורגשית הוא לא היה מוכן ל„מבול" הזה. מעבר לזה, כמות כזו של מכותבות מחייבת לבנות מערך קורספונדנציה ענקי. משיחותינו בנושא אני יודעת, שהוא חש צער. כן ואמיתי אם פגע שלא במודע, או שלא הצליח לענות לכולן בזמן קצר. או כשנאלץ לסרב לרבות מהפונות, כשכל כוונותיו היו בעצם להיות ישר וכן עם כולן. והרי אי־אפשר לעמוד בעומס כזה. תמיד יקרה שמישהו נפגע או יצא נפסד, אחרי הכל. הבחירה יכולה להיות רק באחת מכולן... ובנקודה זו אני חושבת, שטוב יהיה אם תוכלי גם את להסביר ולהתנצל בשמו.

נירה

355

קשה לה לתאר עצמה, ובכל זאת עשתה זאת בפייר ובכנות, ותיארה גם צדדים שאיננו רגילים לתאר. למשל, מעבר לזה שהיא רווקה, רגישה, נשית, נמוכה, מתולתלת, שקטה — היא אומרת: „אני לא מגובשת לגמרי באופיי, קצת ילדותית". נראית ונשמעת הרבה פחות מגילה (35), לפעמים מבולבלת, בעלת נפש אמנותית. חברת קיבוץ מהצפון, כרגע מרחיבה אופקיה, רוכשת מקצוע — שיהיה.

רוצה אותך — כמובן — חם, אוהב, נותן, לוקח, סבלני, מגובש, רגליים על הקרקע — לא מרובע, וכל מה שהיינו רוצות בבן־זוג.

356

רצתה את כל קיצור הדרך על עצמה: בת 43, אם לחמישה, נאה, 163 גובהה. ספונטאנית עם המון חום, ותדע לך שאין מה להפסיד. גרה בקיבוץ בצפון הלא־רחוק. אם אתה בעל נשמה, אוהב ילדים ועם כוונות רציניות — היא תשמח לשמוע ממך.

357

לה אין הרבה דרישות, כי בגיל 66 היא כבר צברה לה חברים, אם בגילה ואם צעירים. היא אמנם לבד, אך אינה בודדה. מעידה על עצמה כאשה נאה. ילדיה גדולים ויצאו מהבית וכעת הבית יכול להתמלא שוב בנפש טובה וחמה. היא חיה בקיבוץ במרכז הארץ, כך שלא יהיה לך קשה להגיע אליה. אם אתה עד גיל 70, היא תשמח ליצור עימך קשר — או אתה איתה.

358

ב־39 שנות חייה הספיקה לא מעט וכמעט בכל תחומי החיים. למדה ועוד לומדת. יש המוכנים להישבע שהיא נאה, 1.67 גובהה, תחביביה הם בתחום המוסיקה והנגינה, ספורט וטיולים.

כעת לומדת, כאמור, ובמקצועה שייכת תמיד להוראה ולחינוך. פנויה וחברת קיבוץ במרכז הארץ. רוצה אותך בעל כוונות רציניות, אחד שמכיר באמת בחיים בשניים, בעל רגישות והבנה. כדאי לנסות!!

359

נולדה בקיבוץ לפני 39 שנים וכרגע מככבת בעיר הצפונית. עוסקת בהוראה. אוהבת חברה, ריקוד. לנוע וסתם להשתולל — אך נהנית גם מישיבה כבית רגוע ושקט. יודעת לאהוב ולהעריך את התא המשפחתי וברצון מוכנה לסיבוב שני. גובהה בינוני — 1.60 — לא שמנה ולא רזה ואם תנוע קצת צפונה מתל־אביב, תוכל להגיע אליה וליצור עימה קשר, שאולי יהיה לטווח ארוך.

מהשטח

בזכות השער והקנקן

יש להמתין בסבלנות עד שנת אלפיים, כדי להיווכח אילו פירות יניבו ההחלטות, ההכרזות והקריאות שיצאו מוועידת התק"ם ההיסטורית („התק"ם — שנת־אלפיים"), שהתקיימה בגבעת־חיים, איחוד ומאוחד, ביוני 85'.

אין צורך להמתין, אדרבא, עכשיו הזמן, להתפעל מן הפרחים שהניבה התחרות הסמויה, שקדמה לוועידה, בין שני הקיבוצים המארחים. זו לא יידע, ואם יידע, לא יבין, אך חברי שני הקיבוצים לא יכחישו קיומה של יריבות כבושה ביניהם, שמקורה, כנראה, בנסיבות ההיסטוריות ההן.

מודעים לחשיפה הגדולה ולעידוד התדמיתי שיש באירוע כמו ועידה תנועתית, התגייסו שני הקיבוצים בשבועות שקדמו לה, לפעולות של שיפור, הידור וייפוי פניהם, שהיו בגדר חילופי קריאות תגר, בחינת כל דבר שתוכל לעשות — אוכל לעשות טוב יותר. היום, צריך להודות, ויאלצו לאשר גם

השכנים מצפון, הדרומי משני הקיבוצים עשה טוב יותר. לפחות בכל שמדובר בכניסה לקיבוץ. שם, בשערי גבעת־חיים מ', בשולי הכביש, כיסה החבר נסים ברנוף ננזוגו ורדים, שטחים גדולים (לשטחים נודעת חיבה גדולה מצד הקבה"מ, כידוע) בוורדים גדולים (כלאי־תה ופלוריבונדות) עשירי תפרחות, המסמאים את העין בגוני צהוב־ארום־לבן, חמה שלא היתה כמוה.

נכון שאין השער יכול להעיד על המכלול, ואין להסתכל בקנקן, אלא במה שבתוכו, אבל כמה קיבוצים באמת ראשים להיתלות במימרות כאלה?

א.ל.

360

אוהבת בני אדם, זו התכונה שלה. אקדמאית, בת 43, וילדיה כבר גדולים. אוהבת את עבודתה, את ילדיה ואת החיים. כרגע עובדת בעיר הגדולה וזמנה מתחלק בין העיר לקיבוץ. טובה יותר בלספר על אחרים ופחות על עצמה — ולכן מספרת על הילדים, שהם והבית חשובים לה מאוד ומקדישה זמן לא מועט לטיפוחם.

אך לא פחות נהנית לבלות בחוץ — סרטים, טיולים ובילויים בחברת ידידים טובים. 160 גובהה, רזה ובהירה. ומה היא מבקשת? שותף, ידיד, בגיל 45—55. נבון, מתחשב, נעים. היא חברת קיבוץ מהצפון וגם במרכז תוכל לפגוש אותה.

361

אחרי ארבע שנים של לבד, בא לה בראש לנסות מחדש את הסיפור — וזה לא קל. אבל עוברים את זה כדי „לא להישאר לבד". בת 53, אם לילדים שברשות עצמם.

היא נבונה, אוהבת־קנאית, יציבה אך מתחשבת וגמישה לגבי אהוביה. רוצה בחבר ונדיב, מן

לא מופיעה ברשימה – ריטה

ובעל־יכולת. ביולי־אוגוסט היא מתכננת בילוי לשלושה שבועות בהונגריה ואם יהיה שותף מתאים לטיול בארץ יפה זו — יהיה מצוין. היא חברת קיבוץ במרכז הארץ.

362

עולם הרוח והאמנויות למיניהן מרגשים אותה במיוחד. אוהבת אנשים ואופטימית. כתבה על עצמה מעט, את ההרבה השאירה לזמן שתהיו בשניים. אם לשלושה, בת 45, קומה 165 — לה ולילדיה יש קן חם והארמוני וטוב להם מאוד, ורוצים להעשיר את הטוב הזה בחבר אמין, בריא ושמח בחלקו. היא חברת קיבוץ בצפון הקרוב ואם תרצה להקשיב לעוד, אזי פרטיה אצלנו.

363

ומעניין לעניין באותו עניין — שותף לבית חם ואוהב, רוצים כך. היא, בת ה־39 מקיבוץ בצפון הקרוב ושני ילדיה. היא גבוהה — 179, ביתם מטופח, גינה, צמחים והכל טיפ־טופ, באהבה ובחום. בסך־הכל אשה לעניין, ללא התפלספויות מיותרות — מכככת תמיד בתפקידים מרכזיים, עירנית ומעורבת בנעשה בקיבוץ ובחברה. אם אתה עד גיל 45, אינטלקטואל ורוצה לטפח איתה יחד בית וחיים של כיף, אתה מוזמן לכתוב לה לפי הכתובת שאצלנו.

364

באורח חייה ובאורך חייה — 50, השנים לא ניכרות לא בפניה, לא בגופה ולא ביום־יום. חברמנית — חוש הומור מלא, תמיד עליזה, רוקדת ושרה קבוע בחבורת זמר. מתה על ארץ־ישראל ויותר מזה על החלק הנפלא שבה, רמת הנגב. מטפסת על הרים, מדלגת בין סלעים, צעירה, בלבוסטית ומה יכול להיות יותר מזה? בעבר חיה שנים רבות בקיבוץ וכיום (כמעט) בנגב. אם אתה דרומי בעל תכונות דומות, עירני וסימפטי, נראה כי תוכלו למצוא כיף ו„חיים" אחד עם השני. או חברה, זוו...

365

„מי אני? אספר לך אם תתעניין. אני בת 34, חיה לי בשקט בעיר הגדולה (כרגע), בת קיבוץ מהדרום, מוכנה לקבל אותך עם או בלי ילדים. אם תתקשר אלי, מבטיחתך שתרע הרבה יותר"...

366

לכל מי שיתאים לה ויתעניין בה היא מבטיחה שימצא עניין— היא בת 34, 168 גובה. אם לבת וגם היא בראש של „פרטים רק כשנהיה בשניים". חברת קיבוץ מהצפון. גלו לי אם קורה משהו.

367

בת 45, לא נוטה לפרט ולדרוש נידי בפרטים אודות עצמה, אך חר־משמעית בתביעות מעצמה ובאשר לבן־זוגה האפשרי.

בנתה בית חם המושתת על ערכים ויחסי כבוד הדדי, ורוצה כי בן הזוג יידע להשתלב בבית שכזה — שיהיה יציב בנפשו, בשל ובוגר באישיותו, משכיל ואינטליגנטי. והוסיפה בציטוט: „חסר רק הסוס". היא חיה בעיר הגדולה. אם לארבעה, ששלושה מהם מחוץ לקן. תצטרף?

368

טיפוס רומאנטי מאוד אך לא מרחפת באוויר לא ידוע — שתי רגליה ניצבות היטב על הקרקע. יודעת מה דרישותיה מהחיים ומאלה שחיים לצידה. עליזה, עם ראש פתוח. המגדלת שני ילדים בכבוד ובאהבה. רוצה אותך חושב ורגיש, כזה שצוחק וגם בוכה במלוא העוצמה. חוש הומור יכול בהחלט להיות תבלין משפר לתבשיל. שעשוי להתבשל פה על אש קטנה — שתהיה בעל אישיות איתנה. בעל אישיות נאה (ולא מדובר פה בסופרמן). היא עצמה אוהבת לאהוב ולהיות נאהבת. עשויה להקדיש אנרגיה עצומה כדי ללבות את אש האהבה. אם מדובר בקשר עם הבר (נא לקרוא בהטעמה פולנית). היא ספונטאנית ומביאה עימה את הפתעות החיים, ומאמינה באמונה שלמה ואמיתית בחברות עמוקה. נשמעת על הכיפאק — בת קיבוץ מהצפון הלא רחוק, בת 41. לא לחכות!!

תגובה

חיים יוליש, מנהל „אשת" לשעבר:

ביטול הסדר התפ"סים — להד"ם

בכתבה „צוחק מי שצוחק אחרון, בגיליון האחרון של „הדף הירוק", הובאו דבריו של רוד בלאס, לפיהם בוטל הסדר התפ"סים ומימלא אין מקום לטעון שעבר עבירה, בכך שהוציא את כספי התפ"סים מכנך דיסקונט.

למערכת „הדף הירוק" נמסר, שחיים יוליש גזר על עצמו שתיקה בכל הקשור לפרשת בלאס, אך מספר חברים העירו את תשומת לבו לכך, שבכלי התקשורת, וביתוכם גם „הדף הירוק", הובאה גירסה חד־צדדית של בלאס, ואם לא יגיב — תתפרש שתיקתו כהודאה.

אי לכך, מצהיר חיים יוליש, שרוד בלאס מעולם לא ביקש ממנו לבטל את הסדר התפ"סים וממילא לא יכול היה להסכים לדרישה שלא הופנתה אליו כלל ועיקר.

עודד ליפשיץ

369

היא בת 46 — אבל לגבי מי שרוקדת ופעילה בגופה ובנפה, לא רואים שום דבר מכל ה־46 שנים האלה. נאה וצעירה, גם קצת ביישנית ומאמינה שאפשר להסתדר עם זה. רוצה בחבר לחיים, בריא ואוהב לטייל בחלקי ארצנו היפה. היא מהחלק המרכזי — בקיבוץ.

370

עוסקת בסיעוד, וזה כבר מוכיח על החום והטוב שבה. אוהבת אנשים וחברה — שיחות רעים, שירה בציבור וכל מה שטוב בבני־האדם. חיה בעבר בקיבוץ ומוכנה לחזור לשם בעבור חיים נאמנים בשותפות. היא בת 40, אם לשניים וחיה בעיר הגדולה.

371

רק בת 25 וכבר בשלה באמת לחיים משותפים. 168 גובהה, מקצועה קשור בתחום הרפואה. מתה על סרטים וכל מה שקשור במוסיקה, טיולים ובכלל לעשות חיים. נורא רוצה קיבוצניק עם לב פתוח, אוהב ונאהב ומבין בהומור. חיה בעיר צפונית ותלך לכל קיבוץ שבארץ.

372

בת 30 ומרגייה שמיצתה את כל האפשרויות הטמונות בסטאטוס של רווקה. רוצה להקים בית ומשפחה. עובדת כפסיכולוגית (לא צריך לפחד) חינוכית ובשעות הפנויות (כמה שכבר נשארו) אוהבה הברתם של אנשים — וגם לבד יודעת להיות. עם הרבה מוסיקה קלאסית, ספרים ותהיות. נשמע כבד? רק לפעמים. כי בכך הכל מלאת אנרגיה. אוהבת להויב את החיים עד הסוף ומלאת רומנטיקה. נולדה בקיבוץ וההורים עוכו. כאו קשורה „בטבורה" ואין לה התנגדות נפשית להתאהב ולהיות נאהבת על־ידי הבר שלא מאוהב בעיר. היא עצמה חיה בעיר הגדולה.

★

נדמה שטוב אנו היינים בתזכורת קלה לחברים חדשים, המצטרפים למדור (ברוכים הבאים) ולא מכירים את „הוהי המשחק" — התזכורת נועדה למנוע אי־נעימויות ועלבונות מיותרים.

• חברים רבים כותבים בלי לציין כתובת מדוייקת, ומסתפקים במספר טלפון. זה לא עובד. כיוון שאני לא ליד טלפון, אלא דבוקה לעט ונייר. כך שמי שלא נענה, בוודאי לא מסר כתובת מדוייקת.

• חברים מתבקשים לכתוב בעצמם, ולא להיעזר או להסתתר מאחורי אחרים.

חוץ מזה, פנויים, הכל בסדר, אז שיהיה לכם ולי אך טוב.

סימה

מי יקשר חבר מקיבוץ גבת לחברה מקיבוץ אילות, חבר מקיבוץ גינוסר למשפטנית תל־אביבית?

קליק מרכז ההכרויות למנויים
בית אל על, בן יהודה 32 תל־אביב
טלפונים 03-298731, 03-294810

★ כמו שמכירים בעולם הגדול, עכשיו גם בישראל, לא עוד שדכנים הפועלים בשיטות מיושנות. מעתה מרכז מנויים ממוחשב להיכרויות שבו כל מנוי ומנויה עונים על שאלון מפורט ויסודי לגבי מצבם האישי, כלכלי, השכלתי ובריאותי.

★ צוות קליק – צוות מיוחד ומיומן המאמת את הפרטים ומעבירם למאגר המידע המרכזי שבמשרדי קליק. פרטיהם של המנויים מועברים לצוות אחר הכולל: סוציולוג, פסיכולוג, גרפולוג ויועץ נישואין – צוות זה מסייע למנויים בהבנת ציפיותיהם מבחיריי ליבם העתידיים.

★ קליק והשיגרה – כדי לצאת משיגרת הפגישות שלך שעד כה היו ללא תכלית, עליך להתקשר כבר עכשיו למרכז קליק ולתאם פגישת היכרות ראשונה – דיסקרטית ובלתי מחייבת אשר עשויה לשנות את מצבך האישי ולהביאך סוף סוף אל הבחירה הנכונה.

חברי קיבוצים המעוניינים להצטרף לקליק יזכו להנחה בשיעור של 20% מדמי המנוי

אסף רובין

לטייל בסיני עם נאות הכיכר ולגלות עולם נסתר

נפתח מחדש לטיולים לאחר 8 שנים
אזור סרביט אל חאדם, וצלילות בראס מוחמד
ניתן לטייל רק עם נאות הכיכר

☆ **למערב סיני**
7 ימים במרצדס מדברי — 145 דולר ליחיד.

☆ **סיור בהר הגבוה**
החל מ־85 דולר ליחיד

☆ **סיור לאורך החוף**
החל מ־80 דולר ליחיד

מרצדסים מדבריים חדישים

מיוחדים לטיולי מדבר
עבירות גבוהות, מיזוג אויר, 25 מקומות ישיבה.

לקבלת פרטים והרשמה נא לפנות לאורן, נאות הכיכר קרן היסוד 36 ירושלים טל. 636494, 02-699385

קיבוץ גזר
מחפש גננת
לשנת הלימודים תשמ"ז
עדיפות למסיימות הסמינר „אורנים"
✦
לפנות לגבי
טל' 08-233333
בין השעות
16.00–07.00

רודאו
רכזי הקניות בחרו בנו!!
הקבקב מס' 1 בארץ!
כתובת המפעל: נחלת יצחק 56, תל־אביב
טלפונים: 210755, 256638

מושב שיתופי
מי־עמי
קולט משפחות עד גיל 30, בעלי השכלה אקדמית או תיכונית.
נא לפנות בצרוף פרטים אישיים לועדת קליטה
מי־עמי, ד.נ. מנשה 37866

אורנים
בית הספר לחינוך של התנועה הקיבוצית
המכללה

המכון לאמנות

בשנה"ל תשמ"ז יתקבלו תלמידים שלא מן המניין לסדנאות בתחומי היצירה הבאים:

✦ פיסול
✦ רישום (דו־מימד, צבע, אקוורל)
✦ הדפס (תחריט, ליטוגרפיה, רשת)
✦ מולטימדיה
✦ קרמיקה
✦ צילום
✦ קולנוע
✦ אריגה אמנותית
✦ תפאורה

כל סדנה בת 6 שעות שבועיות.

פרטים ויעוץ – במכון לאמנות
טל' 04-930750 בימים א'–ה' בשעות הבוקר

המרכז לצייר ולחובב

חינם

לתקופה מוגבלת
אייר ברש בדג'ר
דגם 250 על כל
קניית קומפרסור

המרכז הארצי לאייר ברש מציע
קומפרסור לאייר ברש
מתאים:
★ לצייר
★ לגרפיקאי
★ לתפאורן
★ לאיש האחזקה
★ לצבעי
★ לניקוי מערכות עדינות

טופר, שינקין 4 ת"א 65321, טל: 03-282446

מלון היכל המלך דוד בנתניה
החלה ההרשמה לקיץ

★ חדרים עם שרותים צמודים
★ טלוויזיה בכל חדר
★ על חוף הים

מכבדים המחאות קניה של ארגוני הקניות

רח' דוד המלך 4, נתניה, ת.ד. 1060,
טל. 053-42151-2

בתיה שחף

איך זה אצלכם

...ואתם תהיו נקיים

(בראשית, מ"ד)

מי מנקה את דירות הקשישים בקיבוץ? — לא תמיד הבנים ולא בהכרח החברים

„בגינוסר יותר ממאה חברים שעברו את גיל 60, למרות המספר הגדול", אומרת ברוריה גולדשמידט מוועדת־השיקום. „מצבנו טוב. רק בארבעה חדרים של מבוגרים נחוץ סידור לניקיון ואחזקה, וזה נעשה על־ידי בניהם שבמשק. במקרים אחרים, כשמדובר בחבר בודד, העזרה ניתנת על־ידי בנות קיבוץ, פעם בשבוע, 4 שעות על חשבון עבודה. בחבר חולה, השוהה בחדר־חולים בשעות היום (מרותק למיטתו) ובלילה שב ללון בחדרו, מטפל צוות שכיר, והוא שדואג גם לסידור דירתו".

בגינוסר רגישים לנושא. מכירים בכך שהחבר זכאי לתנאים סוציאליים הולמים. קודם כל מקיבוצה, ביתו, בטרם יפנה לעזרת בניו שעזבו. קצת עצוב לעבור בשבילי הקיבוץ ולראות כתמים מוזנחים ליד בתי הוותיקים: „עובדי הנוי מתאמצים כמיטב יכולתם להגיע ולתחזק את הגינות הללו. לקראת החגים משתדלים קצת יותר... אך זה לא מספיק. אני מודה שהנושא הזה נופל בין הכיסאות".

„הכיסאות" — הם הוועדות האמורות לטפל בענייני הקשישים, ולא כולן מאויישות: „הייתי רוצה שתקום אצלנו ועדת קשישים, שתיקח על עצמה אחריות לביתו של המבוגר, וסביבתו. כיום אחראית לקשישים ועדת השיקום, אך יש עוד הרבה לשפר". דברי ברוריה.

בלית־ברירה — שכירות

„החברות שלנו נחוצות בבתי־הילדים. לכן, בלית־ברירה, וכשהכרחי, אנו נעזרים בשירותן של עובדות שכירות, בניקוי חדרי הקשישים, הנזקקים לעזרה". דברי חיים ניר, המטפל בקשישים בעמיר. „בסך הכל", הוא אומר, „לא מדובר בקבוצה גדולה, וגם בתוכה, חלק משרתים את עצמם. אחרים, בני המזל, נהנים מסיוע בני משפחה או שכנים וידידים. השכירות נשלחות מ,חברת־השמירה' בקרית־שמונה. החברה גם דואגת ,לכסות' חגים ושבתות. הדאגה לגינות הוותיקים נתונה בידי חבר, המגיע אל כולם ומטפל במסירות".

חזרו הביתה

קבוצת הוותיקים באשדות־יעקב מאוחד מונה כמה עשרות. בעבר, כשנזקקו לעזרה בניקוי דירותיהם, נעשה הדבר בידי שתי שכירות, שהיו מגיעות יום־יום וכל קשיש זכה לסידור דירתו פעם בשבועיים.

„כיום — חזרנו הביתה, והעבודה מתבצעת בכוחותינו אנו" — אומרת אילנה, רכזת הבריאות — „זה כולל בני משפחה שבקיבוץ, או בנים שחיים בחוץ, אבל רק ביוזמתם. אנחנו לא פונים אליהם. אנחנו דואגים לאלה שנותרו קרחים מכל הכיוונים. אנחנו פירושו — קבוצה של בעלי תפקידים הקרובים לנושא ועוד כמה איכפת'ניקים. הדאגה מתבטאת בעזרה — לרוב בהתנדבות — של מספר חברות. אלה ,נצמדות' זוגות זוגות לחדר קבוע, הקשר שנוצר בינן לבין הקשיש הוא מעבר לסידור השבועי של דירתו".

לא ללחוץ על הבנים

„זו בעיה קשה, סבוכה, ויש לטפל בה בעדינות רבה". כך ורדה אלמוג מכפר־גלעדי. „ישנן משפחות שמסתדרות בלעדינו. אלה שפונות אלינו — מקבלות שעות מסידור־העבודה. בעבר לא לחצנו על בנים שחיים בחוץ. שמחנו מאוד כשהציעו בעצמם עזרה".

זה היה בעבר, וכיום? „המצב הקשה אילץ אותנו לעבור שוב על הרשימות, בניסיון לאתר בני משפחה, מחוץ לקיבוץ, שניתן להגיע איתם להסדר בתחום הזה. ברוב המקרים מבקשים ההורים שלא ללחוץ על הבנים".

כשאין ברירה, נעזרים בעובדות שכירות מקרית־שמונה. „אשר לגינות הנוי — אותן לוקחים על עצמם ילדי כיתה ו', במסגרת משימות שנת בר־מצווה, בעזרת ענף הנוי, והם גם עושים תיקונים קטנים הנדרשים בבתיהם של הקשישים. צריך לזכור שטיפוח הגינה מוסיף להיות תחביב ועיסוק לרבים מן הקשישים" — מציינת ורדה.

בכפר־גלעדי, כיאה לישוב ותיק, חולמים על הקמת מרכז, ובו דירות סיעודיות לנחותם ורווחתם של הקשישים. אלה, כמובן תוכניות לזמנים טובים יותר.

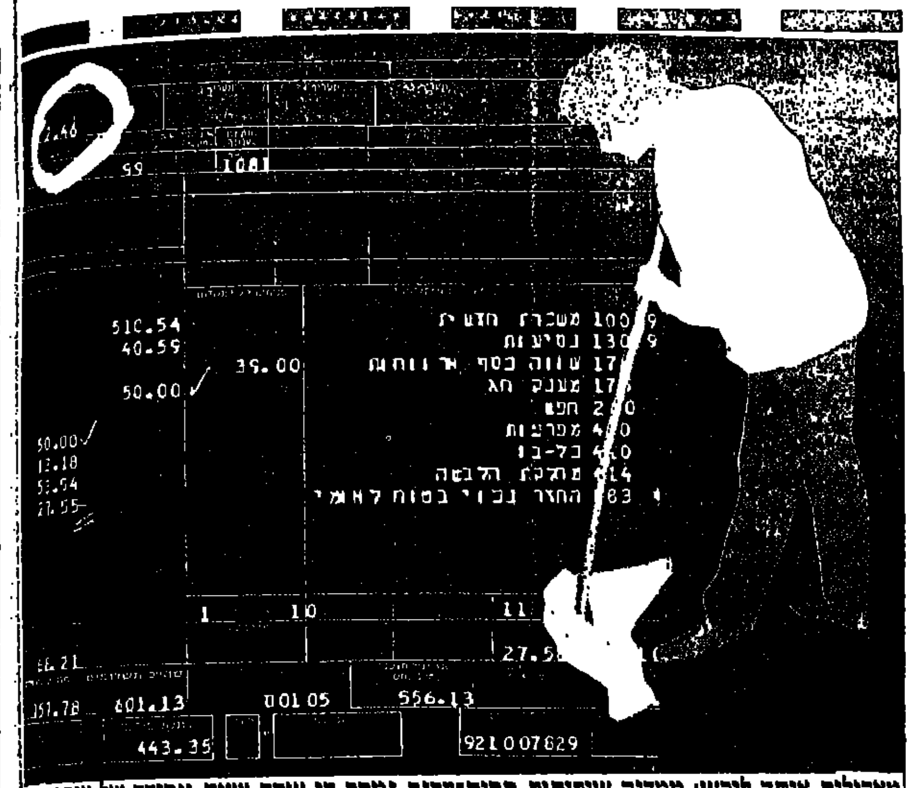

מאכילים אותה לוקש: ממדור שירותים בבית־ברנר נמסר כי שכר שעת עבודה של עובדת ע החל מה־1.2.86, עומד על 2.75 ש"ח. הלוקש שלפניך (עם 2.46 ש"ח לשעה) הוא של עובדת בקיבוץ שלא צריך לדאוג לו. סן נוסף לנושא

חוששים לבקש

„האידיאלים, שלאורם הלכו הוותיקים ובנו את הקיבוץ, הם שמונעים מהם כיום לבקש את העזרה, לה הם זכאים" — אומרת פועה גנל מוועדת השיקום — במרחביה. „בטרם ניאלץ לפנות לפתרון הקל (שכירים) אנחנו מנסים את כל הדרכים האחרות: בני משפחה בקיבוץ, שעושים זאת על חשבון עבודה, חברות מתנדבות, או כאלה, שנענים לפניות של הוועדות המטפלות (בריאות, קשישים)".

נסיונות לשלב בעול בנים שמחוץ לקיבוץ — נכשלו ברובם, בעיקר כשהיוזמה באה ממוסדות הקיבוץ. „עם בנים מקיבוצים אחרים — עוד הצלחנו חלקית. כשהבנים בעיר — ואת כבר אופרה אחרת. או זה הרבה יותר מסובך."

והגינות? „למרבה הצער, מחמת קוצר יד עובדי הנוי, הן הופכות — לחלקות־דשא במקרה הטוב".

במרחביה פועל בית סיעודי, וכל ארבע הדי שבו מאוכלסות. המקום צר מהכיל. מדרש הוספת דירות לאוכלוסיה המתבגרת, אך כנ נראה מתי יגיע העניין לכלל ביצוע.

„מצוות בסתר"

לקראת חג הפסח יזמה וביצעה ועדת הקלי בכפר־מסריק איסוף וילונות, כיבוסם ותלי מחדש בחדרי הוותיקים. שנבצר מהם לעשות בעצמם. חנה ליפאי, עובדת בבית הילדים, מאוג בשעות הפנאי את „מועדון־הוותיקים". לקרא התגים מקפידים עובדי הנוי לפקוד את גנ הוותיקים ולטפל בהן באופן יסודי. מדי פעם כו ועדת הקשישים את האחריות לגינות הקשישים המוסדניקים בצוות הנוי.

והדירות עצמן? „את העזרה בניקוי הד הוותיקים לוקחים על עצמם בני המשפ שבקיבוץ", אומרת חנה, „עקרונית, אנחנו פונים לבנים שמחוץ לקיבוץ, כדי שיטלו חלק במשמ מדובר בכעשר משפחות ובודדים. לאלה שלא פתרון משפחתי מנקה את הדירה עובדת שכ פעם בשבועיים. חנה יודעת לספר גם על „מצוות בסתר" שנעשות בהתנדבות בשקט ובצנעה על־ידי חברות/ים מהשורה, ואת שמותיהם, גם אם היא יודעת — מובן שלא תזכיר...

על חשבון עבודה

„יותר קל לנהל מועדון לקשישים ולהציע להם כיופים, מאשר להתמודד עם חולי מתמשך, או לטפל בניקוי חדרים" — טוענת נורית גרינוולד, העוסקת בענייני הקשישים במסדה, קיבוץ שבו הוחלט, כי ותיק הזקוק לעזרה בניקוי דירתו, יקבל אותה קודם כל מבני משפחתו שבקיבוץ, כולל הנכדים, על חשבון עבודה, 3 שעות שבועיות. ואחרי כל אלה, עדיין נותרו שישה חדרים לטיפולה של עובדת שכירה, מטבריה, המגיעה מדי בוקר לקיבוץ, ואחרי שלוש שעות סידור וניקוי מתפנה גם לשתי שעות טיפול בחברה קשישה. „אל בני משפחה שמחוץ לקיבוץ לא פנינו. כרגע מתגבש רעיון של הצמדת בנות שלנו, הלומדות בבית־ירח, אל משפחות הוותיקים. הן יעבדו אצלם ביום העבודה השבועי שלהן, וכך גם ייווצר קשר קבוע ביניהם".

מסיבה לקשישים

בקיבוץ סער, חמישה־עשר מהקשישים הם הורי חברים, ומתגוררים בקיבוץ בזכות בניהם. ברובם הם אלמנים/ות ונזקקים לעזרה בסידור דירותיהם. מקצתם זוכים לה מבני משפחותיהם שבמקום. אחרים נהנים מעזרתה של קבוצת חברות מבוגרות, שלוקחות על עצמן את השליחות. לא פעם הן עוסקות בכך בצינעה, הרחק מעין הציבור.

„במקרים מסויימים, אנחנו נעזרים בעובדת שכירה, שעיקר עבודתה בבית־הספר שלנו, אך מתפנה גם לניקוי חדרי הורים קשישים", אומרת שרה גיקסון, מטפלת בבית־ילדים, העוסקת גם בתחומים שונים הנוגעים לחיי הקשישים בקיבוצה. „בסך־הכל החדרים נשמרים נקיים ומסודרים, והעזרה הרצינית ניתנת במבצעים מיוחדים". מבצעים כאלה מתקיימים לקראת חגים ומועדים, ומתבצעים על־ידי ילדים ובני חברת הנוער, במסגרת פעילות עזרה לזולת. ראוי לציין את הקשרים הנרקמים בין הנערים לבין ההורים הקשישים. אלה חורגים הרבה מעבר לעניינים מוגדרים. החניכים מסייעים לקשישים באחזקת גינות והבית ומבצעים תיקונים שונים. יותר מכך: „על־פי רשימה מעודכנת, חוגגים בני חברת הנוער את ימי ההולדת של הקשישים. בחנוכה הסבו יחד למסיבה משותפת, שגרמה אושר לשני הצדדים."

בעבר הורגלו לתת, כיום מתקשים לקבל

במועצה האזורית עמק הירדן פועל זה שנה „בית הקשיש". המרכז בתוכו פעילויות ומפגשים של ותיקי הישובים. סוניה וינוגרדוב (בית־זרע), מן התחנה האזורית לטיפול במשפחה, היא פעילה בתחום רווחת הקשיש. על התחום הרגיש של עבודות הניקיון בבתי הקשישים היא אומרת: „ברוב הקיבוצים מבצעים הבנים את הניקיון, על חשבון העבודה. בקיבוצים שהעסיקו בעבר עובדות שכירות בניקיון הן פוטרו, בשל האילוצים הכלכליים, ובמקומן הצמידו לקשישים חברות צעירות, מעין מאמצות. בין אלה לאלה נוצרו קשרים יפים, הרבה מעבר לניקיון הדירה בלבד.

פתרונות נוספים שמצאו קיבוצים לבעיה: בני י"א־י"ב נותנים יום עבודה, פעם בשבוע, בניקוי חדרי הוותיקים: משתלמים וסטודנטים הופקדו על דירות המשפחות הנזקקות, ומנקים אותן בימי שישי. בכמה קיבוצים פועלת השיטה היטב. הפתרון ,הקל' הוא, כמובן, שכירים, והוא על־פי־רוב תוצאת חוסר הנכונות של מוסדות העבודה להתאמץ ולחפש פתרון אחר, מתוך הקיבוץ. הרי לא חסרים חברי קיבוץ שיוכלו לעשות את העבודה. לא אחת עלי להיאבק עם סידור העבודה, על שיחרורם של חברים שלנו, כדי שיסעו אל הוריהם החיים בקיבוץ אחר, ויסדרו את דירותיהם." אלה דברי סוניה. וגם אלה הם דבריה: „קורה שקשיש אינו מעוניין בעזרת בניו, ויתרץ זאת בכל מיני תירוצים: הם עובדים כל־כך קשה, הם טרודים בענייניהם, יש להם חיים משלהם, למה להטריח אותם. אלא שבשיחה כנה עם הקשישים האלה נחשפות הסיבות האמיתיות: קשיים ומתחים משפחתיים וחשש, שלחץ על הבנים רק יזיק עוד יותר לקשרים, הרופפים ממילא. לא אחת מתגלה תופעה עגומה, שאותם ותיקים, שהורגלו כל חייהם לתת, מתקשים כיום לקבל".

אצל ה., אלמנה מוותיקות קיבוצה, שבנה עבר עם משפחתו לקיבוץ אחר, מנקה עובדת שכירה את הדירה, שעתיים, פעם בשבועיים: „אני מרוצה מהסדר הזה. החדר מסודר, וכשנחוץ לי יותר מזה, עושה זאת בני, המגיע לביקור בקביעות. אין לי שום בעיה ,מצפונית' או מוסרית עם השיטה הזאת, משום שכיום, בתחומים רבים חדרה העבודה השכירה לקיבוצנו. אם בתעשייה כן, אז למה בשירותים לא?" על יחסיה עם המנקה השכירה היא אומרת: „במשך הזמן נוצרו קשרים טובים בינינו. מפעם לפעם אני נוהגת לתת לה דברים קטנים, שיכולים להועיל ולשמח אותה ואת משפחתה".

מירב מורן — לא אנארכיסטית

(המשך מעמוד 11)

הייתי ממליצה לכל ההורים של הילדים הקטנים במוסד, החוששים שהילדים שלהם יתדרדרו לסמים או לחזרה בתשובה — לשלוח אותם למכינה הזאת ליהדות ב„אורנים". לימודי יהדות זה החיסון הכי טוב נגד המכות הללו.

אני מודה, שאף פעם לא הייתי אחת מהשורה. אני בהחלט מה שמכנים „חריגה". לא מקבלת מרות. במוסד הייתי מארגנת מרידות. בגעש יש לי תדמית של „קוקו" ואני, לומר את האמת, מטפחת את התדמית הזאת... נותן לי לגיטימציה לעשות דברים שאחרת אולי לא הייתי מעזה.

אוהבת שכרון חושים

לטווח ארוך אני לא רואה את עצמי בקיבוץ, כי אחת מהשתיים: או שאתה מעמיד עצמך במרכז, או שאתה מעמיד את הקיבוץ כמרכז החיים שלך. אני חיה בקיבוץ בתחושה שאדם לא שולט בחיים שלו. אינך יכול להחליט בשביל עצמך. ועדת השכלה תחליט אם תלמד וכמה, וועדת עבודה תחליט איפה תעבוד, וועדת כלכלה תחליט מה תקבל ומה לא. במערכת כזאת צומח אדם שאני קוראת לו האדם הצועק, צועק את הצרכים שלו, או מה שנראה לו הצרכים שלו, הופך למתלונן וממורמר. או אני לא מתכוונת להגיע למצב הזה. להיות מרירה וכזה.

הדגם הקיבוצי מאפשר לאנשים המון שעות פנאי, אבל בפועל אני רואה שרוב החברים חיים מהחדר לעבודה, לחדר־האוכל, לטלוויזיה, לבית־הילדים. אני לא מעוניינת להיכנס לחיים כאלה.

בקיבוץ אתה חייב להתנצל שאתה שונה. שיש לך צרכים מיוחדים. ואם כן — להראות שאתה סובל, מסכן. לא מזמן השתתפתי עם חברה, פסלת סביבתית, ב„יום פעילות" ברמת־גן. היה כיף נורא והרגשתי מאוד שלמה מזה. כשחזרנו ראיתי שהיא מרגישה צורך להתנצל ולספר כמה היה קשה בשמש, בחום.

אני אוהבת לעבור חוויות, לגלות דברים, לנסות הכל. אוהבת שכרון חושים, להקות קצב, מוסיקה אירית ואפילו באך.

האמת, אף פעם לא ניסיתי סמים. יש לי סיכום עם הורי שעד גיל [illegible] אני לא מעשנת. ואם אנסה — אספר להם. אני יודעת שאני רוצה לנסות, אבל לא מתכוונת להתדרדר ולהתמכר. כי התמכרות, בין לסם, לסיגריות או לכל דבר אחר, משמעותה איבוד השליטה והסרת האחריות מעצמך. אני נגד נישואין ולא מתכוונת להתחתן, כי אני לא מקבלת את המחוייבות שזה יוצר.

מתכוונת למין זרימה מהפכנית

לא שמעתי די על אנארכיזם כדי שאוכל להגדיר את עצמי. אבל אני מאמינה, שכנגד כל קביעות צריכה לבוא זרימה וכנגד כל נורמה צריכה לבוא אנטי־נורמה, וכנגד כל שמרנות צריכה לבוא מהפכה. אולי לא מהפכה. כי למלה הזו יש אסוציאציות לא נעימות. אני מתכוונת למין זרימה מהפכנית. אולי המונח אבולוציה יותר מתאים כאן.

בעניין הזה אני לא מאמינה בנוער הקיבוצי. מדי פעם יש אצלנו שיחת חיילים. יושבים איזה עשרים חבר'ה ומשוחחים. אז בחורים בני עשרים, חיילים עם אחריות עצומה — סומכים עליהם שיידעו מתי להרוג ומתי לא — יושבים עם הראש במכנסיים ובקושי מוציאים מלה מהפה.

לא מזמן באתי לדבר עם חבר'ה באחד המוסדות על נוער מפ"ם. ראיתי שזה לא מזיז לאף אחד. אבל גם לא היתה לי ציפייה. גם אני הייתי שקועה עד סוף י"א באמבטיה של שמנת, גרנולה ודבש. ואם התקשית באיזה מקצוע ואם יש בעיה אז עשרים מורים ועשרה פסיכולוגים ויועצים לרשותך. איזה מין אדם יוצא מזה?

אני מורדה, חריגה. אבל מאמינה בכוחו של הנוער. מאמינה שהנוער שלנו, כמו הנוער באיטליה, יכול לשנות דברים. לצעוד למשרד החינוך עם הרבה כוח והרבה תמימות ולדרוש את המגיע לו. הם רק צריכים זריקת אמונה בעצמם.

גם מפ"ם איכזבה אותי. אני אומנם לא פמיניסטית ונהנית כשנותנים לי יחס ג'נטלמני. ולא בטוחה ששוויון מוחלט בין המינים יכול להתבצע במציאות — אבל איך זה שבמפ"ם כל הגברים פעילים והבחורות מזכירות, פקידות?

והכי מעצבן אותי כששואלים אותי: „מירב, איזה מזל את...?"

עמירם כהן

אורות פיל א.ב (1985) בע"מ
יבואני גופי תאורה
מפאר תוצרת גרמניה
הושטט, זולקין
הספוטים הנמכרים ביותר
מבצע!!!
* 15% הנחה
* תשלום ל־30 יום
אבן גבירול 69 ת"א ליד עיריית ת"א
טל': 03-221845, 03-247359

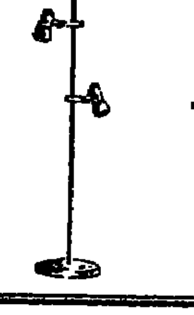

עבודות נירוסטה
✦ ייצור והרכבת קווי ייצור
✦ צנרת נירוסטה סניטרית
✦ מכוני חליבה
איכות ואמינות בביצוע
אידם בע"מ
קרמניצקי 8, ת"א. ת.ד. 9279 טל' 03-336007

שקולניק את מרשלק בע"מ
הפצה ושיווק של צבעים, כימיקלים וחומרים לעבודת יד ותחביב

חורט זכוכית צורב זכוכית	עיניים ואפים לבובות
צבעי בד עמידים	צבעי זכוכית
אמאיל קר	תבניות לפסלונים,
צבעי פנטסיה	לנרות ותמונות.
גומי ליצירת תבניות	ספרים לעבודות יד

המביא מודעה זו מקבל 10% הנחה
רח' העליה 62, ת"א 66062 טל. 831268

מ'בר
ברכות שחייה ומערכות מים בע"מ
קיבוץ יזרעאל
המומחיות שלנו-בריכות שחיה
* בניית בריכות שחיה חדשות
* שיפוץ בריכות שחיה ישנות
* ציפוי בריכות שחיה ב־P.V.C. בתהליך חדשני
* מכונים לזיכוך וחיטוי המים
* בריכות עסוי (ג'קוזים) וסאונות פיניות
* אספקת ציוד וכימיקלים לבריכות השחיה
* יצור והפצה עולמי של ה„דולפין" — רובוט לניקוי אוטומטי של קירות וקרקעית בריכת השחיה

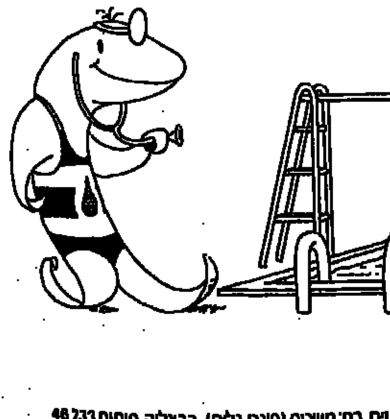

מ'בר
משרדים: בית מרכזים, רח' משכית (פינת גלים) הרצליה פיתוח 46733 ת.ד. 2020 מיקוד 46 120, טל' 052-556436-556244 טלקס 46343
מפעל: קיבוץ יזרעאל, ד"נ יזרעאל 19 350 טלפון 065-94036

מידות גדולות
„במראה הרזה"
תצוגה ומכירה
אוסף דגמי קיץ 1986
גיזרות מחמיאות לנשים „גדולות"
• שמלות • טוניקות • חצאיות
• מכנסיים בצבעים אופנתיים
ישירות בחנות המפעל
יונגר
ת"א: רחוב קלישר 50
(פינת נחלת בנימין 32)
טל' 03-655813

נגרית אחים דוד
שמחים להודיע
על פתיחת תצוגת רהיטים
במפעל אזור התעשיה יקנעם
במחירים מפתיעים
הריהוט מתאים גם לחדרי קיבוץ
פתוח יום יום ובמוצ"ש, משעה 19.00
להתראות!
נגרית אחים דוד בע"מ
אזור התעשיה יקנעם, ת.ד. 79
טל' 04-994308

דוקס DYKAM
נייר למכונות רישום רפואיות ותעשיתיות
MEDICAL AND INDUSTRIAL RECORDING PAPER
חדש!
מוצרי נייר קיבוץ עין חרוד (מאוחד)
✦ נייר רציף מכל הסוגים (מקור בלבד)
✦ נייר רציף וטפסים רציפים עבור תעודות משלוח, חשבוניות וכרטיסי הנהלת חשבונות.
✦ בקרוב גם רציף עם העתקים.
✦ „מכתבית" נייר רציף עם כותרת החברה (לוגו) על־פי הזמנה. אפשר גם בסדרות קטנות.
✦ חדש! נייר טרמי לפקסימיליה לכל סוגי המכשירים. אספקה מהמלאי.
✦ מדבקות על נייר רציף. אפשר גם מודפסות.
עין חרוד מאוחד 18965, טלפונים: 31405, 38360, 065-38361, טלקס 46347

נייר דבק לאריזה — יעיל והסכוני.
★ ייצור ושיווק נייר דבק בגלילים ובגליונות.
★ שיווק פי.וי.סי., פוליפרופילן, ומסקינג טייפ.
★ שיווק חומרי אריזה, ומערכות אריזה.
חמה — חרושת מוצרי הדבקה
מכירות: גנסין 34 גבעתיים, טל. 323415
ת.ד. 528, גבעתיים 53104
מפעל: אזור התעשיה סגולה, פ"ת

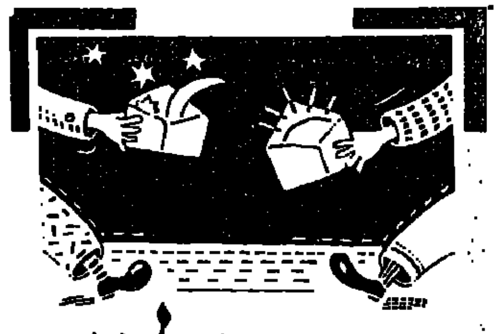

כותבים לדף

בל נצטעצע במלים

למקרא הרשימה „שמד היהדות החילונית" („הדף הירוק" — 190) התגנב חשש (או שמא תקווה?) לליבי שלפני פרובוקציה לשם תגובה, ואני נופל קורבן למתיחה. אולם נזכרתי ב„סקר" בנושא דומה, שפורסם לפני זמן קצר ב„השבוע בקבה"א", וככל הנראה לא תוכנן כבדיחה, והחלטתי להסתכן ב„יקיות" ולהגיב.

השגותיו של משה כרק מעוררות שאלות משאלות שונות, ואלה רק כמה מהן. הוא מדבר על „נורמות בלתי־יהודיות החודרות לכל תחומי חיינו". — ובכן, רוצה אני לדעת מה הן בכלל „הנורמות היהודיות" המשותפות, למשל, לעולי אתיופיה ותימן ולעולי צפון אמריקה ורוסיה? — אני מוצא כאלה רק בתחום הדת. אך בשעה שהדתיים מסתפקים בגיור כדי לצרף נוכרים לעצמנו, הרי הוא, כחילוני, מדגיש את „קשר הדם כמרכיב החזק והקובע ביותר". וזאת, אומנם, חומה שלא ניתנת למעבר. בעל הרשימה נמנע מלהשתמש במלה המגונה „גזע". אך בל נצטעצע במלים: „דם" ו„גזע" הן מלים נרדפות. כאשר באים להדגיש את השוני, ותמיד יצאו כרוכות יחדיו מפיהם של רבי־הגזענים (ואין צורך להזכיר שתיאוריית הדם מופרכת מיסודה, כאשר אין, כידוע, דם נקי).

לפי משה ברק היו נישואי התערובת למכה בקיבוצים. אין לפני עיניו. לא ההורים לילדים, לא הרעיות לבני זוגן, לא החברים התורמים לקיבוץ כמו כולם. אלא, ה„בעיה": גרוע מזה — ה„מכה". לא פחות! אולי צריך להיוולד ולגדול במקום בו חיים כמיעוט בלתי רצוי, כדי לחוש את כל התיעוב כלפי גישה מעין זאת.

במשך כל ההיסטוריה של עמנו ליווה אותנו השמד, מכפייה או מרצון, ומחקרים אף מורים, שלא הפוגרומים, אלא השמד, הוא הגורם העיקרי למספרנו המועט. אך עד לבואו של הצורר לא חשש אף עם שבקרבו נטמעו יהודים, שמא יימהל דמנו בדמם. עד כדי אובדן זהותו שלו.

והנה בא איש קיבוץ, חילוני, יהודי בעל הכרה ושורשים, ובלבו חרדה שכ־1000 „בני־גויים" (בכ־2000 משפחות, לדבריו, ולא אתווכח על המספרים) „כופים עלינו ריקנות יהודית"... תוהה אני על חוסר בטחונו הקיצוני. נשים יהודיות במספר רב מזה נישאו לערבים, ולא שמעתי על חששות דומים בקרבם. לדור הבא הוא מנבא לנו „גל גדול בהרבה של נישואי תערובת עם גויי הארץ, אזרחי ישראל", ומציע להקדים תרופה למכה.

האם יושפעו בני קיבוצים על ידי התרעה ממין זה? — מסופקני. מן הראוי לעקוב אחרי הלכי־רוח בקרב הנוער במערב. אף כי איש אינו מתכחש

ללאום שלו, הרי בחוגים הליברליים שם נתפסת הרגשה של לאומיות כלאומנות, כריאקציה, ויש גל של הינתקות ממנה. יש חתירה לפתיחות ואוניברסאליות. אלה החוגים המקבילים לנוער שלנו... — בל יאכילו אותו בלי סוף בנצח ההתבדלות, שהיא חרף ההכחשות מסווה להתנשאות. זה לא יעבור. הצעיר בקיבוץ ימשיך לראות קודם כל את האדם, על תכונותיו וערכיו המתאימים לו, ולא ילך שבי אחרי דפוסים של הסתגרות ודיעות קדומות.

יוסף שטוקהמר,
משמר־העמק

צריך לפחד מן הפחד

לג.ס.א., אלמוני נכבד: אם „מסיבות של פחד אמיתי" כותב אתה בעילום שם במכתבך „מול ההתחרדות", („דף ירוק" 190) הריני מציע לך לרדת מהנושא בטרם תוריד אותנו בפחדיך למחתרת.

הנני עוסק מזה שנים בקליטת כל בחור ישיבה שנקלע לסתירות חסרות היגיון בחינוך שקיבל, למן החדר ועד לישיבה, וביקש סיוע רוחני ומוסרי. מעולם לא עלה בדעתי להסתיר את שמי על אף שאין לי מסגרת קיבוצית מגוננת. קיבלתי מכתבי איום וספגתי קללות בטלפון (אגב, גם מפאשיסטים חילוניים) והשבתי בקללות.

בעיקרון צודק אתה: אפשר וצריך ומותר מוסרית להביא היגיון למוחם של אותם ילדים, נערים ובחורים, ששערי העולם החיצון נאטמו בפניהם ואינם לומדים אלא תורה וקצת חשבון. אלה שפגשתי, היו בחורים טעוני־טיפוח, מתוסכלים וכמעט אנאלפביתיים. זכותו של אדם לחנך את ילדיו לפי תפיסותיו, אך אין כל זכות, לאף הורה, לקשור את ילדו בשרשרת או למנוע ממנו את זכות המידע. מכאן זכותנו המוסרית לפעול בקרבם ואולי גם מחובתנו. אך לשם כך צריך רצון ציבורי, שמשום מה, אינו קיים, ואמצעים לבעלי הרצון.

אני מודה שקיבלתי לעיתים עזרה טכנית־חומרית כדי לשכן אותו בחור שנאלץ לברוח מסביבתו עד שמשפחתו תסתגל לרעיון, אך היתה זו עזרה מותנית מאוד ולרוב מוגבלת.

יצחק חסון,
רמת־אביב

פנייה חד־פעמית לאלוהי ישראל

במקומותינו — כשכתבנו הכלכלי יורד עלינו עם גילויי פרשיה כלכלית — נרעדים כל סיפי בית הקיבוץ הארצי וההנהגה יוצאת חוצץ נגד דבריו.

מה קורה כש„הדף הירוק" מפרסם מאמר גזעני? האם נרעשת ההנהגה ומוקיעה דבריו?

לאחר קריאת המאמר של משה ברק, „שמד היהדות החילונית" („הדף הירוק" 190), התעורר בי הפחד. לאו דווקא מפאת הסיכון לקשרי־דם עם נוצרים ומוסלמים, כי אם משום הסיכוי לקשרי־דם עם אותו חבר קיבוץ יהודי בעל תיאוריות גזעניות פאשיסטיות.

אפנה לאלוהי ישראל רק הפעם:
ישמרנו האל מקרבתו של זהו

דליה בר־אמוץ,
מעברות

גרדה כהן

ארוחת ארבע

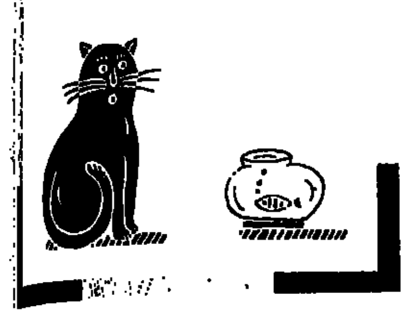

עוגות טובות עם קוקוס

את העוגה הראשונה אכלתי בכפרי אצל ... עשיתי אותה לפי המתכון וילדי ונכדי לא ה... ממנה שריד. היא קלה להכנה וטעימה מאוד ... לאכול אותה בכפית, כי היא קצת מתפוררת.

החומרים: 3 ביצים, 1 חבילה מרגרינה, ... סוכר, 100 גר' קוקוס, 2 כפות קקאו, ... אפיון, גביע לבן, ½ חפיסה שוקולד מריר.

הכנה: בוחשים מרגרינה, סוכר וביצים ... קצפי. מוסיפים קוקוס, קקאו, קמח מעורב ... ולבן. בוחשים יפה־יפה ואופים. מיד כשמוציא... העוגה מן התנור, מרסקים מעליה ½ חפיסה ... שוקולד מריר.

עוגת קוקוס חגיגית

הבצק: 4 חלמונים, ½ חבילה מרגרינה, ... לימון מגוררת, 3 כפות גדושות סוכר, 2 כוסות ... ½ חפיסה אפיון.

המילוי: כוס סוכר, 4 חלבונים, 100 גר' קוק...

ההכנה: מערבבים את חומרי הבצק ו... הבצק על התבנית. מורחים בריבה טובה. מקציפים ... החלבונים עם הסוכר לקצף חזק. מוסיפים ... הקוקוס ושמים על התחתית המרוחה.

אופים בחום בינוני, 180°, כ־35־40 דקות. ... רוצים עוד יותר חגיגיות, מוסיפים גלוח... שוקולד, אבל זה בהחלט לא הכרחי.

בתיאבון

קיבוץ פלך פורס שטיח למטיילים בגליל
שטיחים אומנותיים בעבודות יד
שטיחי רצפה וקיר ניתן להזמין לפי כל גודל רצוי
בדוגמאות שונות פתוח כל ימות השבוע ובחגים
שטיחי פלך
שטיחים אומנותיים עבודות יד HAND MADE
קיבוץ פלך, ד.נ. מעלה הגליל טל: 04-986691

אסמור בע"מ
מערכות סטריאו
טלוויזיות וידיאו ורמקולים

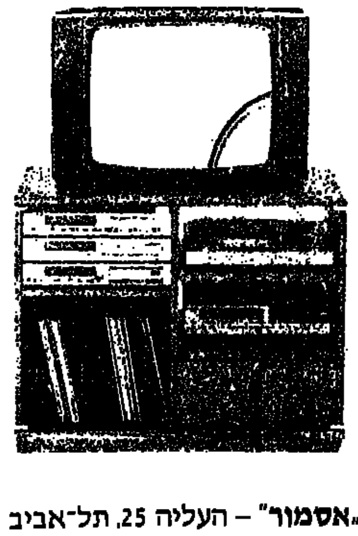

פטיפונים	מ־ 95	ש"ח
רסיברים	מ־ 140	"
טייפים – דק	מ־ 155	"
מערכות סטריאו משולבות	מ־ 345	"
מערכות בחלקים	מ־ 595	"
רמקולים HIFI + תיבות מ־20W – 120W	מ־ 79	"
רדיו טייפים ניידים	מ־ 95	"

„אסמור" – העליה 25, תל־אביב
טלפונים: 830605, 03-384910
המחירים הזולים ביותר מכל מרכזי הקניות בארץ
בוא אלינו והשווה מחירים

לכל המעוניין
הנני מציע להשכרה מבנה המשמש לפנימיית ילדים המתפנה בחודשי הקיץ יולי–אוגוסט.
המבנה ממוקם במושב אביחיל הגובל עם צפון נתניה במרחק קילומטר אחד מחוף הים.
המבנה מכיל: ● 8 חדרי שינה ובהם 28 מיטות קומתיים ● טלוויזיה בכל חדר ● מטבח ● חדר־אוכל ל־28 סועדים ● [illegible] ● 3 מרפסות גדולות ומרוהטות ● חצר גדולה ומסודרת ● מדשאה ● מגרשי משחקים וכו'.
המבנה הנ"ל מתאים לקייטנת ילדים נופש וכו'.
בדבר פרטים נוספים לפנות ליגאל קרת מנהל הפנימייה.
טל' 053-22127, בשעות 10.30–11.30
טל' בבית: 053-24447, שעה 20.30

אלפי משוגעים
(כמוני וכמוך)
מעשרות מדינות, מעוניינים להתכתב עם ישראלים בני כל העדות, משני המינים וכל הגילים.
אם מתאים לכם כיתבו אלינו וצרפו בול לתשובה.
✦
סוכני I.I.P.F.C בישראל
ת.ד. 305 רמתיים הוד־השרון 45102

שיווק אופקים בע"מ
רח' המלך דוד 4, נתניה, טל' 053-42151־2
החברה לשיווק והפצת ספרים
סוכנות מורשה של הקיבוץ הארצי, תק"מ ותנועת המושבים
✱ הספקת כל סוגי הספרים כולל ספרי לימוד ומילונים מוזלים.
✱ מבצעים עריכת בזרים ותערוכות
✱ שירות מהיר ואישי
✱ הספקה עד למקום
מתקבלות המחאות של המושבים וההתיישבות העובדת
בדבר פרטים נא לפנות למירה ששון או נור

אנו מציעים לך להצטרף למנויי העתון במסגרת מבצע מיוחד:
על־פי פנייה אלינו, תקבל לביתך הקיבוצי עתון ללא תשלום למשך חודש ימים, ולאחר־מכן תוכל לחתום על המנוי הקבוע בהנחה של 50%

על־המשמר מפרסם מדי יום שפע של ידיעות על המתרחש בארץ ובעולם. העתון בצורתו החדשה והרעננה מביא לקוראים מידע בכל התחומים החל מפרשנות כלכלית בעלת מוניטין בארץ, דרך מדורים רבים המוקדשים לענייני בטחון, המזרח התיכון, המפלגות, ענייני חברה וגמור במדורים מגוונים בתחומי התרבות, האמנות, מוסיקת פופ וסקירות בינלאומיות מאת כתבינו בחוץ־לארץ.

על־המשמר כולל בכל סוף שבוע את המוסף „חותם" ובו מיטב הרפורטאז'ה הישראלית, תחקירים ומדורים אישיים.

חבר קיבוץ — הנך מוזמן לעשות הכרה עם על־המשמר — ואתה תחליט, לאחר הנסיון של חודש ימים — אם ברצונך להיות מנוי קבוע של העתון. מה שעליך לעשות הוא למלא את הספח המצורף ולשלחו לפי הכתובת.

אחרי קבלת הספח, העתון יגיע לביתך.

גזור כאן

אל „על־המשמר"
תומה ומגדל 2
ת"א, 67771

שם משפחה ושם פרטי
שם הקיבוץ

אני מבקש לשלוח לי את העתון במסגרת מבצע היכרות לתקופה של חודש ימים.

חתימה

ספריות עם חלונות זכוכית לשמירה מפני אבק

50 דגמי ספריות
100 אפשרויות הרכבה
התאמת המידות לפי דרישות הלקוח.
חוזק ועמידות הודות לשיטת הייצור הבלעדית של Intersystem
ייצור בלעדי
צוות אינטרסיסטם מרכיב את הספריות בכל הארץ
קטלוג צבעוני חינם
ספריות אינטרסיסטם
ספריות אינטרסיסטם בן יהודה 148 ת"א ☎ 03-249327
פתוח רצוף כל יום מ־09.00-19.00

למרכז בילוי באילת
דרושים קיבוצניקים בשנת חופש
תנאים טובים
✱
לפנות בכתב
לת.ד. 4036
פתח־תקוה

דרושה קיבוצניקית
למשק בית (עם לינה)
אחה"צ חופשי בכפר שמריהו
טל' 052-70427

דרושה קיבוצניקית
לטיפול בילד בן 5½
כולל מגורים
לפנות בשעות הערב לצדוק
טל' 03-590421

... תראה איך ...

בניד מבנה קשת מתוח רב שימושי
בגני התערוכה ליד האגם המלאכותי